

Lammas & vuohi

Suomen Lammasyhdistyksen jäsenjulkaisu www.lammasyhdistys.fi

2/2018

TUOTOS-
SEURANTA
kiinnostaa
vuohitiloja

Päätoimittajan
palsta: Pelso
saa jatkaa

Laumanvarti-
jassa luonne
ratkaisee

Kokkidioosi
on moni-
syytauti

Dorper
on huikea
rehunkäyttäjä

VILLAT MEILLE – LANGAT TEILLE

Vuosikymmenten kokemuksella

Olemme jo lähes 70 vuoden ajan ottaneet vastaan suomalaista villaa ja valmistaneet siitä laadukasta **huovutusvillaa**, **hahtuvaa**, **hahtuvalankaa** sekä **karsta-** ja **kampalankaa**.

Tuo villat meille omaeräkehuuseen (väh.20kg), saat omat tuotteet meiltä sovitulla tavalla.

Tehtaanmyymälämme avoinna arkisin koko kesän.

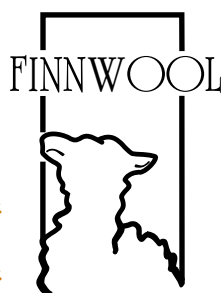

Ostamme villaa, olethan yhteydessä etukäteen villan vastaanottoon:

Päivi Häkkinen puh. 050 543 6533

Tutustu tuotteisiin myös verkkokaupassamme!

www.pirtinkehraamo.fi/verkkokauppa

**Pirtin
Kehräämö**

KEHRÄÄMÖ ja Tehtaanmyymälä
Kehräämöntie 2, 51520 Hirola
Puh. 010-617 3030
www.pirtinkehraamo.fi

**Suomalaisesta
villasta
valmistetut
tuotteet.**

Kuva: Heidi Jaarinen

Ilouutinen

Oulun Lammaspäivien retkipäivän osallistujilla oli harvinainen mahdollisuus päästä tutustumaan Pelson vankilan lampolaan. Pelso on suomenlampaan ja kainuunharmaksen jalostuslampola, jossa toteutetaan kansallista eläingenivaraojelmää säilyttämällä kyseisten rotujen eläinainesta sekä harvinaisia pääsilinjoja.

Vierailua varjosti pelko Pelson vankilan ja sen myötä lampolan lakkauttamisesta. Rikosseuraamuslaitoksen alkuvuodesta julkistama selvitys oli puoltanut uutta Ouluun rakennettavaa Pohjois-Suomen vankilaa, joka korvaisi nykyiset Oulun ja Pelson vankilat. Tilavierailun aikana oli juuri meneillään hallituksen kehysriihi, jossa lopullinen päätös oli tulossa. Etukäteen tihkuneet tiedot eivät olleet olleet kovin rohkaisevia.

Pelson pihasta startattuaan retkibussi ehti ajaa vartin verran, kun tieto tuli: Pelson vankilan toiminta jatkuu! Bussi täyttyi aplodeista ja iloisesta mielestä. On helpottavaa huomata, että poliittisia päätöksiä voidaan tehdä muutenkin kuin pelkästään yksipuolisia talouslukuja sokeasti katsomalla. Lämpimät kiitokset kaikille Pelson puolesta taistelleille ja äänestäneille!

Aurinkoisin terveisin

Marjo Simpanen

Kuva: Sarita Mikkonen

SISÄLLYS 2/2018

VAKIOPALSTAT

- 4 Pääkirjoitus
- 5 Edunvalvonta
- 6 Tuoretta satoa
- 19 Aidan toiselta puolen
- 26 Viranomaiset tiedottavat
Evira: Kehänkiertäjiä ja muita hermosto-oireilijoita
- 46 Laitumelta lautaselle

VUOHIPALSTA

- 39 Vuohiseminaari kokosi alasta kiinnostuneet
- 44 Vuohitalous elinkeinoksi -hankkeen kuulumiset
- 45 Uusia tuulia Suomen Vuohiyhdistyksessä

ARTIKKELIT

10 Pääsilinjojen vaikutus vuonueiden ja karitsoiden ominaisuuksiin 14 Maatalousalan koulutus Iso-Britanniassa 16 Peukalosääntöjä Britanniasta 20 Dorper-rodun esittely	24 Veljekset Rönkä Oy ja Isokummun tilateurastamo 27 Lapin lampurit 28 TEEMA: Laumanvartijat 32 Karitsan kokkidioosi on monisyytauti 35 Suomalainen lammas – osa 2

Kuva: Riikka Juntunen

Laumanvartijoille on tärkeää leimautua laumaansa.

10 Texeleitä eri pääsilinjoista. Englannin siemennyspässin jälkeläisiä sekä Hollannin siemenestä syntynyt oikealla.

Saloniemen tilan kilejä.

Tilaushinta: 79 €/vuosikerta 2018 (5 numeroa), sis. SLY:n jäsenyyden
Kannattajajäsenyys 300 €/vuosi

Lehden tilaukset ja jäsenasiat
marjo.simpanen@lammasyhdistys.fi

Paino: T-Print Ky, Hyvinkää
ISSN 0785-7276

Päätoimittaja
Marjo Simpanen
puh. 044 973 7000
marjo.simpanen@lammasyhdistys.fi

Toimitussihteeri
Terhi Torikka
Puh. 040 485 1589
terhi.torikka@gmail.com

Toimituksen osoite
Terhi Torikka, Kuutostie 470
59130 Koitsanlahti

Toimituskunta
Jarmo Latvanen
Petri Leinonen
Otto Makkonen
Sarita Mikkonen
Eila Pennanen
Marjo Simpanen
Maija Suutarinen
Terhi Torikka
Kirsi Vertainen

Ilmoitusmyynti
Eila Pennanen
puh. 044 236 9902
ilmoitukset@lammasyhdistys.fi

Kansikuva
Seija Paananen

Seuraava lehti
2.7.2018
Aineistot
16.5.2018
mennessä

Vihdoinkin vuohella on kysyntää

Minun vuohellinen elämäni alkoi 12-vuotiaana, kun koiraa kinuttuani sain kilipukin.

Eipä arvannut kukaan, mihin tuo eläin minut johdatti. Sen kanssa elettiin ystävinä, lenkkeiltiin ja vietiin jopa koulun ajaksi naapurin mummolle hoitoon, ettei sen tarvinnut olla yksin. Opiskeluaika erotti meidät, sillä isän hermot eivät pukin sielunelämää ymmärtäneet ja sille kävi sitten, kuten arvaatte.

Voittepa kuvitella isäni ilmeen, kun välittömästi oman torpan ostaneena 19-vuotiaana naisen alkuna ostin itseleni tietenkin kutun.

Monen monta kuttua ostin siitä eteenpäin, ja virallinen ”urani” vuohitilallisena alkoi 1998 ostettuamme oikean maatilan.

Silloin se riemu sitten totaalaisesti repesi. Vuohia ei enää ostettu yksittäin, vaan koko karjoja. Lypsyhommia aloitettiin ja hyvin pian kävi selväksi, että maito on jatkojalostettava itse, sillä keräilyä vuohenmaidolle ei ollut tällä alueella.

Niin surkuhupaisaa oli ensimmäiset juuston myymiset. Pappaset säälistä kai ostivat torilla, mutta kaipa ne syöväiäkin olivat, kun jollain lailla kauppa kävi.

Reilu 20 vuotta on vuohien ja vuohenmaidon kanssa taisteltu. Ihmettelette varmaan sanavalintaa, mutta on tässä matkan varrella monta vastusta ollut. Vuohet kekseliäinä eläiminä ovat syöneet pihan omenapuut lähes tulkoon joka vuonna kerran, joten saan jo paikallisesta Hankkijasta kutunkasvattajan alennusta omenapuista, sillä istutettavahan niitä tietenkin on. Vuohenmaito myös toimii erilailla kuin lehmänmaito ja jopa samaa reseptiä pitää muokata katsomalla maidon käyttäytymistä tekoprosessin aikana.

Kaikki kokeilut ovat kuitenkin tehneet pohjaa sille, että tänä päivänä vuohenjuustolla on menekkiä. Kypsytyt juustot kelpaavat ja ovat himoittua herkkua. Aikoinaan, kun aloitin vuohituotteiden kanssa, vuohenmaidon makua pelättiin, nyt sitä kaivataan, osataan vaatia. Vuohenmaidosta saa yhä tänäkin päivänä moni allergikko avun ruokaongelmiinsa. Sitä tunnetta rakastan yhä, kun pystyy kertomaan ja auttamaan vuohenmaidon kautta. Vaikka kuinka tehdään soijamaitoja ja korvikkeita, niin meillä on meidän oma aito tuote luonnostaan.

”Kaikki kokeilut ovat kuitenkin tehneet pohjaa sille, että tänä päivänä vuohenjuustolla on menekkiä.”

Kuva: Seija Paananen

On ollut melkoinen matka tähän saakka. Jossain kohtaa tuntui, että vuohitalous junnaa paikallaan ja jopa taantuu, mutta nyt on suuntaus ylöspäin. Tuotteet vetävät markkinoilla, uusia tuottajia alkaa ilmaantua, meijeritkin suhtautuvat halukkaasti maidon ostoon, kunhan sitä vaan saisi.

Vuohenlihaakaan ei pidä unohtaa missään nimessä. Liha on maukasta ja vähärasvaista. Lihan kasvatusta on käynnistymässä monelle yrittäjälle mahdollisuutena saada markkinoille lihaa, jota eivät ravintolat tukuista saa. Lihalla on erikoislihan maine, ja pidetäänkin se siellä, sillä sitä hän se on!

On ollut ilo elää ja nähdä tämä nousu. Toivon mukaan se nousu jatkuu pitkään, ja saamme tuotettua sitä mitä nyt kansa haluaa – kotimaista maukasta VUOHTA.

Tervetuloa pieneen, mutta sitäkin pippurisempaan vuohiyrittäjien joukkoon. Ei taatusti tule tylsiä samankaltaisia päiviä vuohien pitäjälle.

Suomenvuohen puolesta,

Riitta Saloniemi

Suomen vuohiyhdistyksen puheenjohtaja
Saloniemen tila, Laitila

SUOMEN LAMMASYHDISTYS R.Y. HALLITUS 2018

Petri Leinonen, puheenjohtaja, Tornio, petri.leinonen@elomestari.fi

Jarmo Latvanen, Akaa, jarmo.latvanen@pp.inet.fi, Varajäsen: Juha Tähkämaa, Piikkiö, juha.tahkamaa@gmail.com

Kaarin Knuuttila, Kouvola, knuuttila@muhniemenlahtivaja.fi, Varajäsen: Maaret Berg-Tynkkynen, Parikkala, suurtupa@gmail.com

Christer Ollqvist, Vöyri, christer.ollqvist@agrolink.fi, Varajäsen: Sirpa Tyrväinen, Kangasniemi, koivuniementila@gmail.com

Annaelina Kotilainen, Lapinlahti, elliskotilainen@gmail.com, Varajäsen: Simo Havia, Savonlinna, simo.havia@jarvenpaantila.fi

Timo Heikkilä, Pattijoki, heikkila.timo@kotinet.com, Varajäsen: Hannu Iso-Junno, Pulkila, hannuisojunno@gmail.com

Kirsi Ylipiessa, Tornio, kirsi.ylipiessa@gmail.com, Varajäsen: Anne Jurva, Tervola, janne.jurva@pp1.inet.fi.

Yhdistys rekisteröity 27.12.1988.

Katse tulevaisuuteen

Tulevaisuuteen katsominen on äärimmäisen tärkeää. Sen ansiosta voidaan pyrkiä välttämään pahimpia kariikoita ja suunnittelemaan asioita niin, että arki sujuisi huolettomasti. On siis aika pohtia, mitä haluamme lammasektorilta tulevaisuudessa? Pohditaan yhdessä se suunta, mihin haluamme kulkea, ja piirretään karttamerkkit paikoilleen. Toimimalla yhteistyössä saadaan varmasti asioita menemään haluttuun suuntaan. Lisäksi tuotannon suunnittelukin on paljon helpompaa, kun suunta, johon pyritään, on meidän kaikkien tiedossa. Tuleva ohjelmakauden muutos on varmasti yksi hankalammista, joten joudumme myös miettimään mistä olisimme valmiita luopumaan. On tärkeää saada rakennettua kokonaisuus, joka ei kuormita lampureita kohtuuttomasti. Lisäksi sen tulee olla tasapuolinen,

katsottiin asioita sitten maantieteellisesti tai sektoreittain. Tähän saakka tässä on varmaankin onnistuttu kiitettävästi, joten sama taso tulee säilyttää myös tulevaisuudessa.

Ohjelmakauden muutosta tärkeämpää on kuitenkin se, mitä markkinahintaa tuotteista saadaan. Tähän ei tietysti voida suoranaisesti vaikuttaa, mutta tekemällä oikeita ratkaisuja saadaan varmasti markkinahinnatkin nousuun. Tätäkin täytyy meidän sektorin kesken pohtia, että mihin suunnataan panostuksemme. Tässä suurimman haasteen varmasti tarjoaa sektorimme monimuotoisuus. Löytyy niin valtava määrä tapoja, joilla lampurit hankkivat elantonsa, että niiden tasapuolinen huomioonottaminen on todella haastavaa. Tämän takia tarvitaan yhteistä keskustelua aiheesta, jotta mahdollisimman moni

tuotantomuoto tulee kuulluksi. Jokainen meistä on oman toimintatapansa paras asiantuntija.

Kuluvana vuonna pyritään keskustelemaan näistä, ja monesta muusta aiheesta entistä enemmän myös porukalla. Paras tilaisuus tähän varmasti on lammaspäivät, joissa pääsee tapamaan toisia lampureita ja alan asiantuntijoita. Lisäksi keskustelua käydään kahvipöydissä, Facebookissa, sähköpostilla, puhelimitse ja monella muulla tapaa. Tärkeintä on tuoda omat ajatukset esille ja samalla voi miettiä miten saadaan tuotannostamme entistä parempi tulevaisuudessa.

Aurinkoista kevättä,

Otto Makkonen
0400 679528, otto@vaahermaki.com

Kuva: Jaana Makkonen

”Kuluvana vuonna pyritään keskustelemaan näistä, ja monesta muusta aiheesta entistä enemmän myös porukalla.”

HALLITUKSEN MÄREPALAT

ajankohtaisia puheenaiheita

✓ **Markkinointikampanja**

Pitkään hautumassa ollut kansallinen markkinointikampanja kotimaiselle lampaalle alkaa realisoitua. MTK:n kautta kampanjalle on saatu 10 000 euroa rahaa. Otto Makkosen ja Annaelina Kotilaisen vetämä työryhmä vastaa käytännöstä. Toivotun lopputuloksen saavuttamiseksi olisi todella tärkeää saada kaikki lammasketjun osat ja toimijat mukaan.

✓ **Union of the sheep breeders in Europe**

Bulgariassa järjestettävän kansallisen lammastalouden yhteydessä pidetään jälleen Eurooppalaisten lammasyhdistysten unionin kokous 12.5.2018. Suomen Lammasyhdistystä lähtevät edustamaan Kaarin Knuutila hallituksesta sekä toiminnanjohtaja Marjo Simpanen.

✓ **Suomen Lammasyhdistyksen 100-vuotisjuhlallisuuDET**

100-vuotiaasta Lammasyhdistystä juhliitaan Valtakunnallisten Lammaspäivien ja syyskokouksen yhteydessä 6.–8.11.2018 Lahdessa. Varsinaisena huipennuksena on gaalaillallinen. Yhdistys on saanut enemmän kuin tarpeellisen rahalahjoituksen Lammastaloussäätiöltä juhlallisuuksien järjestämiseen ja palkitsemisiin. Juhlien suunnittelu on aloitettu, ja asiaa varten on perustettu työryhmä.

✓ **Eviran lammastalouden ja vuohirekisterityöryhmä ja byrokratian purkutalkoot**

MTK:n lammastalouden iskuryhmä kävi 13.2.2018 tapaamassa MMM:n eläinlääkintöylitarkastaja Anssi Wellingiä byrokratian purun merkeissä. SLY:n hallituksesta mukana oli Christer Ollqvist. Eviran lammastalouden ja vuohirekisterin yhteistyöryhmän kokous pidettiin 21.2.2018, ja siellä SLY:n edustajina olivat syyskokouksen valitsema lampuriedustaja Outi Sirola sekä toiminnanjohtaja Marjo Simpanen. Kokouksen pöytäkirja, jossa kerrotaan myös byrokratian purkutapaamisen tulokset, on luettavissa Eviran sivuilta:

www.evira.fi/elaimet/elainsuojelu-ja-elainten-pito/merkitseminen-ja-rekisterointi/lamfaat-ja-vuohet/ajankohtaista/

✓ **Vuoden 2019 yleiskokoukset**

SLY:n hallitus on suunnitellut vuoden 2019 yleiskokousten paikkakunniksi ja ajankohdiksi Uttamaata 13.–14.3.2019 ja Kajaania 5.–7.11.2019.

✓ **Lausunnot**

Hallituksen työ alla ovat olleet MMM:n lausuntopyyntö eläinten käyvistä arvoista suurpetovahingoissa sekä teurasruhojen luokittelusta osaluokkien osalta. Petovahinkotapauksissa lausunnossa on esitetty omaa maksuluokkaa alle vuoden ikäisille teurasruhoille laatupalkkion takia. Lisäksi esitettiin raatokeräilymaksun korvaamista lampurille ja mainittiin vakuutuslainsäädännössä olevasta epäkohdasta, jonka mukaan koirien aiheuttamassa ei-tuotantokäytössä eläinvahinkotapauksessa korvataan koiran omistajan vastuuvahinkovakuutuksesta rakennuskaaren 22. luvun 7§ mukaan vain puolet menetettyjen eläinten käyvistä arvosta. Teurasruholuokittelun lausunnossa esitetään osaluokkia kaikille luokille, nyt asetuksen mukaan -/+ -osaluokat olisivat tulossa ainoastaan O- ja P-luokille.

✓ **OKRA**

Hallitus on suunnitellut, että Suomen Lammasyhdistys lähtee mukaan OKRA-maatalousnäyttelyyn 4.–7.7.2018. Suunnittelut ovat alkuvaiheessa, ja ideoita otetaan vastaan.

Tuoretta satoa

KOONNUT Marjo Simpanen, Terhi Torikka

MMM: NIITYLIHASTA TEHTIIN RUOTSISSA BRÄNDI – PITÄISIKÖ SUOMESSAKIN?

Niittyliha on noussut pysyväksi trendiksi Ruotsissa. Suomessakin perinteinen laidunnustrendi on yleistynyt, mutta harva kuluttaja tietää, että pääosa suomalaisista karitsoista kasvaa laitumilla, kertoo maa- ja metsätalousministeriö tiedotteessaan.

Ruotsissa niittylihaa on myyty yli 15 vuotta, ja sille on oma sertifikaatti. Niittylihaa myydään noin 400 000 kiloa vuodessa, ja tuottaja voi saada niittylihasta jopa viidenneksen paremman hinnan kuin tavallisesta. Niittylihan tuotantoon on satsattu myös esimerkiksi Hollannissa ja Iso-Britanniassa. Yhdysvalloissa ruokakaupoista saa niittylihan lisäksi laiduntamisella (grass-fed) brändätyjä tuotteita.

Pertteliläisten *Sari Jaakolan* ja *Jaakko Jussilan* Herrakunnan tilan laitumista 98 prosenttia on luonnonniittyjä, jolloin lampaanlihaa voidaan kutsua niittylihaksi. Alueet eivät sovellu perinteiseen maanviljelyyn, joten laiduntamisen avulla niityistä saadaan kaikki hyöty irti.

Niittylihassa on tutkimusten mukaan enemmän makunänssejä ja hyviä omega-3-rasvahappoja kuin tavallisessa lihassa.

”Kun eläin saa itse valita ruokansa, monipuolinen ravinto maistuu lihassa”, Jussila kertoo.

Lampaat hoitavat laiduntaessaan perinnebiotooppeja. ProAgrian lammastuotannon erityisasiantuntija *Sari Heltelä* kertoo, että lammas on laiduntajana erinomainen. Se ei riko maastoa samalla tavalla kuin vaikkapa naudat. Se on myös fiksu, ja osaa etsiä laitumelta juuri optimaalisen rehu-seoksen itselleen.

”Lampaat rakastavat makuja. Ne etsivät välillä kitkerän makuista ruokaa ja saattavat syödä ohdakkeen, välillä taas maistuvat kukat”, Heltelä kuvailee.

Hänen mukaansa luonnonlaitumelta saa lampaalle erittäin hyvää ravintoa, mutta tärkeintä on taata alueet, joissa syöminen ei lopu kesken. ”Niitty voi olla myös köyhää. Lämpurin vastuulla on seurata, että lampailla riittää ravintoa.”

MAVI: Viljelijöiden päätukihaku alkoi huhtikuussa

Maataloustukia on ollut mahdollista hakea tänä vuonna verkkoasiointipalvelu Vipussa viikosta 16 alkaen. Päätukihakemuksen palautukseen viljelijöillä on aikaa 15.6. asti.

Maatilat, joiden peruslohkot ovat ennaltaan viime vuoteen nähden, voivat lähettää tukihakemuksensa milloin tahansa tukihakuaikana. Mahdolliset lohko-muutokset kannattaa tehdä mahdollisimman aikaisin, jolloin kuntien maaseutuelinkeinoviranomaiset ehtivät käsitellä muutokset niin, että lopulliset peruslohkot ovat viljelijän käytössä hyvissä ajoin tukien hakemista varten.

Syyskylvömenetyksiin voi hakea tukea

Päätukihaun yhteydessä maatilat voivat hakea tukea epäonnistuneiden syyskylvöjen aiheuttamiin menetyksiin. Tuen ehtona on, että maatila ilmoittaa vuoden 2018 päätukihakemuksessaan vähemmän syyskylvöistä alaa kuin vuosina 2015–2017. Alan on oltava vähintään 30 % pienempi kuin kolmen edeltävän vuoden suurimman syyskylvöisten kasvien viljelyalan.

Maaseutuvirasto julkaisee viljelijätukien hakuoppaan ja syyskylvömenetysten ohjeen mavi.fi-sivustolla maaliskuun aikana.

Lisätietoja tuenhakijalle: Kuntien maaseutuelinkeinoviranomaiset

KIINNOSTUSTA LAMPAANMAITOON SELVITETÄÄN ITÄ-SUOMESSA

Katras-hankkeessa selvitetään yhteistyössä agrologiopiskelijoiden kanssa Itä-Suomen alueen kahvila- ja ravintolayritysten kiinnostusta lampaanmaitoon ja siitä valmistettuihin tuotteisiin. Kerätty aineisto käytetään tutkimusraportin luomiseen, ja julkaistaan kevään aikana LammassWikissä.

Anne Konsti lampaiden jalostusvaliokuntaan

Lammasyhdistyksen syyskokous Vaasassa antoi hallitukselle valtuudet nimetä jalostusvaliokuntaan uusi puheenjohtajaksi soveltuva lampurijäsen *Johanna Alamikkotervon* korvaajaksi, koska uuttaa halukasta ja kriteerit täyttävää ehdokasta ei löytynyt. Nyt hallitus on nimennyt jalostusvaliokunnan ehdotuksesta tehtävään *Anne Konstin* Juvalta. Anne aloittaa ensin rivijäsenenä, mutta siirtyy mahdollisesti puheenjohtajaksi käytäntöjen tullessa tutummiksi. Jalostusvaliokunnan puheenjohtajana jatkaa siihen asti varapuheenjohtaja *Marja-Liisa Sevón-Aimonen*.

Konsti esittäytyy: ”Olen intohimoinen karjaihminen, jonka rakkaus kotieläimiin syttyi jo pikkutyttönä. Viikissä jalostusta ja neuvontaoppia lukeneena olen tehnyt työurani enemmän tai vähemmän eläinten ja maatalouden parissa niin kotimaassa kuin ulkomailla. Nykyisin viljelen yhtymänä kotitilaani Juvalla ja työskentelen jalostusasiantuntijana Faba Osk:ssa lypsykarjan parissa. Meillä on pienehkö harmaskatras muutaman dorsetristeytyksen lisäksi. Minulla on tällä hetkellä kaksi työbordercollieta ja Suomen Paimenkoirayhdistyksessä olen aktiivinen jäsen. Jalostusasiat kiinnostavat, olipa eläinlaji mikä tahansa. Kiitollinen olen siitä, että lammasspuolella minulle aukeaa tällainen ikkuna tutustua ja työskennellä kotimaisen lammastalouden hyväksi huippuammattilaisten kanssa.”

Kuva: Maarit Kyöstilä

Vuoden 2018 indeksilaskenta-aikataulu:

Uudet BLUP-indeksit lasketaan aina parittomien viikkojen perjantaina. Saman viikon keskiviikkoon mennessä Web-Lampaaseen tallennetut tuotosseurantatiedot ehtivät mukaan indeksilaskentaan.

Eläinten hyvinvoinnista kertova pakkausmerkintä kiinnostaa

Hanke hyvinvointimerkinnän kehittämiseksi eläinperäisille elintarvikkeille käynnistettiin elintarvikeketjun asiantuntijoiden kanssa ryhmäkeskusteluilla merkinnän perusteista ja mahdollisuuksista.

”Asiantuntijoilla oli erilaisia näkemyksiä siitä, millainen merkinnän tulisi olla ja mitä eläinten hyvinvointia edistäviä toimenpiteitä merkintää käyttävillä tuotteilla tulisi edellyttää. Esille tuotiin näkemyksiä muun muassa suomalaisen tuotannon vahvuuksien laajasta hyödyntämisestä tai merkintäjärjestelmästä, jossa voisi olla vaatimustasoltaan erilaisia vaihtoehtoja”, toteaa tutkimusprofessori *Jarkko Niemi* Luonnonvarakeskuksesta.

Merkintä kertoo eläinten hyvinvoinnista

”Ryhmäkeskustelut olivat antoisat, mutta niissä havaittiin, että toteutuksessa tulee olemaan myös haasteita”, summaa keskustelut vetänyt tutkija, eläinten hyvinvointikonsultti *Essi Wallenius*. ”Kriteerien asettaminen eläinten hyvinvoinnille, hyvinvointitoimenpiteiden toteutus ja valvonta ja niistä viestiminen haastavat jokaisen portaan tuottajista kuluttajiin.”

Keskusteluissa mielipiteet merkinnän tarpeesta ja toteutuksesta vaihtelivat. Erilaisia näkemyksiä oli myös saman alan henkilöillä. Esimerkiksi kysymys siitä, voisiko merkinnällä ilmaista erilaisia laatutasoja, jotka palvelisivat mieltymyksiltään erilaisia kuluttajia, vai tulisiko kaikilla merkityillä tuotteilla olla sama vaatimustaso, jakoi keskustelijoita. Todettiin myös, että merkinnän kehittämisessä tulisi tuoda esille Suomessa jo olemassa olevia vahvuuksia.

Merkinnästä apua myös vientiponnistuksiin

Hyvinvointimerkintää kehitetään poikkeuksellisen laajalla elintarvikeketjun yhteistyöllä. Tarkoituksena on kehittää laatumerkintä, joka takaa tietyn eläinten hyvinvoinnin tason tuotteissa, joille merkki myönnetään, kertoo Niemi.

Tavoitteena on paitsi edistää tuotantoeläinten hyvinvointia, myös parantaa kuluttajien valinnan mahdollisuuksia hyvinvointimyönteisen tuotannon tukemisessa. Merkintä auttaisi myös julkisten hankintojen vaatimusten suunnittelua sekä suomalaisten, laadukkaasti ja eettisesti tuotettujen eläinperäisen tuotteiden vientimarkkinointia.

Seuraavan vuoden aikana selvitetään, millainen hyvinvointimerkintä vastaisi kuluttajien toiveisiin sekä millaisia vaatimuksia ja kustannuksia se aiheuttaisi alkutuotannolle ja teollisuudelle. Samalla arvioidaan merkinnän kannattavuutta.

Eläinten hyvinvointimerkintä suomalaisen eläintuotannon kilpailukykyyn ja laadun edistäjänä on kolmivuotinen hanke, jota rahoittaa Maatilatalouden kehittämisrahasto. Hankkeen toteuttavat Luonnonvarakeskus ja Pellervon taloustutkimus PTT ry. Lukesta mukana on Eläinten hyvinvointikeskus EHK. Hankkeeseen osallistuu myös yrityksiä, yhdistyksiä ja järjestöjä.

**Uusi jäsenetu
suoramyyntitiloille:**
Yhteystiedot
suoramyyntikarttaan

Lampurin sähköiset kanavat

SLY:n verkkosivut lammasyhdistys.fi

Eläinvälityskanava lammasnetti.fi

Tietopankki lammaswiki.fi

Lammasneuvonta proagria.fi/lammas

Lammasyhdistys Facebookissa

Tiedustelut: Marjo Simpanen

marjo.simpanen@lammasyhdistys.fi puh. 044 973 7000

Tuoretta satoa

KOONNUT Marjo Simpanen, Terhi Torikka

Kuva: Nina Snellman

UUSIA JALOSTUSLAMPOLOITA

Suomen Lammasyhdistyksen hallitus hyväksyi kokouksessaan 15.3. jalostusvaliokunnan ehdotukset sekä uusista että uudelle kolmivuotiskaudelle jatkavista jalostuslampoloista. Jalostusvaliokunta puolsi kaikkia uusia hakijoita jalostuslampoloiksi: *Helinä Leppäsen* tilaa (kainuunharmas), *Hannele ja Juba Moisanderin* tilaa (suffolk), *Pia ja Anssi Parikan* tilaa (valkoinen suomenlammas) sekä *Katja Sihvosen* ja *Hannu-Pekka Syrjälän* tilaa (texel, valkoinen & blue).

Jalostusvaliokunta puolsi niin ikään uutta kolmivuotiskautta kaikille sitä hakeneille: *Hannele Enbergin* tilalle (oxford down), *Paula Kiiskin* tilalle (texel), *Sarita Mikkosen* tilalle (texel) sekä Pelson vankilan tilalle (valkoinen, musta ja ruskea suomenlammas, kainuunharmas).

JALOSTUSLAMPOLAT 2018

DORSET

Putkison kartano

KAINUUNHARMAS

Helinä Leppänen
Niina ja Ismo Lohva
Pelson vankila

OXFORD DOWN

Hannele Enberg
Outi Sirola, Raja-Karjalan Oxford Down

SUOMENLAMMAS

Frugårdin kartano (valkoinen ja musta)
Pirjo ja Hannu Iso-Junno, Kivipellon tila (musta)
Anni Jalonen, Tiensuun tila (valkoinen)
Tony ja Kati Kajander, Perkkiön tila (ruskea)
Ann-Mari Lintunen, Mäenkoikkalan tila (ruskea)
Ulla ja Antti Mäkelä, Luomalan tila (ruskea)
Juha Koro ja Nina Snellman Ylä-Härkösen lammastila (valkoinen)
Pia ja Anssi Parikka (valkoinen)

TEXEL

Paula Kiiski
Sarita Mikkonen, Suosaaren Texel
Katja Sihvonen ja Hannu-Pekka Syrjälä (valkoinen ja blue)

SUFFOLK

Hannele ja Juha Moisander

Jalostuslampaiden ja vuohien suositushinnat

Suomalaiset alkuperäisrodut

4–12 kk ikäiset uuhikaritsat, alkaen 260 €
4–12 kk ikäiset pässikaritsat, alkaen 380 €
Vähintään 1-vuotiaat uuhet, minimihinta 330 €
Vähintään 1-vuotiaat pässit, minimihinta 450 €

Tuontirodut

4–12 kk ikäiset uuhikaritsat, alkaen 310 €
4–12 kk ikäiset pässikaritsat, alkaen 500 €
Vähintään 1-vuotiaat uuhet, minimihinta 380 €
Vähintään 1-vuotiaat pässit, minimihinta 550 €

Hinnasto on tarkoitettu tuotosseurantatilojen lampaille, joille on tehty tuotosseurannan viralliset punnitukset, UÄ-mittaukset ja eläväEUROP-arvostelu. Lisäksi eläin on rakennearvosteltu. Hinta sisältää lammassuonon allekirjoituksellaan vahvistaman Sukutodistuksen. Välityspalkkio 10 %.

Lisähintasuositus 1.10. alkaen on 12 €/kk.

Jalostusvuohet

2–3 kk ikäiset kuttukilit, alkaen 90 €
4–8 kk ikäiset kuttukilit, alkaen 150 €
Astutetut kuttukilit, alkaen 200 €
Alle 5 kk ikäiset pukkikilit 120 €
Yli 5 kk ikäiset pukkikilit 170 €

Lypsykutut, tuotoksesta riippuen, alkaen 250 €
Vanhemmat pukit, alkaen 300 €

Tinkimaidon hinta (kotoa myytynä), alkaen 1,5 €/l.

Astutusmaksut

Suositus astutusmaksuksi 10 €/uuhai tai kuttu ja lisäksi hoitomaksu 1 €/päivä uuhesta tai kutusta, joka jätetään vieraalle tilalle astutettavaksi.

Hintoihin lisätään alv.

OKRASSA LAMMASNÄYTTELY

HH Embryo Oy järjestää yhdessä OKRA-maatalousnäyttelyn kanssa Lammastalouden näyttelyn Oripäässä 4.–7.7.2018. Yhtiö toivoo lampureita mukaan osallistumaan ja esittelemään toimintaansa ja lampaitaan. Tarkoituksena on järjestää roduittain kilpailut kunkin rodun champion-tittelistä sekä koko näyttelyn kauneimmasta Best in show -eläimestä. Rotuyhdistyksillä on mahdollisuus esitellä toimintaansa ja eläinryhmiään. Kilpailuluokat ja ryhmät varmistuvat halukkuuden ja osallistujien mukaan. Myytävät eläimet voi ilmoittaa hiljaiseen huutokauppaan. Tapahtumaan tulevilta eläimiltä vaaditaan salmonella-todistus, M1-status ja vähintään 6 kuukautta viimeisistä orf-oireista.

Osallistuminen maksaa 10 euroa aikuiselta lampaalta ja 5 euroa karitsalta.

HH Embryo toivoo lampurien tulevan tekemään tuotantosuuntaa tunnetuksi ja ottaa vastaan sisältöehdotuksia sekä paikkavarauksia.

Lisätietoja: Sarissa Tiuhonen,
sarissa.tiuhonen@huitinholstein.net

OKRA
-on oikea maatalousnäyttely-

Huitin Holstein
HH Embryo Oy
www.huitinholstein.net

PROAGRIAN PÄSSIHUUTOKAUPPA

14.–15.9.2018

ProAgrian pässihuutokauppa pidetään 14.–15.9.2018 Ilmajoella yhteistyössä SEDU:n kanssa.

Tarkempi ohjelma valmistuu toukokuun lopulla.

PRO
Agria

WE CAN DO IT!

Kuva: Annukka Numminen

Kerintäkisat Tampereella 8.9.2018

Tampereen Tallipihalla järjestetään kerinnän Suomen mestaruuskilpailut lauantaina 8.9.2018. Kisojen tarkoitus on arvostaa ammattiosaamista, vahvistaa keritsijäkaartia sekä tehdä kerintää tunnetuksi. Laajempi merkitys on lampureiden työn tukemisessa sekä lampaiden hyvinvoinnin edistämiseksi.

Keritsijän tulee irrottaa villa eläimestä sujuvasti ja taloudellisesti. Kyse ei siis ole vain siitä, että karva irtoaa, vaan miten se irtoaa. Tähän perustuvat kerintäkilpailun säännöt. Niiden mukaan kerintätilanteessa arvioidaan mm. tuplaleikkauksia sekä lampaan käsittelyä. Tuplaleikkauksella tarkoitetaan saman kohdan kerintää kahteen kertaan. Esimerkiksi etusormen kokoinen tuplaleikkauksialue aiheuttaa kilpailijalle yhden virhepisteen, luotokortin kokoinen viisi virhepistettä. Lavasuorituksen jälkeen arvostellaan eläimeen mahdollisesti tulleet haavat sekä keritsemättä jäänyt villa tai liian pitkä sänki. Kansainväliset kerintäsäännöt löytyvät kokonaisuudessaan Suomen lammasyhdistyksen sivuilta.

Kilpailu on hengeltään positiivinen ja sen on tarkoitus kuvastaa kokemuksen myötä karttuvaa taitoa. Haluamme nähdä sekä konkareita, joilla on homma hallussa että ensimmäistä kertaa kisaavia, joille ammatillinen kehittyminen on iloinen haaste, kertovat järjestäjät. ”Kummallekin ryhmälle on oma sarja, tule siis rohkeasti mukaan!”

Kilpailuun kannattaa suhtautua mahdollisuutena tavata ammattitovereita, nähdä toisten tekniikoita ja työtapoja sekä tehdä kerintää tunnetuksi suurelle yleisölle. Mukaan mahtuu 15 ensimmäistä ilmoittautunutta.

KERINTÄKILPAILU

Tampereen tallipiha 8.9.2018 klo 12

SARJAT

Aloittelijat: alkeiskurssi käytyä tai muuta kokemusta lampaiden kerinnästä, voittaja saa Hornerin starter kit -lahjakortin, jolla voi lunastaa itselleen oman kokoiset kerintävarusteet

Konkarit: lammaskerinnästä jo ammattilaiskokemusta, voittaja saa Hornerin vaijerikoneen

Suomen lammasyhdistys jakaa palkinnot Suomen mestaruudesta kisaaville.

ISÄN JA EMÄNISÄN PÄSSILINJAN VAIKUTUS karitsapainoihin ja vuonuekoko-ominaisuuksiin texelillä

Texel-rodussa on käytössä useampaa alkuperää olevia linjoja, joita on jalostettu alkuperämaassaan hieman eri tavoittein. Uppoudutaan tällä kertaa vuonueiden ja karitsoiden ominaisuuksiin. Selvitys on tehty osana iSAGE-hanketta.

Marja-Liisa Sevón-Aimonen, Luke
Kaie Ahlskog, ProAgria Keskusten Liitto

Kuva: Sanna Mikkonen

Siemennyksestä syntynyt hollantilainen.

Aineistona oli tuotosseurantatiedot vuoden 2000 alusta vuoden 2016 lokakuulle ja mukana lähes 18 000 puhdasrotuista texel-vuonuetta. Linjat on ryhmitelty hollantilaisiin (NLA–NLP), isobritannialaisiin (UKP–UKR), tanskalaisiin (DAF–DU) ja muihin (tunnukset A–E). Lisäksi varsinkin aiempina vuosina on ollut myös paljon linjattomia. Jos tuloksia oli linjasta vain vähän, alle 50, sitä ei ole tarkasteltu erikseen. Maakohtaisissa tarkasteluissa nämäkin havainnot ovat mukana. Silloin kun tuloksia on esitetty EläväEurop-luokitusten tai jalostusarvojen suhteen, on luokalle asetettu vähimmäisrajaksi 100 havaintoa.

Tarkastelu on tehty erikseen vuonueen isän ja vuonueen emänsän pässilinjottain. Hollantilaiset ja isobritannialaiset tuonnit ovat uusia, joten tuotosseurantahavaintoja on vielä vähän käytettävissä, varsinkin emänsinä.

Tarkastelun kohteena ovat olleet vuonuekoko syntyessä, eloon jääneet, kuolleisuusprosentti ja karitsan syntymäpaine. Vaikka jutun päätarkoitus onkin vertailla pässilinjajoja, tarkastel-

laan ensin yleisesti joitakin tekijöitä, joilla voi olla vaikutusta vuonuekoon tai karitsakuolleisuuteen.

Käytössä ei ollut kuolleiden painoja eikä tietoa synnytysavun annosta saati tiineytystavasta. Tuloksia ei ole myöskään korjattu minkään ympäristötekijöiden suhteen (esimerkiksi emän iän tai karitsoimisvuodenajan) vaan ne ovat suoraan tuotosseurantatuloksista laskettuja keskiarvoja.

Vuonuekoon ja kuolleisuuden yhteys

Vuonuekoko on yksi selvimmän sekä eloon jäävien karitsoiden määrään että karitsoiden kuolleisuuteen vaikuttavista tekijöistä. Texel-rodulla (taulukko 1.) yksösiä oli 47 % syntyneistä vuonueista ja yksösinä synty-

neistä kuoli 6 %. Yleisin vuonuekoko syntyessä oli kaksi, 49 % vuonueista. Kaksosina syntyneistä karitsoista kuoli 5,7 %, mutta vain 1,5 % tapauksista oli sellaisia, että molemmat olisivat kuolleet. Kolmosia oli vain 3,9 % vuonueista ja niissä kuolleisuus oli jo 15 %. Taas oli harvinaista, että kaikki vuonueen karitsat olisivat menehtyneet. Nelosina syntyneitä oli vain muutama vuonue – näissä kuolleisuus nousi jo selvästi. Syntyneistä neloskaritsoista 28 % kuoli ja noin 6 prosentissa nelosista kaikki karitsat kuolivat. Kohonneesta kuolleisuudesta huolimatta myös eloonjäävien määrä oli nelosvuo-ueissa suurin, lähes 2,9 karitsaa keskimäärin.

Vuonuekoon yhteys kuolleisuuden voi johtua esimerkiksi emän

Taulukko 1. Yhteensä syntyneiden määrien osuudet ja karitsoiden eloonjääminen

Syntynyt yhteensä	Havaintoja	Havaintoja	Kuolleita	Eloonsijäneitä vuonuekokoluokittain, %				
KPL	KPL	%	%	0	1	2	3	4
1	8252	46,9	6,1	6,1	93,9			
2	8632	49,1	5,7	1,5	8,3	90,1		
3	693	3,9	15,1	2,5	7,2	23,7	66,7	
4	17	0,1	27,9	5,9	17,6	11,8	11,7	52,9
5	1	0,0	-		-	-	-	-

iän ja vuonuekoon yhteydestä, karitsan isosta syntymäpainosta (yksöset) tai useamman karitsan aiheuttamista ongelmista (asentovirheet, emon väsyminen synnytyksessä). Nämä syyt jäävät arvailun varaan.

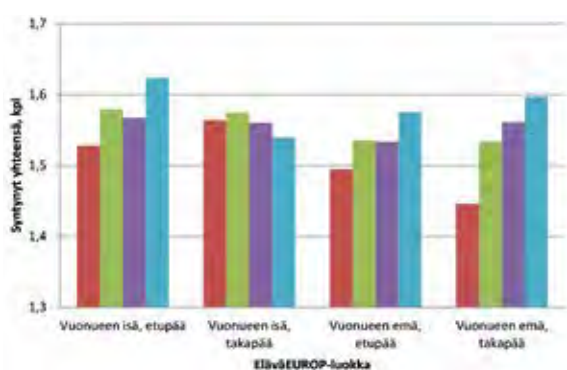
Vuonueen isän rakenne

Ennako-oletuksena vuonueen isän voi olettaa vaikuttavan karitsan syntymäpainoon, ehkä eloonjääntiin, mutta vähän vuonuekokoon. On arveltu, että isot tai rakenteeltaan kovin har-

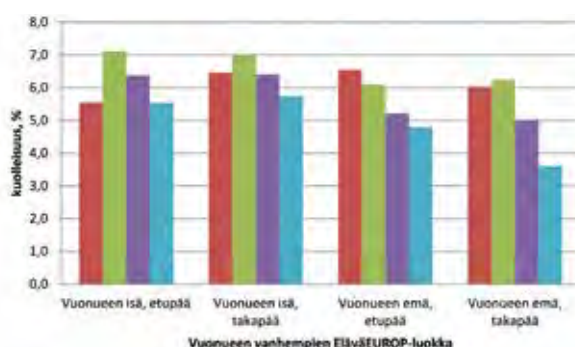
teikkaat karitsat voisivat aiheuttaa synnytyksessä ongelmia. Kuolleilta karitsoilta ei ole rakennetietoja käytössä, joten tilannetta tarkasteltiin isäpässin saaman etu- ja takapään rakennearvostelun sekä 120 päivän painon, lihaksen paksuuden ja EläväEUOPin luokiteltujen jalostusarvojen avulla. Lihakkuusominaisuudet periytyvät hyvin, ja karitsa saa rakenteeseensa puolet geeneistä isältään, joten isän rakenteen vaikutus saattaisi hyvinkin näkyä karitsoiden eloonjäännissä.

Isän rakennearvostelu tai jalostusarvoluokkien välillä oli vaihtelua syntyneiden määrässä ja kuolleisuudessa (kuviot 1 a. ja 1b. ja kuviot 2a. 2b.), mutta mitään selkeää suuntausta, että lihakkaampien pässien vuonuekoko olisi ollut pienempi tai karitsoiden kuolleisuus olisi ollut suurempaa, ei ollut. Tässä aineistossa ei ehkä ollut rakenteen suhteen äärimmäisiä tyyppjä.

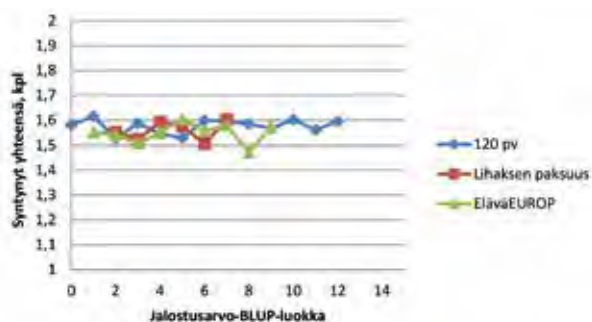
KÄÄNNÄ

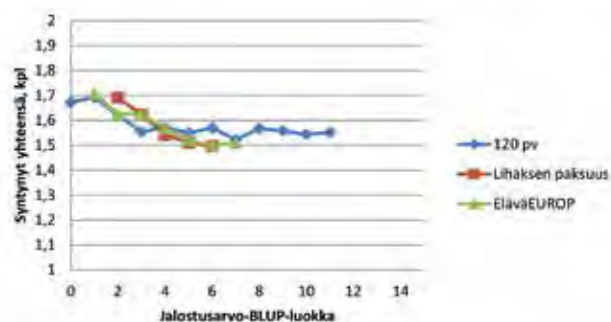
Kuvio 1a. Vanhempien etu- ja takapään EläväEUOP-rakennearvostelu ja vuonuekoko

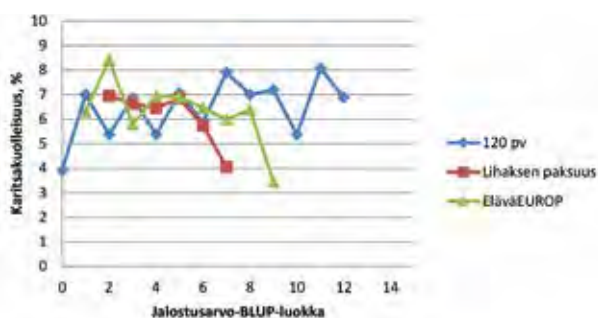
Kuvio 1b. Vanhempien etu- ja takapään EläväEUOP-rakennearvostelu ja karitsakuolleisuus

Kuvio 2a. Vuonueen isän jalostusarvojen vaikutus yhteensä syntyneiden määrään

Kuvio 2b. Vuonueen emän jalostusarvojen vaikutus yhteensä syntyneiden määrään

Kuvio 2c. Vuonueen isän jalostusarvojen vaikutus karitsojen kuolleisuuteen

Kuvio 2d. Vuonueen emän jalostusarvojen vaikutus karitsojen kuolleisuuteen

Mitä suurempi luokka, sitä parempi ominaisuuden jalostusarvo. 120 päivän painossa luokkaväli on 1 kg, lihaksen paksuudessa luokkaväli on 1 mm ja EläväEUOPissa luokkaväli on 0,1 eli 10 luokkaväliä tarkoittaa samaa kuin luokituksen muutos R:stä E:ehen.

Emän rakenteen vaikutus

Emän vaikutus karitsan rakenteeseen on suoran geneettisen vaikutuksen osalta samanlainen kuin isänkin, mutta sen lisäksi tulee maternaalivaikutusta emo-ominaisuuksien kautta. Uuhi vaikuttaa pässiä enemmän syntyvän karitsan kokoon. Uuhen oma rakenne voi myös vaikuttaa sen kykyyn synnyttää helposti. On pohdittu, voisivatko uuhen muhkeat takapäen lihakset haitata synnytystä.

Jälleen otettiin tarkasteltavaksi emän etupään ja takapäen rakennearvostelut sekä jalostusarvot (kuvio 1a. ja 1b. ja kuviot 2c. ja 2d.). Toisin kuin isällä, emällä lihakkuudella näyttää olevan jonkin verran vaikutusta tutkittuihin mittoihin. Lihakkuuden lisääntyessä – oli se etupää, takapää tai jalostusarvo, vuonuekoko pienee ja kuolleisuus kasvaa.

Isän pässilinjan vaikutus

Maavertailuissa on mukana kaikki kyseisen maan (tai ryhmän) isälinjat ja niiden havainnot (taulukko 2a). Keskimääräinen vuonuekoko oli 1,57 syntynyttä karitsaa. Vuonuekoko oli pienin hollantilaisilla isälinjoilla (1,47) ja suurin isobritannialaisilla (1,62). Tässä ei erikseen katsottu siemennyksellä ja astutuksella alkaneita tiineyksiä, joten syy voi olla niinkin yksinkertainen. Syy vuonuekokoeroihin voi siis johtua tiineytystavasta. Mahdollinen heteroosivaikutus voisi ilmetä, kun tuodaan geneettisesti erillisiä linjoja ja sen vaikutus voisi näkyä elinvoimassa. Tässä sitä ei ollut havaittavissa. Kuolleisuus oli korkein hollantilaisilla (6,9 %) mutta matalin linjattomilla (5,6 %). Keskimäärin kuolleisuus oli 5,7 % ja erot maiden välillä olivat kuitenkin sen verran pieniä, että elävien määrä seuraili tiukasti syntyneiden määrää.

Parhaiten eri maiden pässilinjojen erot näkyvät karitsojen painoissa. Keskimäärin kolmen päivän paino oli 5,3 kg – pienin se oli hollantilaisilla isälinjoilla (keskimäärin 4,9 kg) ja suurin isobritannialaisilla (lähes 6 kg).

Pässilinjojen vertailua vaikeuttaa se, että havaintojen määrä linjaa kohti vaihtelee paljon. Lukumäärältään pienessä joukossa sattumalla on suuri vaikutus tuloksiin. Esimerkkinä vaikka

Taulukko 2a. Vuonuekoon, kuolleisuuden ja 3 päivän painojen keskiarvot vuonueen pässilinjoittain. Jos keskiarvoon kuuluu alle 50 havaintoa, sitä ei ole julkaistu.

Maa/ryhmä	Vuonueita, kpl	Yhteensä syntyneet, kpl	Elossa kpl	Kuolleisuus, %	Punnittuja karitsoita kpl	3 pv paino kg
Hollanti	138	1,47	1,37	6,9	191	4,91
Iso-Britannia	99	1,62	1,52	6,3	155	5,95
Tanska	8 095	1,57	1,46	6,8	11 484	5,36
Muu	6 675	1,58	1,47	6,8	9 500	5,44
Linjaton	2 588	1,57	1,48	5,6	3 119	5,42
Kaikki yhteensä	17 595	1,57	1,47	6,6	24 449	5,40
PÄSSILINJAT						
Hollanti						
NLA	9				12	
NLB	4				9	
NLC	2				5	
NLD	3				3	
NLE	66	1,32	1,23	6,9	81	4,92
NLF					1	
NLN	8				12	
NLO	35				53	4,89
NLP	11				15	
Iso-Britannia						
UKP	17				25	
UKR	82	1,63	1,54	6,0	130	5,98
Tanska						
DAF	811	1,64	1,54	6,4	1 280	5,37
DBV	1 828	1,47	1,36	7,1	2 390	5,17
DD	105	1,43	1,29	10,0	138	5,29
DEP	599	1,52	1,47	3,3	880	5,29
DJ	1 301	1,63	1,51	7,3	1 851	5,40
DK	1 862	1,65	1,53	7,0	2 648	5,49
DL	5				17	
DN	219	1,54	1,50	2,4	308	5,31
DS	61	1,36	1,36	0,0	91	5,47
DT	1 192	1,57	1,47	6,8	1 784	5,40
DU	53	1,45	1,43	1,3	97	5,20
Muu						
A	146	1,73	1,59	7,9	230	5,19
B	568	1,56	1,47	5,6	776	5,53
C	93	1,86	1,72	7,5	186	5,11
D	93	1,42	1,34	5,3	28	
E	1 122	1,51	1,42	5,6	1 822	5,32
F	289	1,64	1,54	6,1	401	5,74
G	57	1,49	1,44	3,5	117	5,08
H	1 717	1,59	1,46	8,0	2 474	5,45
I	2				4	
J	1 046	1,57	1,47	6,6	1 365	5,44
K	140	1,65	1,56	5,2	223	5,89
L	328	1,52	1,43	6,2	370	5,75
M	242	1,71	1,52	11,1	421	5,23
N	69	1,72	1,57	9,2	138	5,44
O	556	1,59	1,51	5,3	762	5,56
R	15				16	
T	192	1,47	1,36	7,8	167	5,22

kuviteltu tilanne, jossa pässilinjasta olisi havaintoja vain 10 vuonueesta ja vuonueen keskikoko 1,5 karitsaa. Tällöin jo yhden karitsan kuoleminen heilauttaa kuolleisuusprosenttia 7 %-yksikön verran! Siksi taulukossa on tulokset vain niiltä linjoilta, joista oli vähintään 50 havaintoa.

Yhteensä syntyneiden yhteismäärässä oli vaihtelua 1,32–1,86 karitsaa ja elävien määrässä 1,23–1,72 karitsaa. Yleensä erot tasoittuivat jonkin verran, koska isommissa vuonueissa kuolleisuus oli keskimäärin korkeampi. Isälinjoissa on kaksi linjaa (M,DD), joilla oli kohonnut kuolleisuus, toisella näistä oli korkea yhteensä syntyneiden määrä, toisella myös syntyneiden määrä oli pieni. Pässilinjoissa on

useita, joilla on todella matala kuolleisuus (G, DEP, DN, DS ja DU). Näiden vuonueiden eloonjääneiden 3 päivän painot olivat keskiarvon tuntumassa tai hieman alle, lisäksi vuonuekoko oli alkujaankin keskiarvoa pienempi ja siksi alemmasta kuolleisuudesta huolimatta näiden linjojen eloonjääneiden määrä oli lähellä keskiarvoa.

Jos jätetään Hollannin ja Iso-Britannian linjat tarkastelun ulkopuolelle, löytyi muidenkin pässilinjojen välillä maksimissaan 0,8 kg ero kolmen päivän keskimääräisissä painoissa. Näihin ei liittynyt mitään poikkeuksellista vuonuekokoa tai kuolleisuutta. Yleensä painot asettuivat keskiarvon lähelle molemmiin puolin kutakuinkin normaalijakauman mukaisesti.

Taulukko 2b. Vuonuekoon, kuolleisuuden ja 3 päivän painojen keskiarvot vuonueen emän pässilinjoihin. Jos keskiarvoon kuuluu alle 50 havaintoa, sitä ei ole julkaistu.

Maa/ryhmä	Vuonueita, kpl	Yhteensä syntyneet, kpl	Elossa kpl	Kuolleisuus, %	Punnittuja karitsoita kpl	3 pv paino kg
Hollanti	15				16	
Iso-Britannia	12				14	
Tanska	5 233	1,50	1,39	7,1	7 279	5,32
Muu	6 811	1,59	1,49	6,8	9 821	5,44
Linjaton	5 524	1,62	1,53	5,9	7 310	5,42
Kaikki yhteensä	17 595	1,57	1,47	6,6	24 440	5,40
PÄSSILINJAT						
Hollanti						
NLA	2				2	
NLB	4				4	
NLE	1				1	
NLF	1				1	
NLG	1				2	
NLH	2				2	
NLI	1				1	
NLO	1				1	
NLP	2				2	
Iso-Britannia						
UKP	2				3	
UKR	10				11	
Tanska						
DAF	363	1,39	1,33	4,4	468	5,15
DBV	734	1,39	1,28	7,9	957	5,22
DD	99	1,51	1,37	8,7	135	5,11
DEP	287	1,41	1,31	7,2	367	5,19
DJ	935	1,45	1,36	6,1	1 295	5,30
DK	1 446	1,58	1,48	6,3	2 033	5,43
DL	26				41	
DN	93	1,31	1,20	8,2	113	5,75
DS	19				23	
DT	1 168	1,57	1,42	9,3	1 767	5,29
DU	63	1,30	1,27	2,4	80	5,57
Muu						
A	74	1,51	1,31	13,4	90	4,45
B	855	1,72	1,59	7,8	1 356	5,39
C	120	1,51	1,42	6,1	163	5,66
D	38				66	5,29
E	880	1,49	1,40	6,1	1 137	5,50
F	576	1,71	1,60	6,1	977	5,07
G	79	1,46	1,39	4,3	111	5,84
H	1 401	1,55	1,43	7,7	1 969	5,44
I	18				28	
J	931	1,58	1,47	6,5	1 377	5,39
K	255	1,65	1,58	4,5	401	5,60
L	330	1,65	1,55	6,1	454	5,91
M	478	1,63	1,54	5,4	723	5,51
N	233	1,51	1,38	8,3	311	5,64
O	454	1,57	1,46	6,9	581	5,58
R	20				12	
T	69	1,43	1,33	7,1	60	5,35

Emänsän pässilinjien vaikutus

Emien isälinjoista Hollannin ja Iso-Britannian tuonnit ovat sen verran tuoreita, että niiden tyttäret vasta alkavat karitsointiaan. Tässä aineistossa näistä oli vasta yksittäisiä havaintoja ja siksi ne jätettiin tarkastelun ulkopuolelle. Mukana ovat Tanska, muut ja linjattomat. Tanskalaisten linjojen vuonuekoot olivat hieman muita alempia, kuolleisuus hieman suurempaa ja siksi myös eloon jäävien määrä on pienempi kuin muiden linjojen tai linjattomien.

Emänsien pässilinjoihin on käytetty samaa 50 vuonueen minimirajaa ennen kuin ne on otettu mukaan linjakohtaiseen vertailuun (taulukko 2b.). Linjojen tunnuksien ja lukumäärien on kuitenkin kaikista. Vuonuekoon

suhteen parhaimman ja huonoimman linjan ero oli sekä yhteensä syntyneissä että eloon jääneissä 0,4 karitsaa – melko

suurelta vaikuttava ero, mutta samaa suuruusluokkaa kuin vuonueen isän pässilinjien vaikutus. Linjoilla DAF ja DU oli pieni kuolleisuus emänsänä mutta myös pieni vuonuekoko. DU:lla oli myös vuonueen isänä pienehköt vuonuekoot. Pässilinjien eroihin elossa olevien lukumäärässä vaikutti enemmän syntyneiden määrä kuin kuolleisuuserot. Suurin linjojen välinen ero kolmen päivän painoissa oli vajaan puolentoista kilogramman luokkaa. Se vaikuttaa suurelta, mutta se ei liittynyt eroihin vuonuekoossa tai kuolleisuudessa. Ehkä myös näiden ääriemien uuhissa oli kokoeroja.

Yhteenveto

Syntyneiden määrän myötä myös eloonjääneiden lukumäärä kasvaa, vaikka myös kuolleisuus kasvaa kun vuonuekoko nousee yli kahden. Pässin lihakuusominaisuuksilla ei ole juurikaan vaikutusta syntyvien karitsojen lukumäärään tai kuolleisuuteen. Emän omaa lihakuutta kuvaavilla mitoilla on selvemmin negatiivinen vaikutus hedelmällisyyteen. Muillakin eläinlajeilla lihakuuden ja hedelmällisyyden välillä on lievä mutta epäsuotuisa yhteys. Myös kuolleisuus kohosi lihakuutta kuvaavien mittojen kasvaessa. Karitsojen kolmen päivän painoissa oli suuntaus, että hollantilaiset olivat keveimpinä ja isobritannilaiset raskaimpina. Hedelmällisyyden ja lihakuuden keskinäinen painotaminen täytyy arvioida sitä kautta, onko tarkoitus tuottaa puhdasrotuisia karitsoita vai hyödyntää rodun ominaisuuksia risteytyksissä.

Ostamme kaikenikäisiä lampaita ja vuohia teuraaksi ympäri vuoden.

Teurastus, lihanleikkaus
ja tyhjiöpakkaus
myös rahtityönä

**Lallin
Lammas**

Lallin Lammas Oy
Mikolanlenkki 80, 27730 TUISKULA
Puh. 0400 884 335
lallin.lammas@lallinlammas.inet.fi

Britanniassa laaja valikoima maatalousopintoja

Suomessa maatalousalan opiskelupaikkoja on rajallinen määrä, ja lammassalan oppisisällöt ovat varsin kirjavia. Mikäli vieraat kielet sujuvat, voisi yksi vaihtoehto olla opiskelu ulkomailta. Näin Emma Steele kertoo alan opiskelumahdollisuuksista Iso-Britanniassa.

Teksti ja kuvat **Kirsi Vertainen**

Iso-Britanniassa maatalousala työllistää väkeä monin verroin enemmän kuin Suomessa. Kysyimme sikäläisistä koulutusvaihtoehtoista englantilaiselta Emma Steeletä, joka vieraili Suomessa viime syksynä passi-huutokaupan yhteydessä. Hän työskentelee Signetin jalostuspalveluissa jalostuskonsulttina. Signet on pienekö yritys, joka toimii yhteistyössä suuren AHDB Beef and Lamb:n kanssa. Työnkuvaan kuuluvat erilaiset luennot ja neuvonta tilaisuuksissa, mutta myös käytännön neuvonta tiloilla ja puhelimesta. Emmaa kiehtoivat kotieläinten genetiikka ja jalostus jo varhain ja hän on karjatilalla kasvattanut esittänyt eläimiä näyttelyissä 13-vuotiaasta lähtien. Emma opiskeli yliopistossa Newcastlesta ja valmistui vuonna 2016.

Emma Steele valmistujaispäivänään vuosikurssinsa kanssa Newcastlesta yliopistossa.

Oppisopimus, college ja yliopisto

Vaihtoehtot maatalousalan opiskeluun Iso-Britanniassa ovat koulun eli primary ja high schoolin (ala- ja yläkoulu) jälkeen suoritettu oppisopimuskoulutus, maatalouteen erikoistunut college ja/tai yliopisto. Mikäli valitsee maatalouscollegen, vaihtoehtoja on 15–20. Näistä yleensä otetaan lähinnä oleva, ellei jollakin collegella ole tarjota aivan erityisiä kursseja. Maatalouteen suuntautunutta collegea voidaan pitää vastineena meidän maatalousoppilaitoksillemme. Ne eroavat

yliopistoista lähinnä siinä, että niiden tarjoama opetus on hyvin käytännönläheistä sisältäen karitsointia, lypsyä ja traktorilla ajoa. Yliopistoissa opiskelu on sen sijaan teoreettista ja siellä oletetaan opiskelijoiden hankkivan käytännön valmiudet omalla ajallaan.

College kestää kahdesta kolmeen vuotta. Yliopistoon haettaessa on tavalista opiskella ensin tietty taso teoriaopintoja joko yläkoulussa tai collegessa. Tässä tapauksessa college on lähempänä meidän lukiotamme. Emma opiskeli yläkoulun jälkeen kaksi vuotta

RSTOIMI Ky

LAMPAIDEN KERINTÄ
MINI VILLAPAALAIMET,
MYynti JA VUOKRAUS
AITAUKSIEN
RAKENTAMINEN

Risto Saari
puh. 040 620 3922
RSTOIMI.FI

Vainion Teurastamo

OSTETAAN

karitsaa / lammasta ympäri Suomen

Hyvään hintaan!

Luomuhyväksyntä

puh. 010 229 1021, Orimattila
www.vainionteurastamo.fi

collegessa matematiikkaa, kemiaa, biologiaa ja historiaa ja pyrki sen jälkeen yliopistoon. Yliopisto-opinnot veivät kolme vuotta.

Yliopistoja, jotka tarjoavat maatalousalaa sivuavaa koulutusta, on 19, mutta viisi tai kuusi niistä oli Emmen mielestä varteenotettavia vaihtoehtoja. Listalla olivat Nottingham, Newcastle, Aberystwyth ja Harper Adams ja viime hetkellä hänen valintansa osui Newcastleen. Harper Adams ja Royal Agricultural University ovat varsin suosittuja opiskelupaikkoja. Molemmat ovat olleet collegeja, mutta muuttuneet yliopistoiksi hiljattain.

Laaja yleisnäkemyks alasta

Maatalousalan opinnoissa ei erikoistuta tiettyihin eläimiin. Sen sijaan voi erikoistua kotieläimiin, maatilan yritystalouteen tai agronomiaan. Yleensä erikoistuminen tapahtuu työn ohessa

Emma Steele työssään tilalla jalostusneuvojana ottamassa sylkinäytettä karitsalta.

riippuen työpaikasta ja sen painopistealueista. Opiskelut antavat sen sijaan laajan ja kattavan yleisnäkemyksen

koko alasta. Emmen yliopisto-opinnot sisälsivät eläinfysiologiaa, genetiikkaa, tilastotiedettä, kotieläintiedettä, eläinten terveys-, lisääntymis-, ravitsemus- ja käyttäytymistiedettä, maanviljelystä, liiketaloutta, markkinointia, agronomiaa ja ympäristötiedettä.

Vaihtoehtoja maatalousalalle on todella runsaasti sekä collegessa että yliopistoissa. Emma sanoo, että laittaessaan hakuohjelmaan hakusanaksi ”maatalouden”, hän sai yli 500 erilaista maatalouteen liittyvää kurssivaihtoehtoa erilaisissa oppilaitoksissa.

Mikäli opiskelut Iso-Britanniassa kiinnostavat, on parasta olla suorassa yhteydessä yliopistoihin tai oppilaitoksiin. Siten saa täsmällistä tietoa tarjolla olevista vaihtoehtoista ja vaatimuksista. Useimmilla oppilaitoksilla on ainakin tietyt englanninkielien vaatimukset.

Muista loisinäytteet ja laidunnussuunnitelma

Palvelut

- Sisäloistorjunta, papananäytteet
- Eläinlääkärin th-käynnit
- Tiineysneuvonta
- Ongelmatilanteiden selvitykset
- Laadunvarmistusohjelma

Tilaukset: lammasmaailma.fi

Lammasmaailma Oy

Metsälammentie 20, 34130 Ylinen, info@lammasmaailma.fi

Lammaslääkäri: puh. 0600 306 627 (maksullinen)

Lammasta lautaselle, karitsaa kaikkiin keittiöihin

Ostamme sekä teemme rahtityötä.

Tilateurastamo Kouvolassa

www.muhniemenlahtivaja.fi
puh. 040 578 6317

Muokkaamme lampaanvuotanne

KORISTETALJOIKSI

Myymme myös erilaisia lammasturkist tuotteita

NAHKA JALOSTAMO Oy

38600 LAVIA

www.nahkajalostamo.fi

puh. 02 557 1065

Katso myynti-ilmoitus www.satakunnanyritysporssi.fi/4579

Keritsemiskoneiden huolto
Terien teroitus

Puh. 040 524 9629

Lyöttälantie 449, 47540 LYÖTTILÄ

PEUKALOSÄÄNTÖJÄ BRITANNIASTA

– muistilistaa lampurin työvuoteen, osa 2

National Sheep Associationin jäsenlehti Sheep Farmerin vuosina 2016–2017 julkaisemat ohjeet soveltuvat monilta osin myös Suomen olosuhteisiin. Kuitenkin esimerkiksi kaikki lääkintään liittyvä ohjeistus vaatii konsultaatiota omalta eläinlääkäriltä. Brittien muistilistaa käydään kuluvan vuoden lehdistä läpi vaiheittain.

Kirsi Vertainen

TUOTANNON TÄRKEÄT VAIHEET:

LAMMAS & VUOHI NRO 1

- Uuhien ruokinta tiineys- ja imetysaikana
- Uuhien kuntoluokitus

LAMMAS & VUOHI NRO 2

- Laidunnus
- Vieroitus

LAMMAS & VUOHI NRO 3

- Astutus
- Pässi

LAMMAS & VUOHI NRO 4

- Ostoläinten karanteeni

Laidunnus

Saadakseen karitsoista täyden tuoton, täytyy ymmärtää niiden energian tarve. Karitsat lisäävät syöntiä neljännen elinviikon jälkeen, mutta ovat kahdeksaan viikkoon saakka riippuvaisia emiensä maidon-tuotannosta. Tänä aikana kannattaa panostaa uuhien ruokintaan. Tämän jälkeen karitsoiden kasvu on kiinni laitumen tai rehun laadusta.

Taloudellisin tapa ruokkia on laidunnus, joten sen onnistumiseksi tehty työ kannattaa. Lohkosyötössä ennen laidunnusta kasvuston korkeuden tulisi olla 8–10 senttiä. Lohkon vaihto tehdään, kun nurmi on syöty 4–5-senttiseksi. Kasvustoa voi mitata konkreettisesti viivoittimella. Näin

varmistetaan, että karitsat syövät laadultaan parasta nurmea, sillä ravintopitoisin osa kasvissa on sen lehdisissä. Mikäli laitumen tuotto ei riitä tai sitä ei ole tarpeeksi, täydennysrehu on tarpeen.

Vieroitettut karitsat saavat parhaat laitumet, joten kierrossa ne kulkevat uuhien edellä. Laitumen tuoton notkahdukset laidunkauden aikana kannattaa huomioda etukäteen kasvi- ja valinnoissa. Valkoapilaa suositellaan kasvuston ravitsemuksellisen laadun ja määrän ylläpitäjäksi.

Joka ryhmälle kuusi lohkoa

Lohkosyöttö takaa, että laitumen kasvu on parempaa sekä määrällisesti että laadullisesti lohkon päästessä välillä ”lepäämään”. Lampaat syövät joka tapauksessa, laidunnustavasta riippumatta, niin paljon kuin pystyvät kahden ensimmäisenä päivänä.

Kun lohkon vaihto tapahtuu 2–5 päivän välein, lampailla on jatkuvasti parhaassa kasvussa olevaa nurmea tarjolla. Jokaiselle laiduntavalle ryhmälle tulee varata kuusi lohkoa, joiden koko määräytyy eläinmäärän mukaan laskemalla, montako lammasta menee hehtaaria kohti.

Alkukaudesta yhdelle lohkolle voi laittaa esimerkiksi 40–50 uuhia karitsineen ja kahden viikon kuluttua, kun uuhet ja karitsat ovat leimautuneet toisiinsa, määrän voi tuplata. Kolmen tai neljän viikon päästä lauman koko voi olla 160, mutta yli 200 uuhien ja karitsan ryhmiä tulee välttää liiallisen sosiaalisen paineen takia.

Kuva: Susanna Nuutinen

Vieroitus

Vieroituksen tulee tapahtua suunnitellusti. Karitsat ovat riippuvaisia emoistaan neljän viikon ikään saakka, jolloin myös uuhien maidontuotanto on suurimmillaan. Pian ensimmäisen kuukauden jälkeen uuhien maidontuotanto alkaa vähetä ja hyvän laitumen tai rehun merkitys karitsoilla kasvaa. Kahdeksan viikon ikään tultaessa karitsat ovat kuluttaneet 2/3-osaa käyttämästään maidosta ja tarvitsevat joka tapauksessa muita energian lähteitä. Tämä on hyvä hetki suunnitella vieroitusta. Kun karitsat ovat 90–100 päivää (12–14 viikkoa) vanhoja, uuhien maidontuotanto on minimissään. Viimeistään siinä vaiheessa on aika laittaa karitsat etusijalle ja varata niille parhaat laitumet. Uuhet eivät tarvitse enää parasta laidunta, sillä imetyksen loppuessa rehutarve putoaa 20 prosenttia. Uuhien ja karitsoiden kilpaillessa samoista nurmista uuhet yleensä voittavat. Mikäli kivennäisruokinta ja loishäädöt ovat kunnossa, alle 200 gramman päiväkasvut kertovat lähinnä siitä, että karitsat ovat joutuneet kilpailussa häviölle.

Jos laitumia on runsaasti, vieroitusta voi viivästyttää. Tutkimusten mukaan viivästyttämisestä on kuitenkin vain rajallinen hyöty, sillä uuhien ja karitsoiden kilpailu laitumista ei ole kustannustehokasta ja myös uuhien kunnostus ennen astutusta viivästyy. Viivästyttäminen on perusteltua vain, jos karitsat ovat pian teuraskypsiksi ja myyntipainoista uupuu 2–3 kiloa.

Vieroitettaessa uuhet kuntoluokitetaan ja laitetaan kuntoluokkaa vastaavaan ruokintaryhmään. Peukalosääntö on, että laiha uuhia tarvitaan 6–8 viikkoa saavuttaakseen yhden kuntoluokan laiduntaen. Vieroitusvaiheessa heikkokuntoiset uuhet otetaan siis omaksi ryhmäkseen ja laitetaan paremmille laitumille 6–8 viikoksi. Parempi laidun tarkoittaa laadultaan parasta nurmea ja sitä syötetään korkeintaan neljän sentin korkuiseksi, jonka jälkeen eläimet siirretään toiselle lohkolle. Tällainen hyvälaatuinen laidun lihottaa uuhia sen lisäksi, että se tyydyttää normaalin energiatarpeen. Tukevassa kunnossa olevat uuhet puolestaan laitetaan huonompilaatuiselle laitumelle tai siistimään haka-alueita.

”Uuhien ja karitsoiden kilpaillessa samoista nurmista uuhet yleensä voittavat.”

RETRONIK

lammaskalusteet

- pyöröpaalihäkit
- käsittelyaidat
- hoito-/eläinportit
- juomakupit + suojakaaret
- stopparit + rännityslaitteet
- ruokintakourut (muovi tai metalli)

ELÄINTEN HYVINVOINTIIN
Karitsointikarsinat, joihin sopivat
Heinärit ja Sangonpitemet

RETRONIK Ky

Raija 040 7022 162, Reino 050 521 0082
www.retronik.com
rareko105@gmail.com

REHU-ÄSSÄ OY

- LAMMASKIVENNÄISIÄ
myös luomutuotantoon
hyväksytyt.
- NUOLUKIVET
myös luomutuotantoon
hyväksytyt.

POHJANMAAN REHU-ÄSSÄ OY

PUH: 06 344 4433

FAX: 06 344 4432

email: rehuassa@rehuassa.fi

Tmi Janne Mäkeläinen

AESCU LAP KONEET,
TARVIKKEET,
TERIENTEROITUKSET
JA HUOLLOT

rantsi

Honkasaarentie 98,
32200 Loimaa
040 835 5233
makelainen@hotmail.com

PROAGRIAN LAMMAS- JA VUOHITIIMI

Sähköpostiosoitteet: etunimi.sukunimi@proagria.fi

Toimistojen yhteystiedot: www.proagria.fi

UUSIMAA, PIRKANMAA, VARSINAIS-SUOMI, SATAKUNTA JA HÄME SEKÄ KYMENLAAKSO JA ETELÄ-KARJALA

E=Etelä-Karjala, H=Häme, K=Kymenlaakso, P=Pirkanmaa, U=Uusimaa

TUOTANTOASIAINTUNTIJAT

Kaie Ahlskog, p. 0400 731 811, *Marja Jalo-Ryynänen*, p. 040 572 8387

tallennukset ja todistukset: *Merja Hietamäki*, p. 050 345 5449

TALOUSASIAINTUNTIJAT

Etelä-Suomi: *Anna Turunen*, p. 040 595 7543

Länsi-Suomi: *Elin Heliander*, p. 043 825 1223

INVESTOINTIPALVELUN YHTEYSHENKILÖT

Etelä-Suomi: *Osmo Piekkari*, p. 040 709 2471 (H), *Jarmo Keskinen*, p. 0400 461 712 (U),

Tatu Rantanen, p. 040 595 1421 (K), *Juha Tynkkynen*, p. 0400 358 667 (E),

Katri Myrsky, p. 050 518 4611 (P)

Länsi-Suomi: *Seppo Jokiniemi*, p. 050 66 471

NURMENTUOTANNON ASIAINTUNTIJAT

Etelä-Suomi: *Asko Laapas*, p. 040 721 9991 (E, K), *Tuomas Granni*, p. 0400 859 339 (H),

Esko Havumäki, p. 040 742 4981 (P), *Henna Aapro*, p. 043 824 9400 (H, K, U),

Ville Alitalo, p. 040 148 8996 (H, U)

Länsi-Suomi: *Anu Ellä*, p. 040 180 1260, *Riikka Mäkilä*, p. 040 180 1560

ETELÄ- JA POHJOIS-SAVO, POHJOIS-KARJALA

TUOTANTOASIAINTUNTIJAT

Sari Heltelä, p. 040 593 7528, *Jarmo Piiparinen*, p. 040 678 4212

MUUT ASIAINTUNTIJAT

Etelä-Savo: RUOKINNAN SUUNNITTELU *Niina Saastamoinen*, p. 040 735 9912,

NURMI *Anna-Maria Kokkonen*, p. 043 825 5371, **TALOUS** *Vuokko Ahonen*, p. 040 524 9945

Pohjois-Savo: **TALOUS** *Tuomo Rissanen*, p. 040 563 8749

ETELÄ- JA KESKI-POHJANMAA, KESKI-SUOMI, ÖSTERBOTTENS SVENSKA LANTBRUKSSÄLLSKAP

TUOTANTOASIAINTUNTIJAT

Sini Sillanpää, p. 043 825 0526, *Milla Alanco-Ollqvist*, p. 040 706 0558

MUUT ASIAINTUNTIJAT

Keski-Pohjanmaa: **TALOUS** *Teemu Kinnunen*, p. 040 534 2166,

NURMI *Sari Harju*, p. 040 523 4114, **LUOMU** *Jari Tikkanen*, p. 0400 162 147

Keski-Suomi: **TALOUS** *Hannu Laitinen*, p. 0400 321 907,

NURMI *Juhani Peltola*, p. 043 826 9719

Österbotten: **TALOUS** *Tor-Erik Asplund*, p. 050 386 5922

Etelä-Pohjanmaa: **TALOUS** *Marjut Viitasalo*, p. 040 353 0227,

LUOMU *Essi Tarsia*, p. 043 826 6769, **NURMI** *Sari Vallinhevi*, p. 040 076 4217

OULU, KAINUU JA LAPPI

TUOTANTOASIAINTUNTIJAT

Lappi: *Johanna Alamikkotervo*, p. 043 827 1443

Oulu ja Kainuu: *Heini Rautiola* (äitiyslomalla)

MUUT ASIAINTUNTIJAT

Pohjois-Pohjanmaa: **LUOMU** *Anna-Leena Vierimaa*, p. 0400 138 733,

NURMI *Jari Vierimaa*, p. 043 826 6492, **TALOUS** *Esko Viitala*, p. 0400 286 033

Kainuu: **TALOUS** *Tarja Poikela*, p. 0400 386 274

Lappi: **TALOUS** *Pekka Kummala*, p. 0400 260 103

ÅLAND

Ålands Hushållningssällskap, p./tel 018 329 644 tai/eller

0457 526 7304, *Kerstin Lundberg*, kerstin.lundberg@landsbygd.ax

Föreningen Ålandsfåret r.f. (ahvenanmaanlammasta koskevat

asiat) *Maija Häggblom*, majja.h@majjas.ax, p./tel 040 742 8967

Aidan toiselta puolen – lammasaiheisia kuulumisia maailmalta

Koonnut Silja Alamikkotervo

Palstalle kootaan lammas- ja vuohiaiheisia uutisia ja kuulumisia ulkomaisista lähteistä.

IRLANTILAISET SUOSITUKSET TERNI-MAIDON MÄÄRÄSTÄ KARITSALLE

Irlantilaiset maatalous- ja elintarvikeviranomaiset (Teagasc) ovat asettaneet omat suosituksensa karitsoiden tarvitsemasta ternimaitomäärästä. Yleisenä suosituksena on, että karitsa saisi ensimmäisen kuuden tunnin aikana syntymästä ternimaitoa 50 ml per elopainokilo. Ensimmäisen vuorokauden aikana karitsan tulisi saada ternimaitoa yhteensä 200 ml jokaista elopainokiloa kohti. Mikäli osa uuhien ternimaidosta joudutaan korvaamaan lehmän ternimaidolla, on suositeltavaa sekoittaa yhteen useamman eri lehmän ternimaitoa anemiariskin pienentämiseksi, sekä korvata lehmän ternimaidon laimeutta antamalla sitä 30 % suurempi määrä uuhien ternimaitoon verrattuna.

AgriLand 3/2018

”Ensimmäisen vuorokauden aikana karitsan tulisi saada ternimaitoa yhteensä 200 ml jokaista elopainokiloa kohti.”

Kainuunharmaksen villaa.

Kuva: Eila Pemanen

IHMISTEN HIUSTEN KIHARTUMISTA TUTKITTU MERINOLAMPAIDEN VILLAN AVULLA

Karvan kihartumisen syiksi on esitetty useita teorioita, joista kaksi on noussut selkeästi yleisimmiksi. On arveltu kihartumisen johtuvan joko karvan vastakkaisilla puolilla sijaitsevien solujen erilaisesta jakaantumisnopeudesta tai karvassa esiintyvän kahden pituudeltaan erilaisen solutyypin (paracortical ja orthocortical) eri määristä. Kumpikaan ei kuitenkaan pitänyt täysin paikkaansa, kun asiaa tutkittiin merinovillanäytteiden avulla. Uusiseelantilaisen AgResearch-yrityksen tutkijat analysoivat merinovillanäytteitä yhdessä japanilaisen kosmetiikkayhtiön, Kao Corporationin, kanssa. Huomattiin, että kihartuminen johtuikin eri solutyypin sijoittumisesta toisiinsa nähden. Orthocortical-solu on aina pidempi kuin paracortical-solu. Niiden ollessa samassa kohdassa vastakkaisilla puolilla karvaa, saivat ne aikaan karvan kihartumisen.

The Scientist 3/2018

Kuva: Silja Alamikkotervo

SATA KOULULUOKKAA TILAVIERAILUILLE UUDESSA-SEELANNISSA

Uuden-Seelannissa on käynnistetty kansallinen hanke, jossa sata ala-asteen luokkaa vierailee paikallisilla lammas- ja liha-karjatiljoilla. Tavoitteena on tuoda oppilaille ja opettajille konkreettisemmin esiin maatalouden ja elintarviketeollisuuden tarjoamia monipuolisia uramahdollisuuksia. Tämä on tarpeen, sillä vuoteen 2025 mennessä maassa vapautuu 33 000 punaisen lihan tuotantoon liittyvää työpaikkaa. Tilavierailut ovat osa kursssia, jossa oppilaat opiskelevat lihan tuotannosta ja sen tehostamisesta. Tunneilla opiskellaan esimerkiksi eläinten eri käyttötarkoituksia ja geenejä. Tilavierailulla oppilaat pääsevät kokeilemaan käytännössä erilaisia eläinten hoitotoimia kuten punnitusta ja madotusta sekä seuraamaan kerintää ja paimenkoirien työskentelyä. Hankkeen vastaanotto on ollut erittäin hyvä niin oppilaiden ja opettajien kuin tilallistenkin puolesta.

NZ Farmer 3/2018

AUSTRALIAN SUURIN KERINTÄURAKKA KESTÄÄ KAKSI KUUKAUTTA

Australian suurin lammastila, Rawlinna station, on kooltaan 12 500 km², ja sen mailla laiduntaa yhteensä 65 000 lammasta. Monta vuotta kestäneen laskun jälkeen parantunut villan hinta on saanut australialaiset keritsemään lampaitaan taas aktiivisemmin. Rawlinnan lampaiden villasta arvioidaan saatavan noin 1 500 villapaalia, jotka painavat keskimäärin 120 kg. Tämän hetken villan hinnalla tämä tarkoittaisi tilalle noin 1,9 miljoonan euron tuloa.

Kerintä ei kuitenkaan ole ihan pieni urakka. Sen on arveltu kestävän yhteensä kaksi kuukautta. Päivittäin keritään 2 500 lammasta, ja se vaatii yhteensä noin 50 hengen työpanosta. Keritsijöitä työskentelee kerrallaan yhteensä 16, ja heidän lisäksi työntekijöitä tarvitaan muun muassa villan lajitteluun, villapaalien tekemiseen, ruoanlaittoon, eläinten liikutteluun aitauksissa sekä keräämiseen laitumilta. Lampaiden kerääminen laitumilta hoidetaan lentokoneiden, helikoptereiden sekä dronejen avulla.

ABC news 3/2018

Kuuden viikon ikäinen uuhikaritsa, josta näkyy jo sukupuolen feminiininen ulkonäkö.

DORPER – etelä-afrikkalainen menestystarina

Nopeasti kasvava ja villansa itsestään tiputtava dorper kiinnostaa suomalaislampureita.

Eija Valtari

"Joitakin vuosia sitten innostuin vertailemaan lammascarpeja: mitä hankkisin, jos kaikki olisi mahdollista. Kahlasin läpi artikkelit ja tieteellisiä julkaisuja. Mielenkiintoisimmilta tuntuivat niin sanotut easy care -rodut, erityisesti dorper. Samoihin aikoihin Suomeen tuotiin ensimmäiset dorperit, joten sain mahdollisuuden tutustua rotuun myös käytännössä. Tässä artikkelissa kerron tiivistetysti, mitä olen tutkimusmatkallani oppinut."

Etelä-Afrikka on ollut merkittävä lammastalousmaa siitä alkaen, kun sinne onnistuttiin tuomaan merinolampaita noin kaksisataa vuotta sitten. 1900-luvun alkupuolella lammastalous oli kuitenkin ajautunut suuriin vaikeuksiin. Villan hinta romahti ja usean rutikuivan vuoden jälkeen huonolaatuisista ruhoista oli ylitarjontaa. Ruhot eivät kelvanneet vientiin eivätkä käyneet kaupaksi kotimaassa. Vientitulojen hiipuessa hallitus puuttui asiaan ja käynnisti hankkeen, jonka tavoitteena oli ruhojen laadun parantaminen.

Jalostustyö alkoi risteyttämällä tuontirotuja pässejä sekä afrikkalaisiin rotuihin että maan lukumääräisesti suurimpaan rotuun merinoon. Ruhojen laatu parani, mutta eläinten kyky sopeutua vaativiin olosuhteisiin heikkeni. Niinpä päätettiin, että pitkän päälle olisi sittenkin yksinkertaisem-

paa luoda täysin uusi rotu, joka soveltuisi kasvatettavaksi Etelä-Afrikan erittäin vaihtelevissa olosuhteissa ja täytäisi seuraavat vaatimukset: ympäri- vuotinen karitointi, hyvä teurasruho, kasvu teuraskypsäksi 4–5 kuukaudessa luonnonlaitumilla (savanneilla tai ruohoaavikoilla), sopeutuminen erilaisiin sääoloihin, hyvä hedelmällisyys, helppohoitoisuus.

Työhön ryhtyivät yhteisvoimin maatalousministeriö, joukko oppilaitoksia ja koetilajoja sekä lammastilallisia. Erilaisten kokeilujen jälkeen havaittiin, että toivottuja tuloksia saatiin parhaiten Dorset x Blackhead Persian risteytyksillä, jonka jälkeen keskityttiin näihin rotuihin.

Tiukkoja valintakriteerejä noudattamalla päästiin yllättävän nopeasti haluttuun lopputulokseen ja uusi rotu virallistettiin vuonna 1942. Rodulle annettiin nimi Dorper (Dorset + Persian).

Samanaikaisesti jalostettiin vastaavalaista, mutta täysin valkoista lammasta. Se tunnettiin aluksi nimellä Dorsian. Koska rotujen jalostustavoitteet olivat muuten kuin värityksen osalta identtiset, päättivät rotuyhdistykset sulautua ja täysin valkoisen lampaan rotunimeksi tuli White Dorper eli valkoinendorper.

Taloudellinen karvalammas

Kun eteläafrikkalaiset olivat saaneet työnsä niin pitkälle, että voitiin puhua uudesta rodusta, olivat he jalostaneet kooltaan keskikokoisen (uuhet 50–80 kg, pässit 90–110 kg), rungoltaan tynnyrimäisen ja suhteellisen lyhytjalkaisen lampaan, jota ei tarvitse keritä. Sen ominaisuuksia kuvataan seuraavasti:

SOPEUTUVA

Dorperit menestyvät erilaisissa ja vaihtelevissa ilmasto-olosuhteissa – lämpimissä, kylmissä, kuivissa, kosteissa (100 mm–760 mm vuotuisten sademäärien alueilla). Ne näyttävät selviävän myös ääriolosuhteissa, kuten Australian helleaallot tai Kanadan paukkupakkaset.

TALOUELLINEN

Taloudelliset tekijät ohjasivat voimakkaasti jalostusta: maksimaalinen tuotos mahdollisimman pienin panoksin.

Dorperit ovat tehokkaita rehunkäyttäjiä. Kokemukset ovat osoittaneet, että ne sopeutuvat hyvin erityyppisille laidunmaille ja syövät myös kortista tai puuvartista kasvustoa, joka ei yleensä muille lampaille kelpaa.

Taloudellisuutta on myös rodun helppohoitaisuus. Dorper on nk. karvalammas, jonka kehoa peittää itsestään vaihtuva karvan ja villan sekoitus. Selässä kasvava villapeite pysyy aina suhteellisen lyhyenä eikä vatsassa, raajoissa sekä takapuolella ja hännässä kasvavaan kiiltävään karvaan hevin tartu lika. Hyvä pigmentti suoja voimakkaaltakin UV-säteilyltä.

Dorpereilla väitetään olevan hyvä vastustuskyky loisista vastaan erityisesti kuivilla alueilla.

NOPEASTI KASVAVA JA LIHAKAS

Dorper-karitsat syntyvät melko pieninä, mutta hyvin elinvoimaisina. Ne aloittavat rehun syönnin ensimmäisen elinviikkonsa aikana, kasvavat nope-

asti ja saavuttavat 36 kg elopainon 105–120 päivän iässä, optimioloissa vielä nopeammin. Dorperit soveltuvat myös intensiivikasvatukseen ja vastaavat hyvin lisäruokintaan. Kasvattamoissa on päästy jopa 800 g/pv päiväkasvuihin.

Ruhopainot ovat tyypillisesti 52–56 prosenttia elopainosta. Rasvakerros on ohut ja rasva tasaisesti jakautunut. Dorperin liha on maultaan mietoa.

HEDELMÄLLINEN

Dorper on yksi hedelmällisimmistä lihalammasroduista. Uuhet saavat tyypillisesti 1,5–1,8 karitsaa. Ne tiinehtyvät ympärivuotisesti ja voivat karitsoida kahdeksan kuukauden välein, jolloin karitsatuotoksessa päästään keskimäärin 2,25 karitsaan. Karitsat

saavuttavat aikaisin sukukypsyyden.

Hyvät emo-ominaisuudet ovat luonnollisesti tärkeitä rodulle, jota jalostettiin synnyttämään ja hoitamaan karitsansa omatoimisesti.

HYVÄNAHKAINEN

Luonteeltaan dorperit ovat rauhallisia ja uteliaita. Hyvänahkaisia doperit ovat myös sanan varsinaisessa merkityksessä. Dorperin nahka on vahvaa ja hienosyistä. Tätä maailman parhaaksi kutsuttua nappanahkaa, joka tunnetaan nimellä Cape Glover, käytetään mm. hienoimpiin käsiineisiin, kenkiin ja luksusautojen istuimiin. Etelä-Afrikassa dorper-kasvattajat saavat noin viidenneksen tuloistaan nahoista.

KÄÄNNÄ

Kuvat: Eija Valtari

Muutaman tunnin ikäinen dorperkaritsa. Karitsat ovat erittäin elinvoimaisia ja niiden tiivis karva on hyvä eriste kylmää vastaan.

Sama karitsa vajaan kolmen viikon ikäisenä. Paino on lähes kolminkertainen syntymäpäinosta.

”Dorperit soveltuvat myös intensiivikasvatukseen ja vastaavat hyvin lisäruokintaan. Kasvattamoissa on päästy jopa 800 g/pv päiväkasvuihin.”

Rotumääritelmä

Kun rotuyhdistys Dorper Sheep Breeders Society of South Africa (DSBS) oli muodostettu vuonna 1950, se sai tehtäväkseen saavutettuja jalostustulosten vaalimisen. Avuksi laadittiin rotumääritelmä sekä yksityiskohtaiset arvostelukriteerit, Breed Standard of Excellence, joita tänä päivänäkin noudatetaan eläinten arvostelussa. Dorperit arvostellaan seuraavien kriteerien mukaisesti: Rakenne (B), Koko ja kasvu (G), Rasvan jakautuminen (D), Väritys (P). Karva/villapeite (H)

Jokainen kriteeri pisteytetään yhdestä viiteen siten, että kolme pistettä annetaan ominaisuuden ollessa keskitasoa. Huipputaso palkitaan viidellä pisteellä ja yksi piste tarkoittaa, ettei ominaisuus ole rotumääritelmän mukainen. Kriteerien perusteella määritetään eläimen tyyppi (T) siten, että mikään viidestä varsinaisesta kriteeristä ei saa alittaa taulukossa näkyvää tyyppille asetettua pisterajaa. Esimerkiksi, jos rakenteesta on annettu kaksi pistettä ja vaikka kaikki muut kriteerit olisivat viittä pistettä, on eläin tyyplitään T2. Jos yksikin kriteeristä arvioidaan yhden pisteen arvoiseksi, on eläimen tyyppi T1 eli hylätty.

Jalostukseen tulee käyttää vain eläimiä, jotka ovat tyyplitään T4 tai T5. Lihantuotantoon soveltuvat T2- ja T3-tyypin eläimet. T1 eläimet kehoitetaan poistamaan katraasta.

Arvosteluja tekevät arvostelijoiksi koulutautuneet ja rotuyhdistyksen (DSBS) hyväksymät henkilöt. Koulutautumiseen vaaditaan neljä viikon pituista kurssia sekä kustakin hyväksytty koetulos niin teorian kuin käytännön osalta. DSBS on tiukka kriteereistään, koska huolena on, että rodun erityisominaisuudet, kuten helppohoitoisuus tai sopeutuminen vaativiin olosuhteisiin, menetetään, jos esimerkiksi eläin ei rakenteensa tai kokonsa vuoksi enää sovellu laiduntamaan karuilla, niukkaravinteisillä laidunmailla.

Dorperit ja dorperit

Rodun kantakirja suljettiin vuonna 1977. Tämän seurauksena ainoastaan kantakirjattujen eteläafrikkalaisten dorpereiden jälkeläisiä voidaan kutsua rotupuhtaiksi dorpereiksi.

Kuva: Lawrence Heathman, Kulla Gärd

Vajaan vuoden ikäiset pässipojat.

Arviontitaulukko						
Rakenne	Koko	Rasva	Väri	Karva/villa	Tyyppi	Käyttö
4 tai 5	4 tai 5	4 tai 5	3,4 tai 5	3,4 tai 5	4 tai 5	Jalostus
3	3	3	2	2	3	Tuotanto
2	2	2	2	2	2	Tuotanto
1	1	1	1	1	1	Poisto

”Risteytyskaritsat voivat olla kirjavia tai lehmänlaikkuisia, mutta yleisimmin mustia villalampaista, jotka eivät pudota karvaansa.”

Useassa maassa, jonne dorpereita on tuotu, on perustettu rotuyhdistys, joka toimii yhteistyössä eteläafrikkalaisen yhdistyksen kanssa. Paikalliset yhdistykset ylläpitävät omaa kantakirjaansa ja määrittelevät jalostustavoitteensa pääosin DSBS:n tavoitteiden mukaisesti.

Kun eläinaineksen tuonti Etelä-Afrikasta vaikeutui, alkoivat paikalliset yhdistykset huomioda myös ”puhtaiksi risteytetyt” eläimet, ja siksi niiden kantakirjoissa eläimet usein luokitellaan kahteen tai kolmeen luokkaan. Ensimmäiseen luokkaan kirjataan täysveriset (fullblood) dorperit, joita voivat olla vain 100-prosenttisesti eteläafrikkalaisista linjoista olevat eläimet. Toiseen luokkaan kirjataan puhtaaksi risteytetyt eläimet (pure bred), joissa on täysveristä dorperia vähintään 93,75 %. Mahdolliseen kolmanteen luokkaan kirjataan dorper-risteytykset, joissa esimerkiksi pässi on vähintään 50 %:sti täysverinen dorper ja emo vähintään 37 %:sti täysverinen.

Ympäri maailmaa

Dorper on osoittautunut erittäin sopeutuvaiseksi. Menestyviä katraita löytyy tänä päivänä aina trooppisilta alueilta arktisille alueille, ja rotu on yksi maailman nopeimmin kasvavista.

Etelä-Afrikassa dorpereiden määrän arvioidaan olevan yli 7 miljoonaa, ja se on maan toiseksi yleisin rotu merinon jälkeen. Naapurimaa Namibia on myös merkittävä tuottaja. Sinne tuotiin ensimmäiset dorperit 1960-luvulla, ja nykyään Kalaharin alueen hiekkadyneillä, jossa on vaikea kuvitella minkään eläimen selviävän, on yksi suurimmista dorper-keskitymistä.

Vuonna 1995 Etelä-Afrikasta tuotiin ensimmäiset dorper-alkiot Yhdysvaltoihin, Kanadaan ja Australiaan. Saksaan alkioita tuotiin muutama vuosi myöhemmin, ja samoihin aikoihin avautuivat markkinat myös Aasiaan. Rotua alkaa olla jo lähes kaikkialla maailmassa ja erityisesti sen suosio kasvaa Pohjois- ja Etelä-Amerikassa.

Pohjoismaihin dorperit ovat levinneet pääsääntöisesti Ruotsin kautta.

Etelä-Afrikasta ei enää saada eläinainesta. Sieltä tuonnille on tiukat rajotukset, käytännössä täydellinen sulkua, huonon eläintautitilanteen sekä heikosti toimivan byrokratian takia. Australia on nykyisin merkittävin eläinaineksen tuottaja.

Dorpereiden hintataso on korkea moneen muuhun rotuun verrattuna. Kova kysyntä maailmanlaajuisesti, suurimman tuottajamaan puuttuminen markkinoilta sekä suljettu kanta-kirja nostavat hintoja.

Viimein myös Suomeen

Suomessa dorpereiden määrä laske-
taan vielä kymmenissä. Ensimmäiset
eläimet tuotiin Ruotsista Ahvenan-
maalle vuonna 2013. Seuraavana
vuonna Manner-Suomeen tuotiin eläi-
miä Ahvenanmaalta sekä Latviasta.
Kaikki ovat mustapäisiä dorpereita.
Valkoisia dorpereita ei ole tiettävästi
vielä tuotu.

Pienehköjä katraita on nyt puolen-
kymmentä. Kasvattajat pitävät vielä
uuhikaritsat pääsääntöisesti itsellään,
mutta päsejä on jo ollut myynnissä.
Niitä käytetään joko lisäämään lihak-
sikkuutta ja kasvunopeutta kotimai-
sissa roduissa tai pienentämään liha-
rotuisten karitsoiden syntymäpainoa.
Parhaat tulokset saavutetaan ensim-
mäisen polven risteytyksillä. Ristey-
tyskaritsat voivat olla kirjavia tai leh-
mänlaikkuisia, mutta yleisimmin mus-
tia villalampaita, jotka eivät pudota
karvaansa.

Dorpereiden määrä Suomessa on
vielä niin pieni, että niiden sopeutu-
misesta tai taloudellisuudesta ei ole
ehtinyt kertyä paljon tietoa. Kaikki
suomalaiset dorper-katraiden omista-
jat tuntuvat kuitenkin olevan erittäin
tyytyväisiä eläimiinsä.

Kirjoittaja hankki ensimmäisen
dorper-pässin vuonna 2014 ja seu-
raavana vuonna toisen. ”Minua miel-
lytti pässien rauhallisuus ja helppo-
hoitoisuus, mutta ennen kaikkea nii-
den jälkeläisten elinvoimaisuus heti
ensi sekunneista lähtien. Ne tuntu-
vat myös pärjäävän muita risteytyksiä
paremmin kylmälampolassani jopa
pakkassäällä. Tietojeni ja kokemusteni
perusteella, tulin siihen tulokseen, että

dorper on minun rotuni. Tänä kevää-
nä lampolassani syntyivät ensimmäi-
set alkiokaritsat, australialaisten huip-
puyksilöiden jälkeläiset.”

Lähteet:

*Dolf Lategan, Dorpers into the New
Century, DSBS*

*The Dorper Sheep Breeders' Society of
South Africa, www.dorpersa.co.za*

*The Australian Dorper and White Dorper
Association Inc (ADWDA),
www.australiandorper.com.au
Svenska Dorperföreningen,
www.svenskdorper.se*

RUOTSISSA OLLAAN TOSISSAAN

Kanadanruotsalainen *Ina Eriksson* toi ensimmäiset alkiot Ruotsiin Kanadasta vuonna 2010. Sitä edelsi mittava vääntö viranomaisten kanssa, sillä lampaan alkioiden tuonti oli silloin vielä kiellettyä. Lupa heltisi ja kanadalainen tiimi siirsi 121 alkiota ruotsalaisuuhin viranomaisten valvoessa operaatiota. Ennen kuin karitsat ehtivät syntyä, alkoi niiden ympärillä kuohua. Mediassa kerrottiin Ruotsiin tuotavasta uudesta vain sisätiloissa kasvatettavasta ”monsterirodusta”, joka olisi lammasmaailman Belgian Blue. Kohu osoittautui vääräksi ja laantui, mutta se kuvaa hyvin uutuuksiin liittyviä ennakkoluuloja.

Viime vuosina dorpereiden määrä Ruotsissa on ollut rivakassa kasvussa. Niitä on nyt arviolta reilu tuhat, kasvattajia noin 20, pääsilinjoja toistakymmentä ja korkeatasoisia eläinainesta tuodaan vuosittain lähinnä Australiasta.

Muutama vuosi sitten perustetun Svenska Dorperförening -yhdistyksen tavoitteena on luoda maahan kansainvälisestäkin arvioituna huipputasoinen eläinkanta. Yhdistyksen jalostustavoitteet ovat linjassa DSBS:n tavoitteiden kanssa. Kansainvälisesti tunnetut asiantuntijat käyvät vuosittain kasvattajajaloilla arvioimassa eläimet, ja T4- tai T5-luokkaan kuuluvat täysveriset dorperit saavat jalostuseläinstuksesta kertovan merkin korvaansa.

Täysverisistä huippupässeistä on ruotsalaisissa huutokaupoissa viime vuosina maksettu 3 000–4 500 euroa, mikä myös vastaa kansainvälistä tasoa. Hieman tavallisempien, rotupuhtaiden eläinten hinnat liikkuvat 1 000 euron molemmin puolin, ja uuhet ovat toistaiseksi olleet päsejä kalliimpia. Dorpereiksi risteytetyt ovat hinnaltaan edullisempia.

Kymmenen ruotsalaista tilaa on myös tarkastettu ja hyväksytty DSBS:n jäseniksi. Oletettavasti sillä haetaan uskottavuutta kansainvälisten ostajien silmissä, mutta myös tietotaitoa rodusta. Jo nyt Ruotsista on myyty eläimiä Pohjoismaiden lisäksi muun muassa Saksaa ja Espanjaan.

Dorper-kasvattajat ovat myös innokkaita kehittämään osaamistaan. Viime vuonna 24 ruotsalaista ja norjalaista lampuria teki opintomatkan Australiaan, ja suoritti samalla ensimmäiset arvostelukurssinsa. Tänä vuonna opintoja jatketaan Etelä-Afrikassa. Samalla rakennetaan rodun kasvattajien ja arvostelijoiden välistä kansainvälistä verkostoa.

Kuva: Lawrence Heathman, Kulla Gärd

T5-tyypin pässi ja Ruotsin Mila 2018 -messujen voittaja, joka myytiin noin 6 500 euron hintaan. Takana Ash Phillips, eteläafrikkalainen toisen polven dorperkasvattaja ja -arvostelija.

Yhteistyöllä kasvua – Veljekset Rönkä kuulee asi

Kemiläinen perheyrittäjä tavoittelee kymmenen prosentin kasvua vastatakseen nykyistä tehokkaammin kysyntään. Keinoina on sopimustuotanto, tuottajayhteistyö sekä erilaiset lisät, kuten kausi- ja kerintälisä.

Teksti **Anniina Holopainen**, Kuva **Anne Närhilä**

Kemissä sijaitseva Veljekset Rönkä Oy on perheyrittäjä, joka on aloittanut toimintansa vuonna 1984. Yrityksen päätoimintaa ovat lihan hankinta, teurastus ja jalostus. Lihaa myydään valtakunnallisesti.

Kemissä toimivan teurastamon ja jalostuslaitoksen lisäksi yrityksellä on poronkäsittelylaitos Ranualla ja palvaamo Kemijärvellä. Rönkä käsittelee pääasiassa naudan-, poron- ja karitsanlihaa. ”Hevosia teurastamme vuosittain noin sata”, Rönkän hankintapäällikkö *Anne Närhilä* kertoo.

Meri-Lapin Karitsa verkostoyhteistyön kehittäminen aloitettiin 2000-luvun alussa Meri-Lapin Herkut-hankkeessa, jonka hankevastavana Närhilä silloin toimi. Hankevetoisesti Rönkä rakensi yhteistyössä asiakkaiden ja

tuottajien kanssa Meri-Lapin Karitsa-brändin. Ratkaisevaa oli asiakaslähettäisyys. ”Meillä oli ravintolapäälliköt yhdessä lampureiden ja teurastamon/lihatalon edustajien kanssa kehittämässä Meri-Lapin Karitsa -tuoteperhettä”, Närhilä kertoo. Brändin tärkeinä arvoina ovat paikallisuus ja hyvä laatu. ”Alussa tiloja oli mukana yhdeksän ja aluerajaus oli pieni, sana kuitenkin kiiri ja hankinta-alue on sittemmin markkinoiden kasvun myötä laajennettu useaan otteeseen”.

Suunnitteilla uusi teurastamolinja

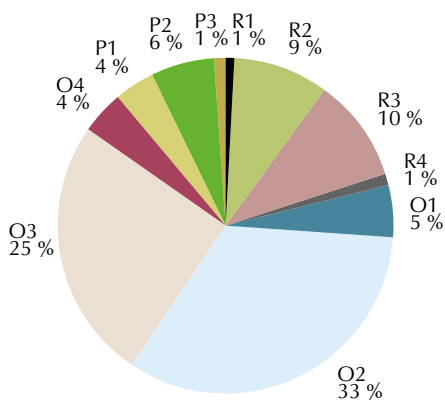
Närhilän mukaan viime vuonna (2017) lampaita ja karitsoita ostettiin 80 eri lammastilalta Lapin ja entisen Oulun läänin puolelta, jonkun verran myös

Pohjanmaalta. Tänä vuonna tavoitellaan 10 prosentin kasvua. ”Toistaiseksi näyttää hyvältä, sillä alkuvuonna on teurastettu enemmän karitsaa kuin viime vuonna samaan aikaan.” Kasvua toivotaan, sillä kysyntää on. ”Tällä hetkellä kysyntää olisi enemmän kuin mitä pystymme tuottamaan”, Närhilä sanoo. Lähivuosina yritys investoi uuteen teurastamolinjaan jolloin teurastuskapasiteettia pystytään nostamaan nykyisestä.

Karitsantuotanto on Rönkällä perustunut vuodesta 2006 lähtien sopimustuotantoon. Sillä on pyritty sitouttamaan tuottajia laadukkaiden teurasruhojen tuottamiseen. Sopimustuotanto antaa myös teurastamolle varmuutta ja ennustettavuutta tulevaisuuteen. Sopimustuottajat puolestaan saavat

”Kerintälisä on alun perin otettu käyttöön teurastushygienian takia, mutta siitä on muutakin hyötyä, kuten pienempi tilantarve teuraskuljetuksessa ja navetassa, viileämpi olotila eläimellä ja lisäksi tuottaja näkee paremmin eläintensä todellisen muodon ja rakenteen. Lisäksi kerintä nopeuttaa teurastusta.”

Teuraskaritsoiden luokat 2017

U-luokkaa alle 1% siksi ei näy kuviossa,
Lähde: Anne Närhilä

kille Rönkälle myyneille tiloille. Päivän aikana käytiin luokitusasiaa läpi teoriassa ja sen jälkeen käytännössä. Kouluttajana toimi *Heikki Koivumäki*/Foodwest. Koulutus pidettiin lauantaina, jolloin teurastamolla ei ollut muuta toimintaa.

Sopimustuottajilta Rönkä saa pääasiassa hyviä ruhoja. ”Ruhojen laadusta meillä on pitkälti ajalta dataa ja vaihtelua näkyy vuosien välillä. Esimerkiksi vuonna 2005 oli ruhopainot heikommalla kuin normaalilla. Tämä selittyy huonolla kesällä, joka vaikuttaa rehujen laatuun. Eroa on myös sopimustuottajien ja muiden myyjien välillä. Välillä sopimustuotannon ulkopuolelta tulee huonoja eriä, vaikka yritämme tarkoin haastatella selvitteä aina uuden myyjän ruhojen laatua ennen ostopäätöstä. Harmillisia yllätyksiä tulee silti. Se on sääli, sillä ne huonot ruhot vievät ruuhka-aikaan jonkun paremman tuottajan teurasajan. Myöskään myyntimme ei saa silloin asiakkailleen hyviä tuotteita ja saamme palautetta”, Närhilä selittää.

Veljekset Rönkällä tulevaisuus nähdään valoisana ja investointeja uskaltautaan tehdä. Hyvälaatuiselle karitsalle on kysyntää. Rönkän tapa kuulla sidosryhmiä, tuottajia ja asiakkaita tekee heidän ketjustaan toimivan.

Tuottajat ja teurastamo tapaavat Karitsaklubissa

Veljekset Rönkä haluaa tehdä yhteistyötä tuottajiensa kanssa. Meri-Lapin Karitsaklubi kokoontuu vuosittain tammikuussa. Siellä tarkastellaan edellisen vuoden teurasmääriä ja teuraslaatu yritysten ja tilatasolla sekä käydään läpi tulevaa sekä ajankohtaisia asioita. ”Tapaaminen on myös paikka ajatusten vaihtoon”, sanoo Närhilä. Joka vuosi päivään on pyydetty eri asiantuntijoita kertomaan jostain ajankohtaisesta aiheesta. Tänä vuonna oli Lapin ELY-keskuksesta kaksi asiantuntijaa luonnoimassa valvonta- ja tukiasioista. Tilaisuus on sopimustuottajille maksuton.

”Lisäksi olemme järjestäneet luokituspäiviä, viimeksi marraskuussa 2017. Luokituspäiviä on pidetty esimerkiksi hankkeessa hankelampureille alusta lähtien. Nyt mukana oli paljon uusia lampureita, jotka eivät ole aiemmin osallistuneet luokituskoulutuksiin. Olemme saaneet päivästä ainoastaan myönteistä palautetta lampureilta. Tämä on tärkeä osa yhteistyötä, sen läpinäkyvyyttä ja avoimuutta, jota haluamme tuottajille viestiä”, Närhilä kertoo. Luokituskoulutus oli avoin kai-

akkaita ja tuottajia

parempaa lihanhintaa sopimuslisan ja kausilisan (1,2–31,7) sekä kumulatiivisen määrälisan avulla. Lisäksi täysin kerityistä karitsoista maksetaan kerintälisää. ”Kerintälisä on alun perin otettu käyttöön teurastushygienian takia, mutta siitä on muutakin hyötyä, kuten pienempi tilantarve teuraskuljetuksessa ja navetassa, viileämpi olotila eläimellä ja lisäksi tuottaja näkee paremmin eläintensä todellisen muodon ja rakenteen. Kerintä myös nopeuttaa teurastusta.” Närhilä kertoo.

Näiden lisäksi yritys on päättänyt ottaa käyttöön kesälisan, joka maksetaan kaikille tuottajille myös sopimustuotannon ulkopuolelle. Kesälisä maksetaan toukokuusta syyskuuhun 0,50 €/kg. Kesälisan tavoite on luonnollisesti saada enemmän teurastettavaa hiljaiselle kaudelle ja tasoittaa teurasruuhkia.

Vuoden 2017 karitsatunnuslukuja Veljekset Rönkällä:

- Vajaa 5 000 teuraskaritsaa
- Lapin läänistä 56 % kaikista oste-
tuista karitsoista
- Sopimustuottajilta ostettujen ruhojen
keskipaino 19,8 kg, ei sopimustuottajien
16,6 kg
- Sopimustuottajia 63 % karitsoista
myyneistä tiloista, sopimustuottajien
karitsoiden osuus 83 % kaikista
teuraskiloista
- yli 18 kiloisia ruhoja 68 %

Isokummun tilateurastamo aloitti toimintansa helmikuussa

Sieviläisen Isokummun luomulammastilan lampaat teurastetaan omassa tilakeskuksessa sijaitsevassa konttiteurastamossa.

Teksti **Eila Pennanen**

Kuvat **Isokummun tilateurastamo**

Tilateurastamon perustamisen taustalla ja lähtölaukauksena oli Polson teurastamon valitettavasta palosta seurannut teurastamon tarve. Suoramyyntitalle kohtuullisen matkan päässä sijaitseva teurastamo on toiminnan kivijalka. ”Mietimme ja puntaroimme - suunnitelmat etenivät

Satu ja Pasi Kumpulaisen kompakti konttiteurastamo on täyttänyt yrittäjäparin odotukset.

ja ensimmäinen liiketoimintasuunnitelma valmistui viime vuoden kesällä. Olemme molemmat puolisoni kanssa työskennelleet Polson teurastamolla, mikä osaltaan auttoi uskaltamaan”, selvittää *Satu Kumpulainen* projektin alkua.

Satu ja *Pasi Kumpulaisella* ja perheen kahdella vävyllä on luvat tilan omien lampaiden teurastukseen. Vuositasolla karitsoita teurastetaan 500 ja poistouuhia 50, viikossa noin 5–10 eläintä. Liha ja jalosteet markkinoidaan suoramyyntin lisäksi K-kauppoihin ja S-ketjuun. Vastauksena kysyntään tilateurastamossa teurastetaan myös halal-lammasta ja rahtina sopimustuottajien kaneja.

Toimiva kokonaisuus

Paperityöt ja tarkastukset olivat projektin työläin ja aikaa vievin osa. Säännösten tulkinta aiheuttaa ongelmia viiranomaistasolla, kertoo Satu Kumpulainen. Eri instanssit tulkitsevat ohjeita kukin omalla tavallaan. Isokummun tilateurastamo on lajinsa ensimmäinen Suomessa ja ennakkotapauksena päätöstenteossa on havaittavissa varovaisuutta. Investointiavustuksia on haettu rakennuksiin ja kalusteisiin 50 000 euroa. Investointikulujen päälle tulevat lisäksi lupa- ja muut maksut.

Somerolainen Vilart Oy toimitti nopealla kolmen viikon aikataululla tilaustyönä tehdyt kylmäkontin ja kylmäkärryn. Koko teurastusketju tapahtuu 25 neliön kokoisessa kontissa ja lopputuotevarastona toimii kylmäkärri. Eläimet haetaan teurastuslinjalle yksitellen. Puhdastilana toimii konttiin jälkikäteen rakennettu tuulikaappi. Kalusteet hankittiin tarjouskilpailun perusteella. Pienen kapasiteetin takia voitiin valita kevyemmät ja edullisemmat kalusteet.

Satu Kumpulainen kertoo tilateurastamon sopivan hyvin Isokummun tilan toiminnan osaksi. 250 uuhien lampolan, maisemanhoidon ja suoramyyntin lisäksi tilalla on Green Care -päivätoimintaa. ”Tilamme toiminnassa stressittömyys teurastuksessa koetaan eläimen kannalta eettiseksi vaihtoehdoksi.”

LAATUREHUJA LAMPAILLE!

NUOLUSANKO LAMMAS 11 KG

Lipaisu helppoutta lampaiden kivennäisruokintaan

-10% Tarjous lasketaan normaalihinnasta ja on voimassa 31.5.2018 asti.

Uusi lampaiden rehuratkaisut -esite on ilmestynyt. Käy tutustumassa hankkija.fi -sivustolla.

MYYMÄLÖISTÄ JA VERKKOKAUPASTA:
hankkija.fi

Hankkija

Lapin lampurit

Pohjoisimman alueellisen lammaskerhon pitkiä välimatkoja kompensoidaan sähköisellä viestinnällä.

Eila Pennanen

Alueellisesti maamme pohjoisin lammastalous keskittyy Lounais-Lappiin ja Salla–Kemijärvi–Sodankylä-linjalle Keski-Lappiin, kertoo yhdistyksen puheenjohtaja *Petri Leinonen*. Vuonna 1976 perustettu Lapin Lampurit ry toimi pitkään neuvoja-sihteerin voimin ja yhdistyksen rooliksi muotoutui toimia neuvonnan tiedotuskanavana.

Neuvonnan uudelleen järjestelyjen myötä yhdistyksen rooli muuttui

perinteiseksi yhdistystoiminnaksi. Alueella 2000-luvulla toiminut lammastalouden kehittämishanke tarjosi runsaasti koulutusta ja tapahtumia täydentäen Lapin lampureiden toimintaa.

Nykyään yhteydenpito yhdistyksen 40–50-henkiseen jäsenistöön tapahtuu lähinnä sähköpostilistan kautta. Lounaisen Lapin lyhyemmät välimatkat helpottavat tapaamisia, ja pari kertaa vuodessa järjestetään tapahtumia eri teemojen ympärillä kuten paimenkoirat, nurmiviljely, pikkujoulu ja teurastamovierailut.

Villan ympärillä uusia kehittämisideoita

”Yhdistys on järjestänyt muutaman yhteisrahdin villalle. Yhteistyössä

maatiloille tavaraa jakelevan kuljetusyrityksen kanssa olemme onnistuneet puristamaan villarahdin hinnan järkevälle tasolle. Parhaillaan olemme saamassa Lammastaloussäätiön avustuksella villapaalaimen käyttöömmee; kuinka tämä saadaan organisoitua koko laajan Lapinmaan käyttöön, jää nähtäväksi”, pohtii Leinonen uskoen paalauksen osaltaan kohtuullistavan rahtikuluja.

”Yhteydenpitoa ja yhteistyötä tarvitaan jatkossakin, mutta sen käytännön toteutus hakee vielä muotojaan. Tässä Suomen Lammasyhdistykselle olisi tarjolla rooli siirtää toimivia käytänteitä ja uusia toimintatapoja alueilta toisille”, summaa Leinonen yhdistystoiminnan kehittämisen suuntaviivoja.

LAMMAS- JA VUOHIKERHOT

1. Etelä-Karjalan Lammaskerho r.y., pj. Jani Ruokonen, puh. 050 440 8417, ruokonen.jani@gmail.com, Joutsenontie 823, 54230 Nuijamaa. Siht. Maaret Berg-Tynkkynen, puh. 040 546 1954, suurtupa@gmail.com
2. Etelä-Pohjanmaan Lammaskerho r.y., siht. ja rahastonhoitaja, Sanni Kaitamäki, puh. 040 717 7116, sanni.kaitamaki@gmail.com
4. Keski-Pohjanmaan Lammaskerho, siht. Leila Niemelä, Niemeläntie 41, 68230 Lohtaja, puh. 040 570 1599
5. Keski-Suomen Lampurit, siht. Sirpa Tyrväinen, Koivuniementie 90, 51260 Tahkomäki, puh. 0500 544 084
6. Kymenlaakson Lampurit, www.facebook.com/Kymenlaaksonlampurityr, pj. Matti Purho, matti.purho@koivukorpi.fi, puh. 040 065 3345, siht. Marja Jalo-Ryynänen, marja.jalo-ryynanen@proagria.fi, puh. 040 572 8387
7. Lapin Lampurit r.y., siht. Petri Leinonen, Mäkkierintie 9, 95520 Tornio, puh. 040 581 8477, petri.leinonen@elomestari.fi
8. Pirkanmaan Lammaskerho, pj. Ira Hellsten, ira.hellsten@kurjentila.fi, puh. 041 528 9672
9. Pohjois-Pohjanmaan Lammaskerho, siht. Risto Hänninen, Rautionmäentie 56 92220 Piehinki, puh. 040 558 5421
10. Pohjois-Karjalan Lampurit, siht. Eila Pennanen, puh. 050 361 4144 pk.lampurit@gmail.com, www.pohjoiskarjalanlampurit.blogspot.fi, www.facebook.com/PohjoisKarjalanLampurit
11. Pohjois-Savon Lammaskerho/LF-team, siht. Niina Lohva, Kulvemäentie 164, 74230 Salahmi, niina.lohva@kiuruvesi.fi
12. Satakunnan Lammaskerho, siht. Hanna-Leena Juhola, Taipaleentie 73, 27150 Eurajoki, puh. 044 3124 272, www.satakunnanlammaskerho.nettisivu.org
13. Skärgårdens Fårklubb, siht. Bianca Norrman, Sommarö, 21660 Nagu, puh. 02 465 5181
14. Suur-Savon Lampurit r.y., pj. Kirsu Vertainen, Levänomaisentie 648, 51820 Hatsola, puh. 040 590 6959
15. Uudenmaan Lampurit r.y. – Nylands Fårfarmare r.f., siht. Mikko Idlax, idlaxgard@gmail.com
16. Varsinais-Suomen Lammaskerho, siht. Terhi Oinonen, Hanhijoentie 6, 21540 Preitilä, puh. 0400 881 956, terhi.oinonen@kolumbus.fi
17. Ålands Fåravelsförening r.f. ordf. Mia Söderdahl, c/o Babbi Söderdahl, Sjöbagavägen 71, 22 150 Jomala, alandsfaravel@gmail.com
18. Österbottens svenska fårörening r.f., siht. Josefin Norrback, josefinnorrback@hotmail.com
19. Suomen Vuohiyhdistys r.y., siht. Marita Ollila, Saarenpääntie 32, 61350 Huusi, puh. 050 339 040, marita.ollila@netikka.fi

”Vartiointikäyttäytymiseen kuuluu haukkuminen, partiointi alueella ja reviirin rajojen merkitseminen.”

Laumanvartija lampurin avuksi

Laumanvartijat ovat suurikokoisia koiria, jotka karkottavat pedot pelkällä olemassaolollaan. Koirien teho perustuu pelotteeseen ja siten uhkien ennaltaehkäisyyn.

Teksti **Sari Kotivirta**

Vartioiviin paimenkoiriin kuuluvia koirarotuja kutsutaan yleisnimityksellä laumanvartijarodut. Kennelliiton rekisteröimiä rotuja on vajaat kaksikymmentä (Taulukko 1, Laumanvartijarodut). Suomessa laumanvartijoita löytyy noin 200 tilalta, mutta kaikilla tiloilla koirat eivät ole työkäytössä.

Vanhoja työkoirarotuja

Laumanvartijakoirat ovat vanhimpia työkoiria, joiden käyttöhistoria ulottuu tuhansien vuosien päähän. Koirien tehtävä on ollut kulkea karjalau- man ympärillä ja suojella sitä petoeläimiltä. Jatkuva petojen uhka, karut olosuhteet ja niukka ravinto jalostivat koirien käytöstä siten, että energiaa ei kannattanut tuhlaa turhaan toimin-

taan. Ulkoisesti koirat vaikuttavatkin laiskoilta ja verkkaisilta, kun erityistä uhkaa ei ole näköpiirissä.

Vartiointikäyttäytyminen

Koiran vaistotessa uhan, sen leppoisa olemus terästyy. Kumealla varoitushaukulla ja uhkaavalla olemuksella se ilmoittaa reviiristään. Lähikontaktissa koiran tulee olla riittävän aggressiivinen ja rohkea, jotta se pystyy karkottamaan tai jopa tarvittaessa kohtaamaan uhan. Vartiointikäyttäytymiseen kuuluu haukkuminen, etenkin illan hämärtyessä, partiointi alueella ja reviirin rajojen merkitseminen.

Oppivalla koiralla norsun muisti

Laumanvartijarodut oppivat herkästi ja muistavat pitkään. Hyvä muisti

on ollut koirien työn kannalta välttämätöntä: on tärkeää muistaa mistä uhka tuli, ja miltä se näytti. Koulutuksessa on huomioitava rotujen erityispiirteet: itsenäisyys, herkkyyys tul- kita omistajan eleitä sekä tietynlainen itsepäisyys. Hyvä laumanvartija on luonteeltaan riittävän kova, siten että vastoinkäymisten jälkeen se kykenee jatkamaan työtään kuten ennenkin, ja toimintakyky säilyy aina ker- rasta toiseen.

Korkea kipukynnys

Varsinaisia taistelutilanteita petojen ja laumanvartijoiden välille syntyy an- harvoin. Taistelutilanteessa koirien kipukynnys on hyvin korkea ja puolustushalu on niin suuri, etteivät ne huomaa tuntevansa kipua.

”50–100 lampaan katraan suojeleun riittää noin kaksi tai kolme koiraa.”

Alueen ja eläinten vartiointi

Teet Otstavelin tutkimus laumanvartijakoirien työkäytöstä Suomessa (2006–2008, Helsingin yliopisto) antoi rohkaisevia tuloksia: petovahinkoja ei tapahtunut tiloilla, joilla oli käytössä laumanvartija.

Vartiointiin tarvittavien koirien määrä riippuu aina alueen suuruudesta, maastosta ja petojen määrästä. Noin 50–100 lampaan katraan suojeleluun riittää noin kaksi tai kolme koiraa.

Laidunalueen, jolla laumanvartija työskentelee, tulee olla aidattu. Varoituskylttejä tulisi olla säännöllisin välein aitauksessa ja myös piha-alueita vartioivasta koirasta on varoitettava kyltillä. Vaikka aitaus on tärkeää koiran oman turvallisuudenkin kannalta, laumanvartijan tulisi pysyä vartioimallaan alueella niin hyvin, ettei aitoja tarvita. Opettaminen tapahtuu siten, että pentuaikana koiran kanssa kuljetaan alueen rajoja ympäri säännöllisesti.

Heli Kärnä kasvattaa sarplaninac-rotua Kennel Richard's Matador-nimellä. ”Hyvä laumanvartija pysyy lauman luona ja se on ominaisuus, johon tulisi kiinnittää nykyistä enemmän huomiota”, Kärnä muistuttaa.

Juppsguard-nimellä maremmano-abruzzese-koiria kasvattava *Anne Juppi* korostaa myös, että laumanvartijan tulee olla ensisijaisesti sitoutunut varti-

oimiinsa eläimiin ja sen tulee olla luotettava eli se ei saa koskaan vahingoittaa tai häiritä vartioitaviaan. Ensimmäisen ikävuoden ajan pennun tulee kasvaa kiinteästi vartioitaviensa kanssa ja omistajan on huolehdittava, ettei esimerkiksi leikkimistä eläinten kanssa tapahdu.

Rotukohtaiset luonne-erot

Yleisesti ottaen itäisiä rotuja pidetään luonteeltaan napakampina ja haastavampina kuin läntisiä rotuja. Rotukohtaiset erot ovat kuitenkin pieniä ja käytännössä yksilöiden väliset erot ovat rotujaottelua suurempia. ”Suurin pettymys laumanvartijoissa on ollut, että niiden yksilöiden välinen kirjo on valtava. Kun koiraa ei käytetä varsinaisesti alkuperäiskäyttöä vastaavassa työssä, on helpompi selitellä erilaisia käytösongelmia”, Kärnä toteaa.

Viisi rotua kuuluu niin sanottuihin valkoisiin laumanvartijoihin, joita ovat maremmano-abruzzese, kuvasz, slovakiancuvac, owczarek podhalanski ja pyreneittenkoira. Nämä rodut ovat jalostuneet keskenään samoista kan-

tamuodoista. ”Maremmat ovat olleet Italiassa työkäytössä koko historiansa ajan, joten niiden käyttöominaisuuksia on vaalittu. Läntisistä roduista niitä on eniten aktiivisessa alkuperäiskäytössä ja käyttömäärät ovat Italiassa nykyisin kasvussa”, kertoo Juppi.

Lähteet:

Kirja: Laumanvartijakoirat, Hilska Kaisa

Haastattelut: Heli Kärnä, Anne Juppi

Lue lisää laumanvartijoista:

Lehtiartikkelit: Laumanvartijakoirat ehkäisevät ennalta petovahinkoja, Koiramme-lehti 11/2013, Kennelliitto

Laumanvartija pitää pedot loitolla, Maatilan Pellervo 10/2013

Kirja: Laumanvartijakoirat, Hilska Kaisa, ISBN 978-952-99475-3-9

Verkossa: Suuret Laumanvartijarodut ry, <http://laumanvartijat.kotisivukone.com>

Petovahinkojen ennaltaehkäisyopas alkutuotantotilallisille (pdf), www.petohanke.fi

The first experience of livestock guarding dogs preventing large carnivore damages in Finland, Teet Otstavel: http://www.kirj.ee/public/Ecology/2009/issue_3/ecol-2009-3-216-224.pdf

”Itäisiä rotuja pidetään luonteeltaan napakampina ja haastavampina kuin läntisiä rotuja.”

Kuva: Riikka Juntunen

Suomen yleisimmät laumanvartijarodut

Kuva: Sari Uusitalo, Kennel Steppen Hill's

Kuva: Johanna Lauhiainen

Kuva: Miina Huittinen

Estrelanvuoristokoira

Käyttötarkoitus: karja-, vahti- ja seura-koira, käytetään myös vetokoirana.

- Suurikokoinen, vankka, mastiffityyppinen molossirotu.
- Rodusta pitkä- ja lyhytkarvainen muunnos.
- Eloisa, olemus rauhallinen, rakenne sopu-suhtainen ja tasapainoinen.
- Epäluuloinen vieraita kohtaan ja tyyppisesti isännälleen kuuliainen.

Pyreneittenmastiffi

Käyttötarkoitus: vartio- ja suojelukoira.

- Hyvin suurikokoinen, suorakaiteen muotoinen ja tasapainoinen.
- Erityisen voimakas ja vahvaluustoinen.
- Hyväntahtoinen, lempeä, ylväs ja erittäin älykäs.
- Vieraita kohtaan peloton, kova ja perääntymätön.
- Ystävällinen toisille koirille, mutta tietoinen omasta voimastaan.

Tiibetinmastiffi

Käyttötarkoitus: seura-, vahti- ja vartiokoira.

- Voimakas, raskastekoinen, hyvärakenteinen ja vankkaluustoinen.
- Olemus vaikuttava, arvokas ja eleetön.
- Kestävä: soveltuu työskentelemään kaikenlaisissa ilmasto-olosuhteissa.
- Itsenäinen ja suojeleva, kunnioitusta herättävä.
- Erittäin uskollinen perheelleen ja reviirilleen.

LAUMANVARTIJARODUT

ROTU	REKISTERÖINTI- MAARAT YHT. V. 2017	ALKUPERÄ- MAA	SÄKÄKORKEUS (CM)	PAINO (KG)
Aidi	2 / 1	Marokko	52–62	–
Alentejokoira	1 / 0	Portugali	♂ 66–74 ♀ 64–70	♂ 45–60 ♀ 35–50
Anatoliankoira	19 / 0	Turkki	♂ 74–81 ♀ 71–79	♂ 50–65 ♀ 40–55
Espanjanmastiffi	515 / 2	Espanja	♂ vähint. 77 ♀ vähint. 72 ei maksimikorkeutta	–
Estrelan- vuoristokoira	1188 / 16	Portugali	♂ 65–73 ♀ 62–69 2 cm:n ylitys hyväksyttävänä	♂ 45–60 ♀ 35–45
Etelävenäjänkoira	266 / 1	Venäjä	♂ yli 65 ♀ yli 62	–
Kaukasiankoira	1615 / 31	Venäjä	♂ ihannek. 72–75, väh. 68 ♀ ihannek. 67–70, väh. 64 ei maksimikorkeutta	♂ vähint. 50 ♀ vähint. 45
Keskiaasiankoira	743 / 42	Venäjä	♂ vähint. 70 ♀ vähint. 65	♂ vähint. 50 ♀ vähint. 40
Komondor	230 / 0	Unkari	♂ vähint. 70 ♀ vähint. 65	♂ 50–60 ♀ 40–50
Kuvasz	361 / 3	Unkari	♂ 71–76 ♀ 66–70	♂ 48–62 ♀ 37–50
Maremmano- abruzzese	712 / 74	Italia	♂ 65–73 ♀ 60–68	♂ 35–45 ♀ 30–40
Owczarek podhalanski	772 / 13	Puola	♂ 65–70 ♀ 60–65	–
Pyreneittenkoira	2061 / 53	Ranska	♂ 70–80 ♀ 65–75 cm. Erinomaisille yksilöille sallitaan 2 cm:n ylitys	–
Pyreneitten- mastiffi	2646 / 97	Espanja	♂ väh. 77, ihannek. yli 81 ♀ väh. 72, ihannek. yli 75 ei ylärajaa	–
Romanianpaimen- koira (Romanian Mioritic Shepherd Dog)	13 / 0	Romania	♂ vähint. 70, ihanne 75 ♀ vähint. 65, ihanne 70	Suhteessa kokoon
Sarplaninac	255 / 5	Jugoslavia	♂ keskiä. 62, ei alle 56 ♀ keskiä. 58, ei alle 54	♂ 35–45 ♀ 30–40
Slovakiancuvac	1172 / 23	Slovakia	♂ 62–70 ♀ 59–65	♂ 36–44 ♀ 31–37
Tiibetinmastiffi	2046 / 84	Tiibet (Kiina)	♂ vähint. 66 ♀ vähint. 61	–
Tornjak	29 / 1	Bosnia- Herzegovina ja Kroatia	♂ 65–70 ♀ 60–65 sallittu poikkeama ± 2	–

Lähteet: Suuret Laumanvartijarodut ry, Kennelliiton Koiranet Jalostustietojärjestelmä (tilanne 3/2018).

ESTRELANVUORISTOKOIRA AINO ON
TILAN LUOTTOKOIRA

Haapamäen tila sijaitsee Pukaran kylässä Konnevedellä. *Liisa Hytönen* kasvattaa tilalla suomenlammasta ja kainuunharmasta. Laumanvartijoina toimivat estrelanvuoristokoirasisarusukset Aino ja Reino sekä nuori laumanvartijasekoitus Hilma.

Estrelanvuoristokoirat tulivat tilalle vuonna 2010 ja ne hankittiin suojaksi lähialueen tiheää karhukantaa vastaan. Viime vuosina myös ilvekset ovat lisääntyneet alueella.

Laumanvartijoista Aino on tilan luottokoira. Se kulkee alueella vapaana ja hoitaa vartiointitehtävänsä erinomaisesti. Luonteeltaan se on itsenäinen ja tulee kaikkien eläinten ja ihmisten kanssa toimeen. Koiran käytöksestä ja erityisesti haukusta huomaa keväisin, kun karhut heräävät talviuniltaan. "Ilman laumanvartijoita tilalla olisi varmasti ollut petovahinkoja huomattavasti enemmän, joten Aino on ollut ihan huippu", Hytönen kiittelee.

Reino hoitaa virkansa lampaiden seassa tarhassa tai juoksu-langassa, sillä se ei sisarensa tapaan pysy yhtä tiiviisti vartiointialueella, eikä välttämättä siedä muita koiria. Nuorin koirista, laumanvartijarodujen sekoitus, vaikuttaa lupaavalta työkoiralta, kunhan nuoruuden innostus hieman laantuu. Hytönen painottaa monien laumanvartijaomistajien tapaan, että yksilöerot koirien välillä ja rodusta riippumatta, voivat olla yllättävän suuret.

Kuva: Liisa Hytönen

Estrelanvuoristokoira Ainosta pitävät myös naapurit, sillä laumanvartija tuo turvaa naapurustoon.

Kuva: Taina Kalliojärvi

Kaukasiankoira

Käyttötarkoitus: laumanvartija ja vahtikoira.

- Kookas ja voimakas koira, jolla on järeä luusto ja voimakas lihaksisto.
- Selvä sukupuolileima: urokset massiivisempia kuin nartut.
- Tasapainoinen, aktiivinen, itsevarma, peloton ja itsenäinen.
- Omistautunut ja uskollinen isännälleen, erinomainen vartiokoira.

Kuva: Henna Suihko

Slovakiancuvac

Käyttötarkoitus: paimen- ja vahtikoira.

- Tiivis rakenne, komea olemus ja voimakas luusto.
- Runko suorakaiteen muotoinen ja vahvat, melko korkeat raajat.
- Uskollinen, valpas, rohkea, älykäs ja eloisa luonne.

Kuva: Lumienkelin kennel

Pyreneittenkoira

Käyttötarkoitus: vuoristossa käytettävä karjalaumojen suojeleja.

- Kookas, vaikuttava ja vahvarakenteinen.
- Voimakas ja ketterä.
- Suojeltaviaan kohtaan lempeä ja kiintyvä.
- Itsenäinen ja aloitekykyinen, vaatii isännältään auktoriteettia.

SLOVAKIANCUVAC – MALTILLINEN LAUMANVARTIJA

Kotkalainen Inga Pyykkö kasvattaa slovakiancuvacia ja sileäkarvaisia collieita Jäälinnan-nimellä. Tällä hetkellä koira-laumaan kuuluu viisi cuvacia ja yksi sileäkarvainen collie. Slovakiancuvaceista on kokemusta useiden vuosien ajalta.

Varsinaista jatkuvaa laumanvartiointia Pyykön cuvacit eivät tee, mutta koirat pääsevät säännöllisesti kokeilemaan paimennusta ja vartiointia pienen lammaskatraan kanssa. Pyykön cuvaceista neljä on totutettu lampaisiin vasta aikuisena ja minkäänlaisia ongelmia ei ole ollut. Päinvastoin, koirien leimautuminen paimeniksi ja laumanvartijoiksi on ollut yllättävän mutkatonta ja nopeaa.

”Tuntuu, että esimerkiksi valkoiset laumanvartijat ovat hyvin samankaltaisia luonteen ja ulkonäön perusteella. Laumanvartijaa hankkiessa tulisi tutustua eri rotuihin ja käydä kasvattajilla tutustumassa koiriin. Koiran hankinnassa on tärkeää ymmärtää, miten laumanvartijarotua tulee kasvattaa ja sosiaalistaa, sekä hankkia pentu rotuun perehtyneeltä kasvattajalta. Lisäksi koira tarvitsee aidat ympärilleen turvallisen työskentelyn takaamiseksi ja naapurisovun säilyttämiseksi”, Pyykkö summaa. Häntä itseään slovakiancuvaceissa miellyttää rodun itsenäinen luonne sekä kevyt ja vaivaton liikkuvuus. Lisäksi cuvac on nopea havainnoimaan poikkeavista asioista revii-rillään ja se ilmoittaa asiasta haukkumalla.

Kuva: Inga Pyykkö

Inga Pyykön nuorin koira Keekki on tottunut lampaisiin pennusta asti.

LAMPOLAN JA LAITUMEN VARTIJANA MAREMMANO-ABRUZZESE

Riikka Juntunen kasvattaa Pohjois-Pohjanmaan Utajärvellä maremmano-abruzzeseja ja lapinporokoiria kennelnimellä Chevrott's. Ensimmäiset kaksi laumanvartijaa tulivat tilalle marraskuussa 2012: lampaisiin tottunut pennun isä Corsaro ja tytär Mona, 8 viikkoa. Koirat muuttivat asumaan suoraan lampolaan.

Ensimmäisenä talvena koirien ja lampaiden välissä oli aita, koska lam-paat olivat koiriin tottumattomia. Talven mittaan eläimet kuitenkin tottuivat toisiinsa ja nykyisin tilalla työskentelee kuusi maremmano-abruzzesea.

Alun perin koirat tulivat lampolan vartijoiksi. Juntunen perheineen asuu muutaman kilometrin päässä lampolasta, joten laumanvartijoita pidettiin tehokkaampana vaihtoehtona, kuin pelkkää valvontakameraa. Koirat ovat täyttäneet vartiointitehtävänsä erinomaisesti.

Kesäisin koirat ovat mukana laitumella. Laitumen sijainnin, ja toisaalta eläinten arvon, perusteella valitaan suojeltavat ryhmät. Arvokkaimmat eläimet, eli jalostuspässit, saavat mukaansa yhden tai kaksi laumanvartijaa. Karitoiden turvaksi valitaan aina vanhempi ja kokeneempi, niin sanottu luottokoira. Juntusen mukaan tähän mennessä eniten häiriötä ovat aiheuttaneet irtokoirat, sillä laitumet sijaitsevat aivan asutuksen vieressä.

Laitumella pysyminen ja halu leikkiä karitoiden kanssa voi aiheuttaa ongelmia nuorilla koirilla. Kaikki leikkiyritykset karitoiden kanssa tulee estää, jotta koira ei opi jahtaamaan lampaita. Yksi jahtaus- ja puremistapaus opetti tämän Juntuselle kantapään kautta.

Pennun tulisi olla ensimmäisestä yöstä lähtien lampolassa, jotta se leimautuu heti mahdollisiin eläimiin ja haluaa pysyä niiden lähellä. Juntusen mukaan hyvä leimautuminen omaan laumaan palkitaan laidunkaudella, kun koiran kuuluu seurata laumaa tiiviisti.

Kuva: Riikka Juntunen

Maremmano-abruzzeset ovat pelottomia vahteja, mutta herkkiä. Omistajan on oltava reilu ja johdonmukainen.

Karitsan kokkidioosi on monisyystauti

Kaikki lampaat saavat jossakin elämänsä vaiheessa tartunnan, mutta vain osa sairastuu. Suurin todennäköisyys sairastua on karitsoinnin loppuvaiheessa syntyvillä. Sairastumiselle altistavat ternimaidon puute ja likaisuus.

Eeva Mustonen, tuotantoeläinten terveyden- ja sairaanhoidon erikoiseläinlääkäri ELT, työskentelee Kliinisen tuotantoeläinlääketieteen osastolla Mäntsälässä. eeva.mustonen@helsinki.fi

Johanna Rautiainen, eläinlääketieteen lisensiaatti, työskentelee Lammasmaailma Oy:n asiantuntijaeläinlääkärinä. info@lammasmaailma.fi

Miia Kontturi, tuotantoeläinten terveyden- ja sairaanhoidon erikoiseläinlääkäri, työskentelee Evirassa, Eläinten terveyden- ja lääkityksen yksikössä. miia.kontturi@evira.fi

Investoi kuivutukseen – investoit terveyteen!

Kokkidit, tieteelliseltä nimeltään Eimeriat, ovat yleisiä karitsaripulin aiheuttajia. Ne ovat yksisoluisia alkueläimiä, jotka loisivat ja lisääntyvät suolistossa, ohut- ja paksusuolen pintasoluissa. Maailmassa on olemassa satoja eri kokkidilajeja. Tyypillistä on, että jokaisella eläinlajilla on omat kokkidinsa, jotka voivat aiheuttaa sairastumista vain kyseiselle eläinlajille. Lampaat eivät sairastu nautojen tai vuohien kokkideista. Lampailla on löydetty useita eri kokkidilajeja, joista suurin osa ei aiheuta sairastumista. Ongelmallisia lampaan kokkidilajeja ovat mm. *Eimeria ovinoidalis* ja *Eimeria crandallis*.

Kokkidioosiin sairastuneet erittävät ulosteen seassa kokkidien ”munia” eli ookystia. Ookystat eivät ole heti tartuntakykyisiä, vaan vasta joidenkin päivien tai viikkojen kypsymisen jälkeen. Lämpimässä ja kosteassa ympäristössä (juomakupit, lämpölamput) ookystat kypsyvät jopa parissa päivässä. Ne säilyvät ympäristössä erittäin hyvin. Tartuntakykyiset ookystat eivät ole herkkiä tavallisille desinfektioaineille, mutta voimakas auringonpaahde tai äärimmäinen kuivuus tuhoavat niitä.

Puutteellinen vastustuskyky ja voimakas tartunta sairastuttavat

Kaikki lampaat saavat jossakin elämänsä vaiheessa tartunnan, mutta vain osa sairastuu. Tartunnan saadaan suun kautta ympäristössä olevista tartuntakykyisistä ookystoista. Jos tartunta on voimakas tai karitsoiden vastustuskyky puutteellinen, karitsat sairastuvat. Yleensä kokkidioosin aiheuttamaa ripulia esiintyy 3–8 viikon iässä. Ulostee on löysää ja sotkevaa, toisinaan verensekaista. Kokkidioosissa ohutsuolen loppuosan sekä umpi- ja paksusuolen seinämä vaurioituu vakavasti. Seurauksena on nesteen ja elektrolyyttien menetys suoleen sekä ravintoaineiden imeytymishäiriö.

Karitsointiajan lopulla syntyvillä karitsoilla on suurin todennäköisyys saada voimakkaita tartuntoja ja sairastua. Laitumella taudin puhkeamishetki vaihtelee sen mukaan, onko tartunta saatu jo lampolassa vai vasta laitumella. Laitumella ovat mahdollisia

myös sekainfektiot, joissa kokkidioosin puhkeamista edistävät sukkulamototartunnat.

Kokkidioosin diagnosoiminen ei ole helppoa. Luotettavimmin diagnoosi varmistuu kuolleen karitsan raadonavauksella Evirassa. Diagnoosi ei voi perustua pelkästään ulosteenäytteeseen, koska myös terveellä karitsalla saattaa olla paljon kokkideja ulosteessaan. Tutkimustulokset on aina yhdistettävä karitsan oireisiin ja ikään. Laiduntavilla karitsoilla suolistoloisten osuus taudinaiheuttajana on arvioitava erikseen.

Ripuliin sairastunut tarvitsee nestettä

Ole yhteydessä eläinlääkäriin heti, kun karitsoita sairastuu. Eläinlääkäri kertoo toimenpiteet, joilla päästään diagnoosiin, miten sairastuneet hoidetaan ja tulevat tapaukset ehkäistään. Sairaat karitsat emoineen on eristettävä heti terveistä, sillä sairaat

”Ripulin tärkein hoito on nestehoito. Ripulijuomana suositeltavia ovat kaupalliset elektrolyyttijauheet, joissa voi olla lisäksi pektiiniä ja glukoosia.”

erittävät ympäristöön runsaasti kokkidiookystia ja tartuttavat muut. Eristäminen helpottaa sairaiden hoitoa ja tarkkailua.

Ripulin tärkein hoito on nestehoito. Ripulijuomana suositeltavia ovat kaupalliset elektrolyyttijauheet, joissa voi olla lisäksi pektiiniä ja glukoosia. Pekiini kiinteyttää ulostetta ja glukoosista karitsa saa energiaa. Ripulijauheita saa maatalouskaupoista tai apteekkeista. Niitä kannattaa ostaa varastoon jo ennen karitsointikautta. Liusta tarjotaan karitsaille vapaasti heti ripulioireiden ilmaannuttua. Heikoimpia täytyy juottaa. Vakavimmin oireilevat karitsat tarvitsevat eläinlääkärin hoitoa.

Jos sairastuneet karitsat ovat jo laitumella ja ryhmää joudutaan hoitamaan, sairastuneet karitsat eristetään ja terveet siirretään uudelle, vähemmän kuormittuneelle laidunlohkolle. Saastunutta lohkoa voi käyttää karitsilla vasta kahden vuoden kuluttua.

Suoliston vauriot huonontavat kasvua ja kehittymistä. Heikko karitsa on altis muille tartunnoille ja toimii taudin kantajana. Vakavasti ja pitkään sairastaneiden karitsoiden ennuste on huono, joten ne kannattaa lopettaa.

Ternimaidon puute, ahtaus ja likaisuus altistavat

Karitsan kuusi ensimmäistä elinviikkoa ovat kokkidioosin kannalta ratkaisevia. Oikein ruokitulla uuhella on hyvää ternimaitoa ja elinvoimaisia karitsia. Ternimaidon riittävä saanti on aina varmistettava. Karitsointiajan lopussa ahtaus on suurimmillaan, nuoria eläimiä on paljon, hygieniä heikkenee ja uloste sotkee juoma- ja ruokapaikat sekä uuhien villan ja utareet. Hyvällä kuivituksella ympäristö ja utare pysyvät puhtaana eivätkä karitsat joudu imemään likaisia vetimiä tai villoja. Uuhien kerintä 4–6 viikkoa ennen karitsointia parantaa hygieniaa ja vähentää kosteutta lampolassa.

Liian suuri eläintiheys ja pitkään jatkuva karitsointiaika lisäävät tartuntoja eri-ikäisten karitsoiden välillä. Ternimaidon puute ja eläinten kokemus stressi (esim. vieroitus) heikentävät

vastustuskykyä ja voivat laukaista kokkidioosin. Vieroitusstressin vähentämiseksi jätä karitsat niille tuttuun karsinaan tai laidunalueelle ja siirrä uuhet muualle. Kun karitsoinnit alkavat, sulje jaloittelutarhat pois käytöstä. Ulostesta puhdas ensilaidun, jolla ei ole edellisenä kesänä laidunnettu, vähentää kokkidioosiriskiä ja sukkulamotartuntoja.

Suomessa on markkinoilla toltratsuriilivalmiste kokkidioosin ennaltaehkäisyyn ja sitä voidaan käyttää eläinlääkärin harkinnan mukaan yksittäisillä

ongelmatiloilla. Valmisteen käytölle on asetettu rajoituksia, koska se on maaperässä pysyvä ja kasveille myrkyllinen. Valmisteen jatkuva käyttö ei ole järkevää, vaan ongelmatapauksissa tulee aina keskittyä karitsoiden vastustuskyvyn lisäämiseen ja olosuhteiden parantamiseen. Kun karitsilla on hyvä vastustuskyky (ternimaito!) ja niiden ympäristö on kuiva ja puhdas, kokkiditartunnat eivät missään vaiheessa ylitä karitsoiden vastustuskykyä ja aiheuta sairastumista.

Vakavan kokkidioosin sairastaneista ei kasva kunnan teuraseläimiä.

”Ulostesta puhdas ensilaidun, jolla ei ole edellisenä kesänä laidunnettu, vähentää kokkidioosiriskiä ja sukkulamotartuntoja.”

MUISTILISTA KOKKIDIOOSISTA

1. Puhtaus karitsoidessa ja ternimaitoa pian syntymän jälkeen.
2. Puhtaus ja hyvä kuivitus lampolassa. Uloste ei saa liata ruokinta- tai juomapaikkoja eikä niiden ympäristöä.
3. Sulje ympäri vuoden käytössä olevat jaloittelutarhat karitsoinnin alkaessa.
4. Vältä isoja emo- ja karitsaryhmiä ja eri-ikäisten karitsoiden ryhmiä.
5. Eristä sairastuneet karitsat emoihin heti muusta ryhmästä.
6. Ripuloiva karitsa tarvitsee nestettä.
7. Ole yhteydessä eläinlääkəriin jo ongelman alkuvaiheessa. Diagnoosi varmistetaan raadonauvauksilla EVIRAssa.

Kehänkiertäjiä ja muita hermosto-oireilijoita

Hermo-oireiden taustalla voi olla bakteereita, viruksia tai loisia, mutta myös puutostauti ja perintötekijöitä.

Teija Kokkonen

erikoistutkija, Eläintautibakteriologian ja -patologian tutkimusyksikkö
Evira, Helsinki

Hermo-oireita voivat aiheuttaa useat tekijät. Syyt voivat olla tartunnallisia (bakteereita, viruksia ja loisia) tai ei-tartunnallisia, kuten puutostaudit. Monet sikiöaikaiset virustartunnat aiheuttavat hermoston kehityshäiriöitä, mutta myös myrkytykset ja perinnölliset tekijät voivat olla taustalla. Yksittäiset kehityshäiriöt ovat yleensä satunnaisia eikä niihin löydy erityistä syytä. Muutenkin hermostolliset sairaudet koskevat usein yksittäisiä eläimiä, mutta joskus sairastuneiden määrä voi nousta merkittäväksi.

Suomessa selvästi yleisin hermostosairauksien aiheuttaja on *Listeria monocytogenes*-bakteeri, jonka aiheuttamaa tautia kutsutaan listerioosiksi.

Oireet ovat vaihtelevia, ja ne vaihtelevat sairauden sijainnin mukaan. Eläinlääkärin tekemällä neurologisella tutkimuksella määritetään missä osassa keskushermostoa vika on. Aivoperäisiä oireita ovat pään taipuminen ylöspäin, pään painaminen esiin vasten sekä pään kiertymien sivulle ja kehänkierto. Myös mielialassa havaitaan muutoksia ja eläin voi olla sokea. Aivo-oireita esiintyy mm. polioenkefalomalasiassa (CCN, aivokuoren kuolio). Pikkuaivo-oireita ovat lähinnä tasapainohäiriöt ja muuttuneet liikeradat, jotka ovat tyypillisiä scrapieissa. Aivorunkoperäiset oireet heijastavat alueelta lähtevien aivohermojen toiminnan häiriöitä, joita ovat mm. syömis- ja nielemisvaikeudet, korvan roikkuminen, pään kääntyminen ja kehänkierto. Kyseiset oireet ovat hyvin tavallisia listerioosissa. Selkäydinsairaudet aiheuttavat heikkoutta, tasapainohäiriöitä ja halvausoireita.

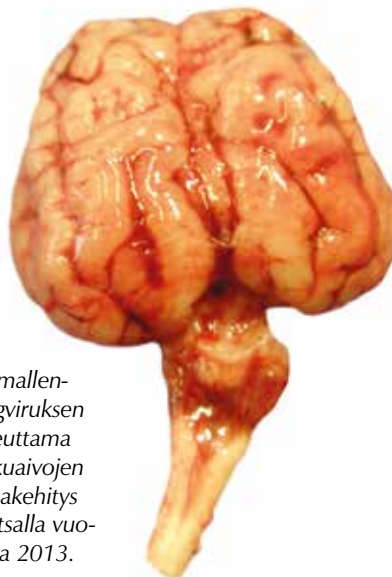
Selkäydinoireita aiheuttavat mm. selkäydintraumat ja -paiseet. Täytyy myös muistaa, että aina kaikki ei ole sitä miltä näyttää. Välillä myös muut sairaudet, kuten aliravitsemus, aineenvaihduntasairaus tai sisäkorvan tulehdus voivat aiheuttaa oireita, jotka tulkitaan hermoperäiseksi.

Säilörehun laatu on avainasemassa

Listerioosi on meillä yleisin hermosto-oireiden aiheuttaja. Viime vuonna sitä todettiin seitsemässä lampaassa. Listerioosi liittyy useimmiten huonolaatuiseen säilörehuun ja siksi tapaukset ovat tavallisia sisäruokintakaudella. Taudin ennaltaehkäisyssä säilörehun laatu on avainasemassa. Aina listeriabakteeria ei saada eristettyä, vaikka oireet ja aivomuutokset viittaisivat listerioosiin. Listeriabakteeri hakeutuu yleisimmin samalle alueelle aivorungossa kuin mitä tarvitaan/käytetään scrapie-tutkimukseen, jolloin paikallinen listerioosimuutos voi jäädä havaitsematta. Syynä kielteiseen viljelytulokseen voi olla tulehduksen muuttuminen krooniseksi tai antibioottilääkitys. Muistathan siis aina kirjata läheteeseen, mikäli eläin on lääkitty.

Muita löydöksiä niukasti

Muita löydöksiä vuonna 2017 oli vastasyntyneen karitsan bakteeriyleistu-

Schmallenbergviruksen aiheuttama pikkuaivojen vajaakehitys karitsalla vuodelta 2013.

lehdukseen liittynyt märkäinen aivoja aivokalvontulehdus, jonka aiheuttaja oli *E.coli*. Yhdessä lampaassa ja vuohessa tiimiinin puutteen aiheuttama polioenkefalomalasia, jonka taustalla on useimmiten ruokinnan muutoksen aiheuttama pötsihäiriö. Suomessa klassista scrapieta on todettu vain vuohilla, viimeisin tapaus on vuodelta 2005. Epätyypillistä scrapieta todetaan lampailla ja vuohilla yksittäisiä tapauksia. Vuonna 2017 ei todettu yhtään epätyypillistä scrapieta, mutta vuonna 2016 sitä todettiin kaksi tapausta lampailla.

Mitä näytteeksi hermo-oireisesta?

Näytteeksi kannattaa lähettää kokonainen eläin, jolloin myös muista syistä johtuvat oireet voidaan selvittää ruumiinavauksessa. Mikäli oireet ovat selvästi aivo-, pikkuaivo- tai aivorunkoperäisiä tai epäillään tiettyä aivosairautta, kuten listerioosia tai scrapieta, voi näytteeksi lähettää pelkän pään. Lopetettaessa aivo-oireista eläintä tutkimuksia varten, tulisi lopetus tehdä tavalla, joka mahdollisimman vähän vaurioittaa aivokudosta. Tällaisia ovat pulttipistoolitainnutus ja veren lasku tai lääkkeillä lopetus.

Patologisanatominen tutkimus on usein paras keino selvittää hermo-oireiden syy. Huolellinen oireiden kuvaus läheteessä auttaa kohdistamaan näytteenoton todennäköisimmälle muutosalueelle. Silmämääräisen tutkimuksen lisäksi näytteitä otetaan bakteriologisiin, histologisiin ja tarvittaessa virologisiin tutkimuksiin. Hermosto-oireisten eläinten aivoista tehdään bakteeriviljely listerian ja muiden bakteeritartuntojen varalta sekä histologinen tutkimus, jossa etsitään tulehdusmuutoksia tai muita aivosairauksien liittyviä muutoksia. Esitetöiden ja avauslöydösten perusteella voidaan tutkia tarkemmin myös selkäydin sekä lihaksia ja ääreishervoja. Kaikki tutkittavaksi lähetetyt yli 18 kuukauden ikäiset lampaat ja vuohet tulkitaan aina scrapien varalta.

Suomalainen lammas

Suomen lammasyhdistyksen juhlavuoden kunniaksi ilmestynvä artikkelisarja on edennyt toiseen osaansa. Ensimmäiseksi tutustuimme lampaiden esihistoriaan. Nyt siirrymme historialliseen aikaan, eli aikaan, josta on olemassa kirjallisia lähteitä. Artikkelin aikahaarukka ulottuu 1500-luvulta 1800-luvun loppuun, jolloin perinnäisen maatalouden kausi alkoi jäädä teollistumisen liikkeelle sysäämän muutoksen jalkoihin.

Teksti **Kirsi Vertainen**

Lampaat ovat tuttuja ja lauhkeita eläimiä. Vastineena saamastaan vähäisestä ravinnosta ja hoidosta ne luovuttavat omistajilleen maitonsa ja villansa, jopa ulosteensakin monien sairauksien parannuslääkkeeksi, sekä lopulta nahkansa ja lihansa. Lampaat tuntevat myötätuntoa kaltaisiaan kohtaan: kun terve lammas huomaa sairaan kärsivän helteestä, se asettuu auringon eteen varjostamaan kärsivää. Hävetköön kova ja sydämetön ihminen sitä, että kieltää muistuttavansa tätä eläintä laupeudessa.”

Näin lammasta kuvailee *Olaus Magnus* ”Pohjoisten kansojen historiassa” 1500-luvulta. Tekstikatkelma edustaa kuninkaankartanoihin liittyvän aineiston (esiteltä L&V lehdessä 4/2017 *Kustaa Vaasan* yhteydessä) ohella vanhinta lampaita ja niiden hoitoa koskevaa kirjoitettua historiaa. Muutamia 1600-luvun oikeuden pöytäkirjoja lukuun ottamatta suurin osa lampaisiin liittyvästä perinteestä on

kirjattu muistiin vasta 1700–1800-luvuilla, mutta ottaen huomioon kansakulttuurin hitauden muuttua, on varsin todennäköistä, että monet tavat ja uskomukset ovat kirjaamisajankoh- taansa vanhempia, joissain tapauksissa jopa satoja vuosia vanhoja.

Kansa ja sen kulttuuri

Myyttinen ”kansa”, jonka kulttuurista ja lampaanhoidosta on kyse, ei 1500-luvulla ollut mikään marginaalinen ryhmä, kuten maanviljelijät tänä päivänä, vaan käsitti 98 prosenttia väestöstä. Aatelin ja yläluokan osuus jäi ohueksi toisin kuin emämaassa Ruotsissa, jossa rälssin osuus ja maanomistus olivat suurempaa. Suomessa talonpojat ovat poikkeuksellisesti olleet sekä maata viljelevä että omistava joukko. Toki maaseutuväestön sosiaalinen rakenne koki muutoksia 1800-luvulle tultaessa talollisten määrän vähentyessä ja maattoman väestönosan kasvaessa.

Tarkastellulla ajanjaksolla maatalouden harjoittamisessa tapahtui vain vähäisiä muutoksia ja elämä pysyi ulkoisilta puitteiltaan hyvin samankaltaisena 1800-luvun loppuun, syrjäisillä alueilla jopa 1900-luvun alkuun saakka. Resurssien puute löi kansankulttuuriin vanhakantaisen leiman. Elinehdot olivat sellaiset, että tärkeintä oli säilyä hengissä, ei kokeilla rohkeasti uusia asioita. Suurin lammastaloutta koskeva tekninen innovaatio, eli keritsimet, oli tehty jo rautakaudella. Maatalous oli luonteeltaan omavaraistaloutta ja mikäli jotakin tuotettiin yli oman tarpeen, kruunu kyllä huoleh- ti siitä, ettei aineellinen hyvä jäänyt talonpoikaa rasittamaan ja keräsi ne verotuloina omaan käyttönsä.

Lammastalous, kuten kaikki muu- kin maatalous oli niin sanottua varas- totaloutta, jossa vuorottelivat kesäkau- si eli varastojen kokoamisen aika, ja talvikausi, mikä sinnettiin varastojen

Kuva: Jake Kulowski

turvin. Jotakin varastojen koosta ker-
tonee se, että perinnäisen maatalou-
den aikaista eläinten ruokintaa kut-
sutaan ”nälkäjärjestelmäksi”. Eläimet
selvisivät talven yli hengissä nipin na-
pin ja tarinat heikkovoimaisista leh-
mistä, joita keväisin kannettiin ulos
navetasta, ovat kansanperinteemme
vakiokuvastoa. Lampaista ruokittiin
talvikaudella lehdesvihkoilla eli tup-
posilla, joita varattiin 100 kappaletta
lammasta kohti, ja huonolaatuilla
heinillä. Lampaat ruokittiin heikom-
min kuin lehmät, mutta ehkä tämä
ei ollut suuri vahinko, sillä lehmien
ape tai haude sisälsi olkisirun lisäksi
ruumenia, heinärippeitä ja hevosen-
kakkaroita.

Vuotuisrytmi

Jopa kruunua vahvempi reunaehto-
jen asettaja oli luonto. Elämää ei ryt-
mittänyt kello eikä almanakka, vaan
vuoden kierto ja kuun vaiheet. Vuoro-
kausi jaettiin yöhön ja päivään, pime-
ään ja valoisaan aikaan. Vuosi jaettiin
auringon kierron mukaan kahteen
toisistaan poikkeavaa puoliskoon,
kesä- ja talvipuoleen. Kesäpuoli oli
karjan laidunnuksen, kylvön, kasvun
ja sadonkorjuun aikaa, talvipuoli taas
puhde- ja tupatöiden, metsästyksen
ja kalastuksen vuosipuolisko. Kuulla
puolestaan oli kaksitahoinen vaiku-
tus, se joko vahingoitti tai paransi ja
tästä syystä sen asennot oli otettava
huomioon tiettyjä töitä, kuten maan-
viljelyä ja karjanhoitoa suoritettaessa.
Alakuulla elollinen muuttui elotto-
maksi, kun taas uusi kuu tai yläkuu
oli hyvinvoinnin aikaa. Yläkuu oli
otollinen ajankohta kaikille toimille,
joilta odotettiin menestymistä, lisään-
tymistä ja kasvamista.

Lampaanhoidon näkökulmasta
tärkeimmät vuotuiset askareet olivat
keritsemiset neljä kertaa vuodessa, ka-
ritsointi, keväinen uloslasku, laidun-
kauden loppu ja teurastukset. Kaikille
askareille oli vuoden kierrossa paik-
kansa ja aikansa. Oikean ajankohdan
säännöt, esimerkiksi ”Lauri lampaat
kerihtö” (Lauri 10.8.) ja työkiellot,
kuten se, että lauantaina ja maanan-
taina ei saanut keritä pyhän läheisyy-
den vuoksi pitivät huolen siitä, että
kaikki tuli tehdyksi ajallaan vaaralli-
sia päiviä välttämällä. (Alkuaan ”pyhä”

Kuva: Kirsä Vertainen

Kuvassa mukaeltu Olaus Magnuksen kirjan kuvitusta pässejä ja karitsoita käsittelevästä kappaleesta. Kuvaan liittyvässä tekstissä kerrotaan, että ”Gotlannissa kasvatetaan pässejä, jotka ovat muita vahvempia ja kookkaampia ja joilla on neljästä kahdeksaan sarvea”. Olaus tietää myös kertoa, että ”Pässin omapäisyyttä voi hillitä poraamalla reiän sen sarviin korvien lähelle. Pässit rakastavat pieniä karitsoja luonnostaan ja ne nukkuvat puoli vuotta yhdellä kyljellä ja toiset puoli vuotta toisella. Valkoinen pässi siittää myös muun värisiä karitsoja, mutta tummanruskea ei koskaan valkoisia.”

LÄÄKINNÄLLISIÄ OHJEITA OLAUS MAGNUKSEN MUKAAN:

”Ärtyneitä silmiä auttaa voitelu lampaanaivoilla.”

”Etikkaan sekoitettu lampaan uloste poistaa syyliä; sulaan vahaan ja ruusuöljyyn sekoitettuna uloste parantaa palohaavoja.”

”Ja mikäli joutuu oikeudenpalvelijan ruoskimaksi, selkään asetettu juuri nyljetyn lampaan talja parantaa haavat yhdessä vuorokaudessa!”

Olaus Magnus Gothus oli Uppsalan arkkipiispa ja hänen urauurtava teoksensa koostuu 22 kirjasta, jotka käsittelevät pohjoisen elinkeinoja, sääoloja ja eläimistöä. Alkuperäiset käsikirjoitukset ovat vuosilta 1539, 1555 ja 1567. Suomennos on ilmestynyt vuonna 2002 ja sen on toimittanut Kai Linnilä.

tarkoitti vaarallista ja pyhäpäivä oli tabu-päivä, jolloin kaikkea vaarallista tuli välttää. Pyhä oli siis kieltojen päivä ja arki vapaasti eletävä päivä) Kalendaariirit, alkuaan esikristilliseltä ajalta periytyvät elinkeinoriitit ja uhrijuhlat, jotka myöhemmin muuttuivat kristillisen kuorutteen saaneiksi pyhimysten juhlapäiviksi, määritteli-
vät, mitä mihinkin aikaan tuli tehdä.

Karjaonni ja muita uskomuksia

Kansan elämä ei ollut pelkkää sopu-
sointua luonnon äärellä, kuten nyky-
ään hieman romantisoidusti ajatel-
laan. Se oli elämää epävarmuudessa
ja pelossa, sillä sekä elollinen että
eloton luonto olivat täynnä pahan-
suopia voimia. Metsässä asui metsän
väkeä ja kuolleissa vainajissa kalman

väkeä ja epäonni ja taudit olivat täl-
laisten vihamielisten voimien aihe-
uttamia. Ihmiset suojautuivat niitä
vastaan riittien, taikojen ja loitsujen
avulla. Taikojen avulla voitiin myös
edistää pyyntionnea, lisätä ihmisten,
maan ja eläinten hedelmällisyyttä,
ennustaa tulevia, estää onnettomuuk-
sia ja edistää terveyttä.

Useat uskomukset ovat olleet uni-
versaaleja ja esimerkiksi mustan ja
punaisen villan maaginen, suojaava
voima yleisesti tunnettu. Brittein saa-
rilla käytettiin mustaa villaa lääkin-
nällisessä tarkoituksessa, esimerkiksi
korvaan laitettu mustasta villasta tehty
villapallo helpotti korvasärkyä ja pu-
naisen villan vahvan voiman uskottiin
vetävän pois taudit, kunhan villa sen
jälkeen poltettiin tai haudattiin. (Ryder

Kuva: Museovirasto, Samuli Paulaharjun kokoelma

Poika lypsää lammasta Kuolassa vuonna 1914.

1985) Mustan villapallon parantavat vaikutukset korvatulehduksen hoidossa on tunnettu myös Savossa, täällä sipulilla tai ”kamfertilla” terästettynä, eikä punaisen langan käyttö ollut lainkaan vierasta pohjoissavolaiselle parantajalle *Miina Kasurisellekaan*, joka hankasi syylää punaisella villalla ja vei langan sen jälkeen metsään kiven alle piiloon. (Siikala 2008; 175.)

Yksi esimerkki karjanhoitoon liittyvistä uskomuksista oli karjaonni. Onnea oli olemassa rajallinen määrä, se jakautui kaikkien kesken ja jokainen pyrki saamaan siitä mahdollisimman suuren osan itselleen. Vähän samaan tapaan kuin tämän päivän teuraspalkkio, jota on olemassa rajallinen määrä ja joka jakautuu kaikkien tukea hakeneiden kesken. Teuraspalkkiota tosin tavoitellaan tuottamalla tietyn painoisia teurasruhoja, ei riistämällä sitä muilta. Karjaonnea pystyi lisäämään vain anastamalla sitä naapureilta.

Karjaonnea lisäävää aktiivista toimintaa oli paran valmistaminen. Para oli karjatuotteita noutava yliluonnollinen olento, jonka yleensä emäntä teki. Para nouti voita tai maitoa naapuritaloista ja oksensi ne tekijälleen. Mikäli paraa vahingoitettiin, vahingoittui tekijäkin. (Siikala 2008; 171)

Olavin lammas ja muita

Vuoden vaihde oli vanhastaan syksyllä ja syksyn tärkeimpiä juhlia kekri tai keyri, jota vietettiin loka–marraskuulla. Siinä yhdistyivät useat perinteet; jakoaika ja vuoden vaihtuminen, satokauden loppuminen ja uuden alkaminen ja kristillinen vainajien juhla. Kekriä on pidetty sekä juhlanä, mutta myös olentona. Olentona kekri oli nimenomaan karjansuojelija ja kekrin aikaan oli mahdollista tehdä karjaonnea lisääviä toimenpiteitä. Mikäli haluttiin valkeita lampaita, keyrinä piti polttaa uunissa valkeakuorisista koivuhalkoja, jos taas haluttiin mustia vuonina, poltettiin nokisia kaskipuita. Jos isäntä heitti papuja uunin päälle, lampaat sikisivät hyvin.

Kaisan, Kaarinan ja Katariinan päivä 25.11. oli tärkein lampaiden keritsemispäivä: ”Kaisa lampaat keritsee”. Pyhä Katariina oli karjan, erityisesti lampaan suojelija ja tänä juhlapäivänä uhrattiin lampaiden menestykseksi. Teurastettiin jo edellisenä vuonna valittu lammas tai syötiin palvattu lampaanpää. Navetassa syöty huttu eli puuro koitui myös yhteiseksi menestykseksi.

Karjan ja lampaiden uloslaskuun liittyi runsaasti erilaisia taikoja ja riittejä, joilla suojeltiin karjaa joutumasta

petojen saaliiksi tai metsän peittoon. Karja laidunsi metsissä, sillä pellot ja niityt oli varattu viljan ja heinän tuotantoon ja aidattu estämään kotieläinten pääsy sisäpuolelle. Lampaat laskettiin yleensä ensimmäisenä ulos ja tämä tapahtui Ristin päivän aikaan 3.5., jos sulaa maata oli näkyvissä vasikan nahan kokoinen alue. Uloslaskun yhteydessä saatettiin tehdä myös villan kasvuun liittyviä rituaaleja. Savossa oli tapana tukistaa paimenia, jotka olivat tavallisesti pikkutyttöjä. Pikkupaimen nostettiin hiuksista ilmaan ja paimenen tuli kestää tämä suuttumatta.

Olavin päivä 29.7. oli vanha elonkorjuun ja karjanhoidon vuotuisjuhla, jota juhlistettiin lampaasta tehdyllä uhriaterialla. Savossa ja Karjalassa oli tapana teurastaa ”willa-wuona”, keväällä valittu virheetön ja keritsemätön karitsa. Se erotettiin katraasta hyvissä ajoin ja pidettiin hyvällä laiturilla Ollin aattoon saakka, jolloin se teurastettiin. Lampaan liha keitettiin ja paistettiin kokonaisuutena rikkomatta yhtään luuta, lampaan sisälmykset oli kaivettava maahan ja koko eläin oli syötävä kerralla. Olutta ja viinaakin oli runsaasti tarjolla. Olavin lampaan syönnillä oli tarkoitus varmistaa talon lammasonni.

KÄÄNNÄ

Syyskuun lopussa vietettyyn Mikon tai Mikkelin päivään 29.9. liittyi Olavin lampaan kanssa saman kaltaisia menoja. Mikkelinä tärkeimpien maanviljelystojien tuli olla tehtynä ja karja otettiin sisälle ja kytkettiin pariinsa, vaikka ulkona olisi ollut vielä lämmintäkin. Emännät suorittivat monia taikoja, joilla karjaa varattiin pitkäksi talvikaudeksi. Mikkelinä juhlittiin syömällä pässi, niin ikään keväällä valittu, keritsemätön eläin, jonka sisäelimet ja veri saatettiin viedä talon uhripuun juurelle, pää ripustaa puuhun ja viedä osa keitosta navettaan. Lopun keiton väki nautti juhla-ateriana viimeiseen muruseen, eikä mitään saanut jäädä jäljelle. Mikkelin pässiateriaan on liittynyt Olavin lampaan tapaan vahva uhriaterian luonne, ateria oli kiitosuhri vuodentulosta ja tae sille, että lampaat hyvin sikisivät.

Arkeologisessa kontekstissa löytyneet rakennusten alle tai uunien perustuksiin kätkeyt eläinten luut voivat liittyä juuri Olavin lampaan tapaisen uhriaterian jäännösten hautaamiseen onnea tuottavassa tai taloa suojaavassa tarkoituksessa. Tällainen löytö on tehty Raisiossa, jossa geneettisesti saman katraan luita on haudattu pitkän ajan kuluessa noin 900–1150 jKr. samaan paikkaan. Kyse voi olla myös rakennuksen haltialle uhraamisesta. (Hukantaival & Bläuer 2017) Haltiat pitivät huolta asumuksista, rakennuksista ja viljelyksistä ja haltioita hyviteltiin erityisesti vuotuisjuhlien aikana ihmisten ja karjan hyvinvoinnin ja sadon lisäämiseksi. Myös rakennusvaiheessa rakennuksen alle saatettiin laittaa haltialle jotakin, esimerkiksi riihtä rakennettaessa sen nurkkien alle voitiin laittaa jyvää. (Siikala 2008; 165)

Entä lampaiden suomalaisuus?

Kysymys kuuluu, voidaanko tarkasteltuna ajanjaksona jo puhua suomalaisesta lampaasta? Suomalaisuutta ei uuden ajan alussa ollut siinä mielessä, kuin se tänä päivänä ymmärretään. 1300-luvulla ”Suomi” oli muutaman nimeltä tunnetun maakunnan joukossa, mutta termillä tarkoitettiin Varsinais-Suomen aluetta. 1500-luvulla ”Suomi” käsitettiin jo laajemmassa merkityksessä Itämaana, mutta silti

varsinaista suomalaaisuutta tai yhteistä kansaa ei vielä ollut. Karjalassa asui karjalaisia, Hämeessä hämäläisiä ja Savossa savolaisia ja tilanne jatkui tällaisena melkein 1800-luvulle saakka.

Maakuntien lisäksi Suomi oli jaetavissa kansankulttuurinsa osalta kahteen toisistaan poikkeavaan alueeseen eli Läntiseen ja Itäiseen kulttuurialueeseen. Läntinen kulttuuripiiri sai vaikutteensa lännestä ja Itäinen idästä ja raja näiden välillä kulki Kymijoen Pääjanteen itäpuolitse rannikolle Oulun eteläpuolelle. Näillä kahdella kulttuurialueella oli vähemmän yhtäläisyyksiä keskenään, kuin alueisiin, joihin ne olivat yhteyksissä. Erot olivat nähtävissä miltei kaikilla kansankulttuurin osa-alueilla sirppi- ja auryntypeistä rakennus- ja ruokakulttuuriin saakka. Voisi hyvin olettaa, että tämä kahtiajako on ulottunut myös eläinainekseen. Itäisellä alueella haettiin lisäverta sieltä, mihin kulttuurikonstit luonnollisesti muutenkin veivät ja läntisellä alueella oltiin tiiviissä yhteyksissä Ruotsin emämaahan ja Itämeren rannikkoalueille. Eläinainekseen on saattanut olla suuriakin geneettisiä eroja, mutta ne ovat kadonneet alueellisten tyyppien sulautuessa itäsuomalaiseen versioon sen valikoituessa suomenlampaan pohjaksi rotua perustettaessa.

Riippumatta siitä, kuinka suomalaisuus käsitettiin, jonkinlaisen paikallisen lampaan ymmärrettiin 1500-luvulla olleen olemassa erotukseksi ruotsalaisesta lampaasta. Tämä käy ilmi kuninkaankartanoiden ja linnon tileistä, joihin lampaita lueteltiin niiden alkuperän mukaan. Anna-Maria Vilkuna toteaa vuonna 1545 Turun linnassa olleen 225 englantilaista lammasta, 160 ruotsalaista lammasta ja 40 suomalaista lammasta. (Vilkuna 1998; 138) Partalan kuninkaankartanon tileistä tiedämme siellä olleen vuonna 1561 kaksi englantilaista pässiä, kaksi ruotsalaista pässiä, kaksi ruotsalaista lammasta (uuhta) ja 32 ”kartanon karjaan kuulunutta lammasta” eli todennäköisesti paikallista lammaskantaa edustavaa eläintä. Tilit ovat ehkä ensimmäisiä kertoja, kun suomalainen lammaskanta on erotettu omaksi rodukseksi.

Millainen tuo paikallinen Suomen maan kamaralla elänyt lammaskanta sitten oli? Auli Bläuer toteaa, että rautakautista, keskiaikaisista ja uuden ajan arkeologisista luuaineistoista löytyy sekä sarvellisia että sarvettomia kalloja, jotka ovat kuuluneet sekä uuhille että pässille ja myös monisarvisia yksilöitä. (Bläuer 2015; 116) Tähän kun vielä lisätään kuninkaankartanoiden tileistä poimittuja yksityiskohtia, voidaan tehdä jonkinlainen synteesi 1500-luvun lammaskannasta. Tämä sarvekas eläin ylsi reilun viiden kilon ruhopainoon, tuotti puoli kiloa villaa ja sai keskimäärin 0,5 karitsaa. Eläinaineksessa oli siis vielä hiukan parantamisen varaa. Mitä asialle on tehty vuosisatojen kuluessa, selviää Lammasta ja vuohilehden seuraavassa numerossa.

Lähteet:

Bläuer, Auli, 2015; Voita, villaa ja vetoeläimiä. Karjan ja karjanhoidon varhainen historia Suomessa. Karhunhammas 17. Arkeologia/Turun yliopisto.

Hukantaival, Sonja & Bläuer, Auli, 2017: Ritual Deposition of Animals in late Iron Age Finland: a case-study of The Mulli settlement site in Raisio. Estonian Journal of Archaeology 2017, 21, 2.

Kaukonen, Väinö (toim.), 1937; Savotar III. Savolaisen osakunnan kotiseutujulkaisu. Helsinki.

Linnilä, Kai (toim.), 2002; Olaus Magnus: Suomalaiset Pohjoisten kansojen historiassa II. Tammi.

Naakka-Korhonen, Mervi, 2008: Kansa vaivojensa parantajana. Teoksessa Savo ja sen kansa. Savon historia VII. Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran Toimituksia 1192, Tiede. Helsinki.

Räsänen, Matti & Räsänen, Riitta, 2008: Luonnonkäyttäjän työvuosi. Teoksessa Savo ja sen kansa. Savon historia VII. Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran Toimituksia 1192, Tiede. Helsinki.

Ryder, M.L. 1983; Sheep and Man. Duckworth. London.

Siikala, Anna-Leena, 2008; Myytit, riitit ja tietäjän toimet. Teoksessa Savo ja sen kansa. Savon historia VII. Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran Toimituksia 1192, Tiede. Helsinki.

Vilkuna, Anna-Maria, 1998; Kruunun taloudenpito Hämeenlinnassa 1500-luvun puolivälissä. Suomen Historiallinen Seura. Bibliotheca Historica 31. Helsinki.

Vilkuna, Kustaa, 1991; Vuotuinen ajantieto. 18 p. Otava.

Vuohiseminaari kokosi alasta kiinnostuneet katso- maan yhdessä tulevaan, ja hieman menneeseenkin

Seminaari järjestettiin osana Luonnonvarakeskuksen koordinoiman Kansallisen eläingenivaraohjelman vuoden 2018 toimenpiteitä. Tapahtuman järjestivät Luonnonvarakeskus ja ProAgria Etelä-Pohjanmaa maaliskuussa Jokioisilla.

Koonnut ja kirjannut **Sanni Virtanen**
Hankevetäjä, Vuohitalous Elinkeinoksi-hanke, ProAgria Etelä-Pohjanmaa

Suomen vuohien historia: Vuohi on kotieläimistä vanhimpia

AULI BLÄUER
Luonnonvarakeskus

BoNe: Naapurista lainaamassa. Kulttuurikontaktit karjanhoidon kehittäjänä Itämeren pohjoisosassa esihistoriallisena ja historiallisena aikana.” -projektissa tutkitaan vuohien historiaa monitieteellisestä näkökulmasta. Mukana on arkeologian, historian ja muinais-DNA:n tutki-

musta. Projektin tavoitteena on myös lisätä tiedon avulla vuohitietoutta ja niiden arvostusta.

Vanhoja luita löytyy esimerkiksi muinaisista haudoista, tunkioilta sekä rituaalisista paikoista. Suomessa luututkimus on ongelmallista, sillä hapan maaperä tuhoaa luita. Tutkimuksen avulla on kuitenkin selvitetty, että varhaisimmilla ihmisillä, jotka saapuivat Suomeen kivikauden alussa, ei ollut

muuta kotieläimiä kuin koira. Ensimmäiset suomalaiset olivat metsästäjä-keräilijöitä. Pikkuhiljaa maanviljelyskulttuuri kuitenkin syrjäytti metsästyksen. Varhaisimmat suomalaiset kotieläimet olivat vuohi, nauta, lammas ja sika. Siipikarjasta ja hevosista on merkkejä vasta myöhemmin. Vanhin kotieläimen luu on 4 000 vuotta vanha vuohen tai lampaan ranteen luu. Näi-

KÄÄNNÄ

den kahden lajin luut muistuttavat toisiaan niin paljon, että lajia ei voi tunnistaa varmasti.

Muita varhaisia löydöksiä suomalaisten kotieläimistä ovat 5 000 vuotta vanhoista keramiikka-astioista löytynyt maitorasva (lajista ei tietoa), sekä nuorakeraamisesta haudasta löytyneet vuohenkarvat. Tämän löydön ikä on noin 4 000–5 000 vuotta. Vanhimmat varmasti tunnistetut vuohenluut ovat ”vain” 1 000 vuotta vanhoja, eli rautakauden lopusta.

Hyödyllinen, mutta myös vahinkoeläin

Vuohien myöhemmistä vaiheista Suomessa on saatavilla enemmän tietoa. Keskiajalla vuohet eivät olleet yleisiä kotieläimiä kaupungeissa. Kuninkaankartanon tilitiedoista on löytynyt tiedot, että vuohen ruhopaino oli noin 5–7 kg, ja kutusta piti saada juustoa 3,3 kiloa vuodessa. Säkäkorkeus oli keskimäärin 60 cm, nupuja kalloja ei ole löydetty. Keskiajan jälkeen, 1600–1700-luvuilla, vuohia kohtaan suhtauduttiin kaksijakoisesti: niitä pidettiin toisaalta hyödyllisinä ja vähään tyytyväisinä eläiminä, toisaalta ne olivat myös vahinkoeläimiä, ja monissa oikeuskäsittelyissä oli kyse vuohien aiheuttamista vahingoista. Aikalaisteksteissä on mainittu vuohien pärjäävän melkein pelkästään männynneulasilla, ja osaavan hankkia itse ravintonsa, jos saavat joskus lehtiä ja heiniä kerran viikossa.

1800-luvulle saakka kotimaiset karjaeläimet olivat turvassa ulkomailta ”kilpailijoilta”. Kotoiset eläimkannat olivat sopeutuneet niukkoihin oloihin (metsälaitumet+talven niukka ruokinta) ja suomalaiseen tautikantaan. 1800–1900-luvuilla ulkomaiset rodut syrjäyttivät kotimaiset kannat monissa lajeissa, mutta vuohi on säilyttänyt melko hyvin. Nyt tavoitteena onkin nostaa sen kulttuuriperinnöllinen arvo esiin: muinaiset vuohet ja muut kotieläimet auttoivat suomalaisia selviämään karuissa oloissa. Suomen vuohet ovat osa eläingeenivarojen monimuotoisuutta, Bläuer päättää.

Eläinjalostuslainsäädäntö ja tuet nyt ja tulevaisuudessa

SANNA VARJUS

Evira

Kantakirjaus on vapaaehtoinen toimenpide, jolla pyritään edistämään rotujen jalostusta valitsemalla parhaat eläimet suvun jatkajiksi. Vuohilla on yksi kantakirjanpitäjä, ProAgria Keskusten Liitto (suomenvuohi). Eviran rooli on hyväksyä kantakirjan pitäjät ja valvoa näiden toimintaa. Evira myös hyväksyy rotujen jalostuksen ohjesäännöt ja näihin tehtävät muutokset. Evira ei ohjaa jalostusta, vaan seuraa, että siihen liittyvää lainsäädäntöä noudatetaan.

Eläinjalostuslainsäädännöllä säädetään jalostukseen käytettävistä eläimistä pidettävästä kantakirjasta, kantakirjaa pitävistä yhteisöistä, jalostukseen käytettäviä eläimiä ja niiden sukuoluja ja alkioita koskevista asiakirjoista ja jalostukseen käytettävien eläinten ja niiden sukuolujen ja alkioiden tuonnista. Nykyinen kansallinen laki eläinjalostustoiminnasta ja sitä täydentävät asetukset ovat olleet voimassa vuodesta 2014.

1.11.2018 tulee voimaan uusi EU:n eläinjalostusasetus ja sitä täydentävät komission täytäntöönpano- ja delegoidut asetukset. Nämä komission asetukset sisältävät muun muassa mallilomakkeet eri eläinlajien jalostustodistuksille, sekä mallipohjan kantakirjaa pitävien yhteisöjen tietojen julkaisemiselle. Tulevassa asetuksessa tarkennetaan kantakirjoja pitävien järjestöjen menettelysääntöjä. Eläinjalostustoimintaa koskeva lainsäädäntö ei saa olla ristiriidassa eläinsuojelulain, eläintutilain ja eläintunnistusjärjestelmälain kanssa.

Kantakirja koostuu osastoista

Kantakirja koostuu pääosastosta ja mahdollisista lisäosastoista. Pääosasto voidaan jakaa luokkiin jalostusarvon mukaan, ja edelleen eläinten iän tai sukupuolen mukaan. Arvoluokkien vaatimukset kerrotaan kantakirjan ohjesäännössä. Pääosastoon pääsemisen edellytyksiä ovat eläimen tunnistus, polveutuminen (vanhemmat ja isovanhemmat samassa pääosastossa) ja sukutaulu. Lisäosastoa voidaan käyttää eläimille, jotka eivät täytä kaikkia pääosaston vaatimuksia, mutta ovat kuitenkin tunnistettavissa, ja niillä on rodun ohjesäännön mukaiset ominaispiirteet/vähimmäisvaatimukset. Siirto lisäosastosta pääosastoon on jossain tilanteissa mahdollista.

Uuden asetuksen voimaan tulon jälkeen astutukseen hyväksytään kaikki pääosaston eläimet, keinosiemennykseen hyväksytään pukit (ja munasolujen ja alkioiden keräykseen kutut), joille on tehty joko yksilötulosten testaus (asema- tai tila-testaus), tai jalostusarvon arviointi (testaus- tai genomiset tiedot). Poikkeuksena on jalostusohjelmat, joissa tavoite on rodun säilyttäminen: näissä testaus tai jalostusarvon arviointi pitää suorittaa vain jos sitä edellytetään jalostusohjelmassa. Keinosiemennykseen käytettävien pukkien tunnistaminen pitää varmistaa veriryhmä- tai DNA-analyysillä, ja keinosiemennyspukkien jalostusarvojen arvioinnin tulokset on oltava julkiset ja ajan tasalla. Jatkossa jalostustodistuksen muoto ja sisältö ovat komission mallin mukaiset.

Päätavoitteena suomenvuohen säilyttäminen

Milla Alanco-Ollqvist ProAgria Etelä-Pohjanmaasta esitteli suomenvuohen kantakirjaohjesäännön luonnoksen. Kantakirjan päätavoitteena on rodun säilyttäminen, ja muita jalostettavia ominaisuuksia ovat maitotuotos (tästä pohdittiin, voiko maitotuotos olla ohjesäännössä, jos ei mitata), lypsettävyys, luonne, paino, rakenne ja terveys. Eläimen tietoihin tehdään merkintä sarvellisuudesta ja värisestä, sanallisesti voidaan kirjata koko, luonne ja lypsettävyys.

Vuohien tuet nyt ja tulevaisuudessa

PEKKA PIHAMAA
Maatalousekonomisti MMM

Maatalousekonomisti Pekka Pihamaa esitteli kuluvan ohjelmakauden tukia. Ne pysyivät suurilta osin samoina ohjelmakauden loppuun. Keskustelua herätti Etelä-Suomen kuttupalkkio, jota on käytettävissä vuosittain kiinteä summa, 200 000 euroa. Etelä-Suomen kasvaneet vuohimäärät ovat siis laskeneet eläinkohtaista kuttupalkkiota. Yleisesti varojen siirto toimenpiteiden välillä ei ole mahdollista, sillä tukia koskee nollasummapeli, eli jos kuttupalkkion kokonaismäärää nostettaisiin, pitäisi löytää myös luovuttava sektori.

Hyvinvointikorvaus suosiossa

Eläinten hyvinvointikorvausta on hakenut reilut 20 vuohitilaa, eli lähes kaikki, joilla eläinyksikkövaatimus täyttyy. Ensimmäinen erä, noin puolet korvauksesta, maksetaan marraskuun lopulla, loput seuraavan vuoden kesäkuussa. EHK:n vuoden 2019 toimenpiteiden tukiehtoihin on tulossa pieniä tarkistuksia. Todennäköisesti luovutaan sellaisista korvauksen perusteista, mitkä ovat muutenkin hyvää käytäntöä, tai joiden kustannusvaikutusta ei ole voitu arvioida. Parannusehdotuksia nykyiselle kaudelle ja toiveita uusista toimenpiteistä seuraavalle ohjelmakaudelle otetaan vastaan.

Keskustelua herätti myös alkuperäisrotutuen korvaavan eläimen nimeäminen. Se koettiin työlääksi, ja viiden vuoden toimenpidekausi koettiin liian sitovaksi ja jopa ikärasistiseksi. Viiden vuoden kestolle Pihamaa esitti syyksi, että tuen tavoitteena on nimenomaan säilyttää rotuja, joten siihen oletetaan eläintenpitäjiltäkin pitkäjänteistä sitoutumista.

Vuohien keinosiemennys on nykyaikaa

MIKKO RANTA-HUITTI
HH Embryo Oy

Miksi vuohia keinosiemenetään? Tärkeä syy on bioturvallisuus – sperma ja alkio eivät levitä tauteja. Muita syitä ovat eläinaineksen paraneminen nopeasti, huippupukkien ja harvinaisempien linjojen käytön mahdollistaminen, vähemmän elätettäviä pukkeja, tiineyksien synkronointi mahdollista, lihantuotannon parantaminen. Keinosiemennys edellyttää jalostussuunnitelmaa, joka pohjautuu lineaariseen arvosteluun ja tuotosseurantaa. Lisäksi tarvitaan tilat ja osaaminen sekä tietysti spermaa/alkioita. Sperma täytyy hankkia asemalta ja siitä on oltava terveystodistus. Suomessa vuohille on asema FIN PO-1. Ongelmana on, että samalla tilalla on korkeimman terveystatuksen pässejä, ja sama status vaadittaisiin myös pukeilta. Suomessa ei tällä hetkellä ole korkeimman terveystatuksen vuohitiloja, sillä statuksesta luovuttiin, kun tahdottiin saada mahdollisimman laajasti suvut käyttöön. Uusi, alemman terveystatuksen

asema, ei ole taloudellisesta näkökulmasta mahdollinen. Tällä hetkellä keinosiemennyksissä käytettävä sperma hankitaan Ranskasta, rodut ovat saanen, alpine ja boer. Muita potentiaalisia maita olisivat esimerkiksi Hollanti, Kanada ja USA.

Vuohien tilasiemennyskurssi on herättänyt kiinnostusta tuottajien keskuudessa. Osa on sen jo käynytkin ja uusia kursseja on suunnitteilla. Tilasiemennyskurssin käynyt saa siementää omia eläimiään, tai työpaikkansa eläimiä. Kurssi suoritetaan näyttötutkinnolla. Kaupallisia vuohiseminologeja on tällä hetkellä HH:n palveluksessa seitsemän. Myös eläinlääkärit saavat siementää, ja alkionsiirrot ovat aina eläinlääkärin tehtäviä.

Siemennys voidaan hoitaa joko yksilöllisesti tai hormonien avulla kiimat synkronoimalla (eläinlääkäri hoitaa). Kiimantarkkailu vaatii vuohisilmää ja kokemusta, joskus tiineetkin eläimet näyttävät kiiman oireita. Apuna voidaan käyttää härnäripukkia. Alkiot siirretään hormonisynkronoituihin eläimiin, kaksi alkioita vastaanottajaa kohden. Alkioita voidaan

myös huuhdella.

Tällä hetkellä vuohia jo selvästi osataan siementää, tiinehtymisprosentti on ollut noin 80 %. Pohdinnassa on, miten saadaan suomenvuohen spermaa keinosiemennyskäyttöön.

Kuva: Mikko Ranta-Huitti

Vuohien spermaa tuodaan nyt Ranskasta. Asemalle ei voida ottaa suomenvuohien terveystatusten puuttumisen vuoksi.

Tuotosseurannan ideointi ja suunnittelu

MILLA ALANCO-OLLQVIST

ProAgria Etelä-Pohjanmaa
Vuohitalous elinkeinoksi

MARKUS KOIVISTO

Vuohitallisen kokemukset

ProAgria Etelä-Pohjanmaalla on käynnissä 1,5 vuotta kestävä hanke, jossa on tavoitteena suomalaisen vuohitalouden nykyaikaistaminen tiedonvälityksen ja pilottitilatoiminnan avulla. Hankkeessa yhteistyökumppanina toimii Juustoportti ja hankealueena Etelä-Pohjanmaan ja Pirkanmaan ELY-keskusten alueet. Yhtenä toimenpiteenä on tuotosseurannan käynnistämisen selvitys.

Yli puolet kiinnostuneita tuotosseurannasta

Osana tuotosseurantaselvitystä on *Saila Ruuhisen*, Savonia, opinnäyte-työ ja siihen kuuluva kyselytutkimus vuohenmaidon tuottajille. Kyselyn tavoitteena oli selvittää, moniko olisi kiinnostunut tuotosseurannasta, miten usein maitoja haluttaisiin mitata ja mitä siitä oltaisiin valmiita maksamaan. Kyselyyn vastasi 22 henkilöä. 55 prosenttia vastaajista oli kiinnostuneita mittaamaan kuttujen yksilökohtaisia maitomääriä, puolet olisi valmiita mittaamaan maidot 10–12 kertaa vuodessa, puolet 1–6 kertaa. Samoin puolet vastaajista oli kiinnostuneita suorittamaan näytelypsyjä, hieman yli puolet 1–3 kertaa vuodessa, ja alle puolet 4–12 kertaa vuodessa. Puolet toivoi tuotosseurannan maksavan 4–6 €/kuttu/vuosi, ja puolet olivat valmiita maksamaan 7–12 €/kuttu/vuosi.

Ruuhinen on myös selvittänyt ICAR:n (The International Committee for Animal Recording) vaatimukset vuohien tuotosseurannalle. Tiedoissa otetaan huomioon rotu ja kuluva lypsykausi/kuluva vuosi. Pakollisia tietoja ovat eläinkohtaisesti muun muassa kutun ID, yhteenlaskettu maitotuotos, keskimääräinen päivätuotos, lypsykauden pituus, lypsykausi, poikimaikä, mahdollisen imetyskauden pituus. Lisäksi tilakohtaisia tietoja ovat esimerkiksi lypsytapa, imetyskauden

Markus Koivisto kertoi maidonmittauskokemuksistaan.

pituus, umpeenpanotapa, valittu seurantalata ja koko tilan keskituotos. ICAR:n järjestelmään kuulumista puoltaa se, että tulokset olisivat vertailukelpoisia muiden ICAR-maiden kanssa.

Tuotosseurannan aloitukseen tarvitaan siis perustiedot: sukulaisuusseuranta ja kantakirjat; tuotostiedot: maitomäärän mittaaminen + analyysit, tulosten keruu ja koonti ja niistä koostetut vuositilastot. Kustannuksia tulee mittareiden hankinnasta, näytteiden analysoinnista, ohjelmistoista (tietokanta, sovellus, tekninen tuki), sekä tuotosseurannan organisoinnista/neuvonnasta. Tuotosseuranta mahdollistaisi jalostussuunnittelun, ruokinnansuunnittelun ja maidon laadun tarkemman hallinnan.

Tuottaja: Mittalypsy paljastaa eläinten välisen vaihtelun

Maidonmittauskokemuksistaan kertoi *Markus Koivisto*. Koivistolla on ollut vuohia viisi vuotta, aiemmin hänellä oli myös lypsylehmiä. Tällä hetkellä tilalla on noin 110–120 kuttua. Käytössä on Waikaton-maitomittarit, kuusi maitomittaria kahdeksan lypsy-yksikön asemalla. Ajallisesti mittalypsyyn menee noin 10–15 minuuttia normaali-lypsyä pidempään, kun mittalypsyllä on selkeät rutiinit ja avustaja maitomääriä merkkäämassa. Maitojen mittaamiseen innoitti keinosiemennys:

”Mittalypsyjen tekeminen on tärkeää esimerkiksi syksyllä, kun osa vuohista ehtyy nopeammin.”

näin osataan valita eläimet, jotka kannattaa keinosiementää. Lisäksi mittalypsyjen tekeminen syksyisin on hänen mielestään tärkeää, koska silloin osa vuohista ehtyy nopeammin. Koivisto kaipaasi tuotosseurannasta raportteja ja tunnuslukuja sekä vertailua muihin tiloihin. Eläinkohtainen maidon mittaaminen on paljastanut eläinten välisen suuren vaihtelun, esimerkiksi samaan aikaan poikineissa kutoissa maitomäärän vaihtelu oli yhdellä mittalypsyllä 0,7–3,5 kg, joten tankkimaidon keskiarvoon verrattuna hajonta on suuri. Koivisto myös kertoi tiedon lisäävän tuskaa, minkä vuoksi joulukuussa ei maitoja mitattu, ettei joulumieli katoa. Eläinkohtaisia yllätyksiäkin oli tullut – pieniutareinen kuttu voi tuottaa paljon maitoa, ja suuriutareinen olla tiukka ja heikko-tuotoksinen.

Osallistujissa herätti suurta mielenkiintoa Koiviston tekemät Excel-tilatukset, joissa seurattiin esimerkiksi yhden pukin ensikkotytärtyrhmän kuukausittaisia maitotuotoksia, verrattiin samaan aikaan poikineiden kuttujen (hyvin erilaisia) lypsykäyriä, ja tehtiin tytärtyrhmävertailua kahden pukin välillä. Tällaisia vertailuja olisi mahdollista tuotosseurannan tulosten avulla tehdä, ja lisäksi saada vertailutietoa muihin tiloihin.

Kuva: Mervi Honkatukia

Vuohenmaito ja -lihamarkkinat

ARI ALHOKOSKI
Juustoportti

Ari Alhokoski toimii Juustoportilla tuotannon esimiehenä. Juustoportti vastaanottaa vuohenmaitoa vuosittain noin miljoona litraa, mutta tarve olisi huomattavasti suurempi. Vuohenmaidontuottajia on kahdeksan. Maito kerätään tiloilta kolmesti viikossa ja sitä tulee yhteensä noin 3 500 litraa hakukertaa kohden. Hakualueena on Loviisa–Kurikka-akseli. Tällä hetkellä Juustoportilla on neljä vuohenjuustoa: Vuohen GR, Vuohen viinitarhurin juusto, Keisarin juusto ja Vuohen vuoristojuusto. Nyt suunnitelmassa on uudet vuohenmaitotuotteet, esimerkiksi tuorejuustot ja vuohen maito UHT. Haasteena on saada riittävästi laadukasta vuohenmaitoa, sillä myyntipotentiaalia olisi myös muualla Euroopassa. Vientiväylät saatiin auki, kun Vuohen Gr juusto ja Vuohen viinitarhurin juusto saavuttivat kultamitalit Tirolin Käsiade-juustokilpailun Premium-juustojen sarjassa 2014.

SUSANNA KUJALA
Panelian vuohitila

Susanna Kujala on aloittanut lihapukkien kasvatuksen vuonna 2015. Kilit tulevat tilalle noin viikon ikäisinä, ja niitä teurastetaan läheisellä Lallin Lampan teurastamolla. Kujalalle tuotannon eettisyys on tärkeää ja tavoitteena on saada koko eläin hyötykäyttöön: taljat pystyy hyödyntämään sellaisenaan, tai esimerkiksi tumppuina, sarvet ovat haluttuja, luut menevät koruntekijöille. Vuohen liha on vähärasvaista ja rautapitoista, suorastaan terveystilihaa. Liha menee vakioasiakkaille, jälleenmyyntiin, sekä Reko-piireihin. Kujalan mukaan tuotantoketjuista on hankala neuvotella yksin, ja uusia lihantuottajia tarvittaisiin. Myös markkinoinnissa voitaisiin hyödyntää yhteistyötä tilojen välillä.

RIITTA SALONIEMI
Saloniemen juustola

Saloniemen juustolalla on paljon herkullisia erikoistuotteita. Tilan valikoimaan kuuluvat ovat muun muassa raakamaito, tuorejuusto, jogurtti, rahka, veta (=salaattijuusto), gouda, herajuusto, kerma, voi ja toffee. Riitta antoipaljon ajateltavaa uusille tai tuotannon laajentamista suunnitteleville tiloille. Vuohien hankintaa pohtiville karkeat rajat eri tyyppisille tiloille ovat: kotitarvetilalle 1–10 lypsävää vuolta (mikäli myyt maitoa/tuotteita ulos tilalta, elintarvikehuoneisto), oma juustola 50–150 lypsävää (hyväksytty laitos), ja meijerin tuottaja 150–1 000 lypsävää. Vuohet vaativat yhtä huolellisen ruokinnan kuin lehmät, säännöllisen hoidon ja toimivat aitaratkaisut. Vuohien kanssa kärsivällisyys on tarpeen, ja paimenkoira on hyödyllinen avustaja eläinten siirtelyssä. Vuohenmaidontuotannon mahdollisuuksia on Salonien mukaan se, että vuohien pidon aloittamisen alkuun pääsee edullisemmin kuin muiden tuotantoeläinten (esim. siat, lypsylehmät) kanssa. Lisäksi vuohimaitomarkkinoilla on tilaa ja tarvetta uusille tuottajille. Erikoistuotanto kiinnostaa kuluttajia! Pohdittavia asioita taas on se, että tuottajia on niin vähän, että (kotimaista) tietoa, kirjallisuutta ja neuvontakanavia on vähän ja jalostusmahdollisuudet ovat lehmäpuoleen verrattuna rajalliset. Vuohien lääkintä on haastavaa, koska vuohitietoisia eläinlääkäreitä on vähän. Vuohien pitoon liittyvät ohjelmistot ovat alkeellisia, eikä esimerkiksi mobiiliversioita ole. Lisäksi vuohet täytyy ottaa tosissaan, ja ala tarvitsee lisää nimenomaan pitkäaikaisia tuottajia.

Riitta Saloniemi esittelee Marja Hyytiän vuohituotteita.

Kuva: Sanni Virtanen

Muiden vuohituotteiden markkinat

MARJA HYYTIÄ
Kalanti

Marja Hyytiä, "Kili-Marja" on hankkinut ensimmäiset vuohet vuonna 1980. Parhaimmillaan hänellä on ollut 19 kuttua (ja 11 pukkia). Tällä hetkellä kuttuja on neljä. Kaikki maito on hyödynnetty itse, tai myyty tinkimaitona. Eläimet lihaa lukuun ottamatta on pyritty hyödyntämään kokonaan. Hyytiällä onkin valtavasti erilaisia vuohituotteita ja käsityöosaamista. Seminaarissa oli esillä muun muassa vuohen karvasta kehrättyä villalankaa, nahkarumpuja, turkisiiviä, ja vuohennahalla sidottuja kirjoja. Marjan tuotteet herättivät inspiraation: vuohesta on moneksi!

Kuva: Sanni Virtanen

Marja Hyytiä esitteli vuohituotteita.

Vuohitalous elinkeinoksi -hankkeen kuulumiset

ProAgria Etelä-Pohjanmaan Vuohitalous Elinkeinoksi -hankkeen tavoitteena on parantaa vuohituotannon toimintaedellytyksiä. Hankealueena on Etelä-Pohjanmaa ja Pirkanmaa, ja hankeaika 1.1.2018–30.6.2019. Yhteistyökumppanina toimii Juustoportti.

Hankkeen aluksi on kerätty sidosryhmiltä toiveita, ajatuksia ja ideoita. Hyviä kommentteja on tullut ohjausryhmältä, samoin vuohiseminaarista. Kevään aikana alkavat käytännön toimenpiteet pilottitilakäynneillä sekä muutaman asiantuntijan tiedonhakumatalla. Tuotosseurantaselvitys on jo hyvällä mallilla, jalostussuunnittelun kartoituksen osalta yhteistyökuviot myös.

Pilottitilojen kanssa sovitaan tietty aihepiiri, johon keskitytään enemmän. Näitä ovat muun muassa maidon mittaamisen käytännöt, jalostus, työtehon parantaminen, maidon laadun hallinta ja ruokinnan tehostaminen. Tiedonhakumatalta tavoitteena on saada toimivia käytäntöjä ja tietoa hyödynnettäväksi Suomessa. Hankkeessa työskentelevät hankevetäjä *Sanni Virtanen* (lypsykuttujen ruokinta ja jalostus + hankkeen käytännön järjestelyt) *Milla Alanco-Ollqvist* (lihakilien ruokinta ja yleinen vuohiasiantuntemus), *Anja Norja* (talous), *Johanna Mäntyhärju* (tek-

Kuva: Seija Paananen

”Luithan kokkidioosiartikkelin sivulla 32, se pätee myös kileihin.”

nologia+lypsy), *Sari Morri* (työn tehokkuus, Lean, jalostus) sekä *Sanni Rintamäki* (tuotosseuranta).

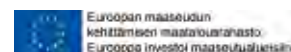
Syksylle suunnitteilla on ulkomaanmatka tuottajille. Lisätietoa on luvassa myöhemmin, mutta kiinnostuneet voivat olla jo yhteydessä!

Materiaalia kerätään hankkeen kotisivuille, josta löytyy myös tietoa tulevista tapahtumista.

Kotisivut löytyvät osoitteesta <https://etela-pohjanmaa.proagria.fi/hankkeet/vuohitalous-elinkeinoksi-9559>

Lisäksi hankkeella on sähköpostilista, jos haluat listalle, ota yhteyttä Sanni Virtaseen, sanni.virtanen@proagria.fi, 043 826 8639

PRO
Agria Etelä-Pohjanmaa

HAEMONCHUS CONTORTUS SUKKULAMATO

PNA-värjäys nyt Movetilta!

Vastausaika: 1–3 arkipäivää

Näyte: tuoretta ulostetta noin 1/2 dl

Hinta: 54,25 € (sis. alv 24 %)

Eläindiagnostiikkalaboratorio Movet Oy

Bioteknia 1, Neulaniementie 2 | 70210 KUOPIO | info@movet.fi | 050 502 0770

Valikoimassamme myös mm:

- Madon munat, kpl/g (McMaster)
- Sisäloiset, määrä ja tunnistus (McMaster + sed/flot, kokkidien jaottelu koon perusteella)

LABORATORIOPALVELUT
MOVET

Elintärkeitä vastauksia.
movet.fi

Kuva: Seija Paananen

Suomen Vuohiyhdistys ry

Perustettu

23.04.1979

www.suomenvuohiyhdistys.fi
suomenvuohiyhdistys@gmail.com

HALLITUS

Puheenjohtaja

Riitta Saloniemi, Laitila
040 557 3544, rj.saloniemi@lailanet.fi

Varapuheenjohtaja

Jonna Ukkola, Loppi
040 757 3757,
jonna.ukkola@outlook.com

Sihteeri, rahastonhoitaja, jäsenrekisteri, nettivastaava

Susanna Kujala, Panielia
050 339 1834,
susanna.kujala1@gmail.com

Muut hallituksen jäsenet

Milla Alanco, Pro Agria Etelä-Pohjanmaa
040 706 0558, milla.alanco@proagria.fi

Jaakko Niemi, Kurikka
044 564 8522, jaska@vatajanranta.net

Erkki Väisänen, Keikyä, MTK:n edustaja
0400 722 027, ervaian@gmail.com

Miina Huittinen, Punkalaidun
050 554 1110, miina_huittinen.yahoo.co.uk

Markus Koivisto, Kihniö
050 463 5354, koiviston.tila@hotmail.com

Jäsenmaksu vuodelle 2018

1. Jäsenmaksu 35 euroa/vuosi. Sisältää kaksi Lammas & vuohi -lehden vuohiteemanumeroa ja pääsyn Facebookin jäsensivuille.
2. Jäsenmaksu 20 euroa/vuosi. Sisältää pääsyn Facebookin jäsensivuille.
3. Mikäli haluat päivittää jäsenmaksusi 20 eurosta lehden sisältävään vaihtoehtoon, maksa Vuohiyhdistyksen tilille 15 euroa.

Tilinumero FI77 5144 0820 0108 70

Laittakaa viestikenttään:

"jäsenmaksu 2018 ja omat tietosi"

(nimi, osoite, s.posti, puhno)

Muista laittaa sähköpostia jäsenihteerille jossa ilmoitat jäsenyytesi ja omat tietosi; susanna.kujala1@gmail.com

Suomen Vuohiyhdistys toimii yhdyssiteenä vuohenkasvattajien välillä. Lisäksi sen tehtävänä on edistää vuohitaloutta ja jalostusta sekä vuohien ja vuohitaloustuotteiden käyttöä ja tunnettuutta. Yhdistyksen jäseneksi ovat tervetulleita kaikki vuohenkasvattajat sekä vuohista ja vuohitaloustuotteista kiinnostuneet harrastajat ja ammattilaiset.

Uusia tuulia Suomen Vuohiyhdistyksessä

Vuonna 1979 perustettu Suomen Vuohiyhdistys toimii koko maan vuohenkasvattajien kattojärjestönä.

Eila Pennanen

Toivomme lisää uusia jäseniä sekä toimijoita mukaan yhdistykseemme. Jäsenmaksumme uudistuvat ja nyt perusjäsenyyteen kuuluu pääsy Facebookin jäsensivuille, jossa julkaistaan mielenkiintoisia ja laadukkaita vuohiartikkeleita. Toisessa jäsenmaksuluokassa Facebook -jäsenivujen lisäksi jäsenyyteen kuuluu kaksi Lammas & vuohi -lehden vuohiteemanumeroa", selvittää Suomen Vuohiyhdistyksen sihteeri *Susanna Kujala* vuoden 2018 alussa tapahtunutta jäsenmaksu-uudistusta.

Vuohiyhdistyksen toiminnassa on vuosien varrella ollut monia omistautuneita ja pitkäaikaisia jäseniä,

joista Kujala mainitsee edunvalvonnan eteen paljon työtä tehneen *Erkki Väisäsen*. Nuorempaa jäsensukupolvea edustava *Jonna Ukkola* on taas tuonut panoksensa vuohitalouteen ja yhdistystoimintaan väsymättömänä tiedonhankkijana.

"Elämme niin yhdistyksessämme kuin koko vuohisektorilla jännittävää murroskautta", toteaa Kujala. Vuohitalouden ajankohtaista asioista pinnalla ovat pukkikilien kasvatuksen ja keino-osiennystoiminnan edistämisen lisäksi Vuohitalous elinkeinoksi -hanke, jossa myös Suomen Vuohiyhdistys on mukana.

Suomen Vuohiyhdistyksen jäsenmaksu-uudistus

Kuluvana vuonna 2018 kaksi jäsenmaksuluokkaa ja jäsenmaksun päivitys

1. Jäsenmaksu 35 euroa/vuosi. Sisältää kaksi Lammas & vuohi -lehden vuohiteemanumeroa ja pääsyn Facebookin jäsensivuille.
2. Jäsenmaksu 20 euroa/vuosi. Sisältää pääsyn Facebookin jäsensivuille.
3. Mikäli haluat päivittää jäsenmaksusi 20 eurosta lehden sisältävään vaihtoehtoon, maksa Vuohiyhdistyksen tilille 15 euroa.

Tilinumero: FI77 5144 0820 0108 70

Muista kirjoittaa viestikenttään nimesi, osoitteesi ja sähköpostiosoitteesi.

1

3

2

4

Laitumelta
lautaselle

Lammas ja hunaja ne yhteen soppii

1. Yhdessä kokkaillen illallinen valmistuu nopeasti. Samalla on hauska vaihtaa kuulumisia.
2. Päärynät saavat maistuvan pinnan paistamisesta ja lopuksi lisätystä hunajasta.
3. Miedon perunakuorisen vatraskan täytteeksi kannattaa kokeilla jauhelihan ennakkoluulotonta maustamista.
4. Marjojen raikkaudesta, hunajan makeudesta ja mascarponen pehmeydestä syntyy täydellinen yhdistelmä.

Lammas on mitä parhaita lähiruokaa. Monesti samasta paikasta saa hankittua myös hunajaa, juureksia, valkosipulia, yrttejä, omenoita ja marjoja. Näistä aineksista syntyy maistuvaa ruokaa juhlaan ja arkeen.

Teksti **Tiina Anola-Pukkila**, kotitalousasiantuntija, Pohjois-Karjalan Martat ry
Kuvat **Jaana Lumatjärvi**

Lampaan jauhelihasta valmistuu nopeasti lihapullat tai -pihvit. Taikinaan voi lisätä kypsennettyä herne- tai härkäpapuruuhetta lisäämään koostumusta ja proteiinia. Tai lihapullan sisään voi sujauttaa pienen juustopalan tai vaikkapa paprikaa vaihtelua tuomaan. Hunajaa voi käyttää lampaan marinointiin. Lampaanviulun melkein valmiiseen pintaan kannattaa kokeilla sipaista hunajaa, pinta saa lisää väriä ja mukavan sävyksen. Yrtit tuoreena tai maustepurkista täydentävät lampaan makua. Yrttejä voi käyttää samaan lammasruokaan moniakin erilaisia tai valita vain lempiyrtejä. Timjami, rosmariini kohtuullisesti käytettynä, rakuuna ja

tietysti minttu ovat varmoja valintoja. Valkosipuli on monen mielestä ehdoton lammasruuissa, mutta joskus kannattaa testata lampaan makua ilman valkosipuliäkin.

Maistuvat kyläjuhlat -hengessä järjestettiin Joensuun Marttakeskuksessa helmikuussa yhteinen kokkailu, johon osallistui Pohjois-Karjalan Lampureiden ja Pohjois-Karjalan Mehiläishoitajien jäseniä sekä asiakkaita. Pohjoiskarjalainen lampaanliha sai lisämakua oman maakunnan hunajasta ja jälkiruoka sopi marjaherkku. Polvijärveläiset lampaankyljykset, paisti, ulkofilee ja jauheliha ehtivät kypsyä illan aikana muheviksi. Kokeilimme myös ihan uutta ohjetta eli lisäsimme

tuttujen ilomantsilaisten perunavatraskoiden täytteeksi ruskistettua karitsanjauhelihaa. Idea oli oikein hyvä, jauheliha vain täytyy maustaa oman maun mukaan aika voimakkaaksi, koska perunakuori on mieto. Ruoka maistui, lampurit ja hunajantuottajat tutustuivat toisiinsa ja illan aikana suunniteltiin uutta paikkaa ja ideaa Maaseudun Sivistysliiton ja lampureiden jo vuosia yhdessä järjestämille Lammasmarraskin illoille.

Kurssin maukkaisiin tunnelmiin pääsee kokeilemalla hunajaista ja marjaisaa lammassateriakokonaisuutta.

Lampaanfilee

600 g	lampaan ulkofileetä
1 tl	basilikaa
1 tl	rosmariinia
	vähän kuminaa
0,5 tl	salviaa
0,5 tl	oreganoa
0,5 tl	paprikajauhetta
1 tl	sitruunapippuria
1 tl	suolaa
2 dl	oliiviöljyä
	nokare voita

Sekoita mausteet oliiviöljyyn. Pane mausteöljy ja filee muovipussiin. Sulje pussi tiukasti. Anna lihan marinoida jääkaapissa vuorokausi. Kääntelevälillä.

Kuumenna paistinpannalla nokare voita. Ruskista fileitä pannulla vajaa 10 minuuttia. Pane sen liha vielä kypsymään 180-asteiseen uuniin 10-15 minuutiksi. Tarjoa fileen kanssa hasselbackan perunoita, hunajaisia uunijuureksia ja kantarellikastiketta.

Linssi-Kasvissalaatti

1 tlk (noin 4 dl)	kypsiä linssejä (1,6 dl kuivattuina)
2	omenaa tai päärynää
1 rkl	voita tai margariinia
1 rkl	hunajaa
1 ruukku	salaattia
100 g	sinihomejuustoa
1 dl	pähkinä- tai mantelimurskaa

Kastike:

3 rkl	rypsi- tai pähkinäöljyä
2 rkl	omenaviini- tai balsamietikkaa
ripaus	suolaa
ripaus	mustapippuria

Jos käytät valmiiksi kypsennettyjä säilykelinssejä, valuta ja huuhtelee ne. Jos käytät kuivattuja, katso keitto-ohje pakkauksesta.

Sekoita kastikkeen aineet pienessä lasitölkissä ravistaen. Valele kastike kypsille linsseille, sekoita ja jätä vetäytymään.

Leikkaa huuhtotut omenat tai päärynät lohkoiksi. Poista siemenkodat. Sulata voi tai margariini paistinpannuun ja paista hedelmälohkot niin, että ne saavat hieman väriä. Valuta päälle tilkka hunajaa ja ravista pannua.

Huuhdo ja kuivaa salaatinlehdet. Tavallisen ruukkusalaatin sijaan voit kokeilla friseetä, tammenlehti- tai muuta salaattia, myös pienilehtisiä

salaatteja, kuten vuonankaalia.

Levitä ne joko isolle, laakealle tarjoiluastialle tai lautasille. Lisää linssejä ja asettele päälle paistetut hedelmälohkot.

Murena pinnalle juusto ja ripota pähkinä- tai mantelimurska. Salaatti sopii aterian alkupalaksi tai pääruuan kanssa tarjottavaksi.

Perunavatruskat lammastäytteellä

n. 1 kg	perunoita, jauhoinen lajike
n. 2 dl	hiivaleipävehnä jauhoja
1	kananmuna
1 tl	suolaa

Täyte:

250 g	lampaan jauhelihaa
1 pieni	sipuli hienonnettuna
2 dl	keitettyä riisiä tai ohraa
	valkospulia
	suolaa
	persiljaa
	muuta mausteita maun mukaan
	voiteluun: voisulaa

Leikkaa kuoritut perunat lohkoiksi ja keitä kypsiksi suolalla maustetussa vedessä. Kaada keitinvesi pois, soseuta perunat ja anna jäähtyä.

Ruskista jauheliha ja sipulit, lisää loput täyteen ainekset, mausta huolellisesti ja maistele täyte.

Sekoita hyvin jäähtyneen perunaseeseen joukkoon vehnä jauhot, muna ja suola. Leivo taikina paksuksi tangoksi ja jaa se noin 20 palaan. Painele palat jauhotetulla kädellä litteiksi pyöreiksi levyiksi (halkaisija noin 10 cm). Pane täytettä keskelle ja ummista vatruskat lautasen reunalla tai sormin puolikuun muotoisiksi. Laita vatruskat leivinpaperin päälle pellille ja paista 250 asteessa noin 15 minuuttia. Voitele kypsät vatruskat heti uunista otettua voisulalla.

Mascarpone-marjaherkku hunajalla

Pohja:

2 rkl	hunajaa
2 dl	paksua maustamatonta jogurttia
500 g	mascarponea tai muuta maustamatonta tuorejuustoa
0,5 dl	sokeria
2 tl	vaniljasokeria

Marjaseos:

5 dl	tuoreita tai sulatettuja paksu- kastemarjoja maun mukaan; mansikkaa, mustikkaa, vadelmaa jne.
0,5 dl	tomusokeria
1 rkl	hunajaa

Lisäksi:

3	Bastogne-keksiä tai muita keksejä
2 rkl	sitruunamelissaa
	lämmintä hunajaa

Sekoita ainekset pohjaa varten ja jätä maustumaan jääkaappiin, maistele, lisää tarvittaessa hunajaa tai sokeria. Makeuta marjat varovasti sekoittaen.

Laita hunajapurkki vesihauteeseen lämpenemään hetkeä ennen tarjoilua.

Muotoile tarjoiluastiaan mascarponeeoksesta pohja niin, että keskelle jää kuoppa. Kaada marjaseos kuoppaan, lusikoi lämmintä hunajaa marjojen päälle, murusta muutama keksi ja koristele sitruunamelissan lehdillä.

Tarjoa marjaherkku heti, jolloin siinä on vielä kylmät ja lämpimät elementit erotettavissa. Teimme kurssilla jälkiruuan suoraan laseihin. Näin herkusta riittää isommallekin ruokailijamäärälle.

Lähde: www.hunaja.fi

Lammasruokakurssin taustalla oli Maistuvat kyläjuhlat -hanke, jonka toteuttavat Pohjois-Karjalan Martat ja Maaseudun Sivistysliiton Pohjois-Karjalan aluejärjestö. Hankkeen rahoittaa 1.2.2017–31.12.2018 Euroopan maaseuturahasto, Joensuun seudun maaseutupalvelut, Keski-Karjalan maaseutupalvelut ja Pielisen-Karjalan kunnat. Hanke tarjoaa apua, koulutuksia ja uusia ideoita tapahtumien järjestämiseen. Yhdessä tekeminen, yhteisöllisyys, erityisesti karjalaisella perinteellä ja lähiruualla maustetun ruuan ympärillä kokoaa erilaisia ihmisiä ja kyläläisiä yhteen. Hankkeessa on mahdollisuus toteuttaa omat uudet juhlat tai lähteä uusin voimin vanhoihin paikkakunnan tapahtumiin mukaan. Kaikki lähiruokaan tai syötäviin luonnonantimiin liittyvät tapahtumat sopivat myös Maistuviin kyläjuhliin. Lisätietoa: <https://msl.fi/maistuvatkylajuhlat/>

WebLammas ja WebVuohi – ohjelmat tuotannon tueksi

Ohjelman täysversio tarjoaa tuotosseurantatiloille mm.:

- sukutiedot
- Evira-yhteyden
- raportit
- hoitotoimenpiteet

Lisätiedot ja tilaukset:

ProAgrian lammas- ja vuohiasiantuntijat

www.mtech.fi/weblammas, www.mtech.fi/webvuohi

Mtech Digital Solutions Oy:n ohjelmistotuki puh. 09 8566 5900

Mtech
DIGITAL SOLUTIONS

Lammasnurmiseos Katraan kasvattaa!

NATURCOM OY

92400 Ruukki, Puh. (08) 270 7200, (02) 762 6200

www.naturcom.fi

